

Könyvtár- és információtudomány

Általános kérdések

1/2011

SOKOLOV, A. V.: Informaciologiâ kak sÛrrealistiĉeskaâ gigateoriâ. – Bibliogr. 9 tétel In: Nauĉnye i tehniĉeskie biblioteki. – (2010) 4., p. 5-17.

Az információlógia mint szÛrrealista gigaelmélet

Informatika

1990-ben Moszkvában jött létre a Szovjetunió Informatizálási Akadémiája, amely két évvel később nemzetközi szervezetté vált (International Informatization Academy = IIA, www.ii.ca), majd az ENSZ társult tagja lett. A világon több mint 300 részlege van, tagjai között több ezer akadémikus található. 1993-ban a Moszkvai Állami Rádiótechnikai, Elektronikai és Automatikai Intézetben megalakult az információlógiai tanszék, *Az információlógia alapjai* kurzus több főiskola tanrendjébe bekerült. A Művelődési Minisztérium 1999-ben nappali, esti és levelező tagozattal megalapította a Moszkvai Információlógiai Intézetet. V. I. Siforov akadémikus már az 1970-es években felvetette az „informológia” metaelmélet ötletét, amely általánosítja az összes információtípusról és fajtáról meglévő ismereteket, szintetizálja az információval foglalkozó tudományok elméleti eredményeit.

Az IIA működéséhez az elméleti alapokat I. J. Uzvišin, a szervezet elnöke dolgozta ki. Eszerint az információológia általánosító egyedi alaptudomány, amely a világmindenség keletkezésének és fejlődésének okait és forrásait vizsgálja, a tudományok tudománya. Az információ mint jelenség megismerésének szintjei: tapasztalati (empirikus), alkalmazott elméletek, meta-, mega- és gigaelméletek. Teljes meghatározása szerint az információológiát gigaelméletnek kell tekinteni.

A természettudományok területén az információológia magában foglal mindent az elemi részecskéktől a világmindenség meghódításáig, bebizonyítja, hogy a relativitáselmélet csak része a világmindenség általánosító-egyedi elméleteinek. A bioszférával foglalkozó részben figyelmet érdemel az ember információológiai kódja, a világon mindenhol egységes gondolati-képalakító nyelv stb. A társadalmi-kulturális fejezet a humán-kulturoológiai szférával, a tudomány, az oktatás, a kultúra információlogizálásával, a világ információológiai védelmével/biztonságával stb. foglalkozik. Az információológiai általánosítások feltárják Newton fizikai, Wiener kibernetikai törvényeiben rejlő ellentmondásokat, pontosítják a Mengyelejev-táblázatot, az információgént javasolva a táblázat első elemének. Uzvišin megfogalmazta az információológia kilenc alaptörvényét, az ötdimenziós egyetemes információs térben bevezette az ún. Uzvišin-állandót.

Az Oroszországi Tudományos Akadémia áltudományokkal foglalkozó bizottsága élesen elítéli a fenti elméletet. Az információológia megjelenésével kapcsolatban azonban két dolgot meg kell említeni: (1) az IIA az 1990-es évek elején, az új társadalmi berendezkedés keresése idején alakult; társadalmi-kulturális egységese abban rejlik, hogy eredményesen imitálta a társadalmi-tudományos tevékenységet, a posztszovjet értelmiség szimbóluma lett. 1993 novemberében az IIA elnöksége határozatot hozott a könyvtárügyi részleg megalakításáról, ami kétségkívül a könyvtártudomány akadémiai elismertségét jelenti, a nemzetközi szervezet pedig a könyv-

tár- és bibliográfiatudomány akadémikusaival és doktoraival bővült. Az információológiai szemléletnek a könyvtártudományra gyakorolt hatását mutatja, hogy a Belgorodi Állami Kulturális és Művészeti Intézetben „Információológia” címmel kurzust indítottak. Ezt is többféleképpen lehet értékelni: egyrészt jó, hogy az oktatás túlmegy a számítógépesítésen, másrészt az oktatók nincsenek felkészülve egy új szemlélet átadására. (2) Az információológia az információs megközelítést abszolutizáló világnézetnek, az informatizmusnak a példája.

A fentiek alapján Uzvišin a tudomány Salvador Dalijának tekinthető, az információológia pedig az információ szürrealista vákuum-panteista gigakoncepciójának. A szürrealizmus szembetűnő és emlékezetes jelenség volt a 20. század irodalmában és képzőművészetében, az információológia pedig egy eredeti és nagy jelentőségű epizód lesz az információ megismerésének oroszországi történetében.

(Viszocsekné Péteri Éva)

2/2011

SOKOLOV, A. V.: Informatičeskie opusy : opus 1. Bluždaâ v debrâh informatizacii. – Bibliogr. 32 tétel In: Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 8., p. 5-26.

Informatikai ópuszok. 1. ópusz: bolyongás az informatizálás útvesztőiben

Információ; Informatika

Az információ az egyik legelterjedtebb és legtöbb jelentésű szó a mai orosz nyelvben. A tudományos és a tájékoztató irodalomban, a tananyagokban sokféle magyarázata van, amelyek külön-külön hasznosak lehetnek az adott területen, de összesítve zavart okozhatnak. Mint minden létfontosságú érték, az információ is misztikus, mitologikus. Az orosz Könyvtári Enciklopédia szerint, az információ „tényeket objektíven tükröző adat vagy ismeret”, de mi van a mesékkel, a szépirodalommal, a tudományos

feltételezésekkel? A 20. században végbement információs és számítástechnikai forradalom, napjaink globális informatizálása egybeesett a kapitalizmus és a humanizmus válságával, a gazdasági és ökológiai krízissel, az értelmetlen túlfogyasztással. Az információ a világgazdaság fejlődésének legfontosabb forrása, a tudományos-műszaki haladás és a szellemi alkotás fő mozgatója, tehát anyagi erő lett. A könyvtáros szakma helye a jövőben a „Mi az információ?” kérdésre adott választól függ.

Az információ szó elterjedésének történeti elemzése azt mutatja, hogy folyamatosan növekvő népszerűsége nem annyira a megismerés iránti igényeknek, mint a misztifikálásának köszönhető.

A szovjet materialista filozófia idején (1950–1980) kezdetben kétféle értelmezés volt elfogadott: a Shannon-féle és a szignaletikus. Shannon szerint az információ tudományos absztrakció, a szignaletikus koncepció az információ fizikai természetére helyezi a hangsúlyt. Az 1970-es években a szakmai vita eredménye három értelmezés lett: az attributív, a funkcionális és az antropocentrikus (szociocentrikus) koncepció. Az 1980-as évekre a vita kimerült, a dialektikus materializmus nem tudott választ adni a kérdésre.

A posztsovjét filozófiát a pluralizmus szabadsága jellemzi, legitimé váltak az idealista, dualisztikus és teológiai nézetek. Az objektív idealista és teológiai koncepciók elismerik az információ objektív létezését valamilyen valóságban, ezzel állnak szemben a szubjektív idealista és a szubjektív materialista nézetek. Nem véletlen, hogy Oroszország új vezetői az 1990-es években az információs technológia lemaradását a nemzetbiztonságot fenyegető tényezőként értékelték. Az egységes információs tér minél gyorsabb kialakítását az ösztönözte, hogy a minden természetes és jogi személy számára elérhető állami információs források nélkül a fejlett piacgazdasággal rendelkező, demokratikus jogállam felépítése Oroszországban problémás lehet, vagyis az informatizálás a demokrácia és a piaci reformok biztosítója.

Az információs társadalom fejlesztési stratégiájáról 2008-ban elfogadott dokumentum alapelve, hogy az információs társadalom az emberiség fejlődésének új szakasza. Az áltudományos magyarázatok sorába tartozik az informáciológia (ld. az 1/2011. számú referátumot), a bioenergoinformatika és a kvantuminformáció. Az információs mitológiával foglalkozók számára a lehetőséget a fogalom határozatlansága adja, olyan tulajdonságokkal ruházhatják fel, amilyennel csak akarják. A valós ember nem tud egyszerre két szociogén valósághoz tartozni (társadalmi valóságban élő személyiség, vagy a technogén információs valóságban élő információhasználó lenni). Az információs társadalmat a többi típustól a műszaki-technológiai, társadalmi-gazdasági, politikai és intellektuális mutatók tartalma különbözteti meg. Ezek általánosításával az információs társadalom meghatározása: intellektuálisan fejlett liberális-demokratikus társadalom, ahol nagy teljesítményű számítógépes-kommunikációs rendszerekre épülve teljes az informatizálás mind a társadalmi termelésben, mind az emberek mindennapi létében. Az információs társadalom misztifikálásából és globális ideológiává válásából valójában a multinacionális cégek húznak hasznot. Az információs társadalmat nem a könyvtárosok találták ki, a cél inkább a könyvtárak kiszorítása, mint a javuk szolgálata.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Történet

Lásd 67

Kutatás

3/2011

SHENTON, Andrew K.: Etic, emic, or both? : a fundamental decision for researchers of young people's

information needs. – Bibliogr. In: New review of children's literature and librarianship. – 16. (2010) 1., p. 54-67.

A fiatalok információigényeivel foglalkozó kutatások nézőpontja

Gyermek- és ifjúsági olvasók; Igény; Információkeresés; Iskolai könyvtár; Könyvtártudományi kutatás

A gyermekek és fiatalok esetében is nagyon fontos, hogy információszükségeiket ismerjék azok a könyvtárak és tájékoztató intézmények, amelyek nekik nyújtják szolgáltatásaikat. Az ezzel foglalkozó vizsgálatok és tanulmányok legtöbbje azonban nem közvetlen tapasztalaton alapul, hanem vagy elméleti alapú (a pszichológia, pedagógia, fejlődés- és neveléslélektan megállapításait veszi alapul), vagy a könyvtárhasználati statisztikákból (esetleg célzott mérésekből) von le következtetéseket. Ez – nyilvánvalóan – könyvtárcentrikus, tehát egyrészt nem vesz tudomást a könyvtárat nem használókról, másrészt csak a könyvtár által kielégíthető érdeklődésekre világít rá, illetve inkább a kérést, igényt tapasztalja, holott a kíváncsiság nem azonos a szükséglettel. Az alapkérdés az, hogy a vele foglalkozó felnőtt, vagy maga a fiatal vonandó be mint „célszemély” a vizsgálatba, azaz kívülről vagy belülről próbáljuk-e megismerni egy adott csoport valamely tulajdonságát.

Az egyik érvrendszer szerint mivel a gyermekek és fiatalok majdnem teljesen a felnőttektől függenek szükségleteik kielégítésében, természetes, hogy a felnőttek ismerik leginkább e szükségleteket. Számos tanulmány szerint a gyermek sok esetben nincs is tudatában saját szükségleteinek. Ha pedig érzi is azokat, nehézségei lehetnek annak közlésével: hiányzik a megfelelő szókincsük, egy kérdőív kitöltése bizonyos mértékű olvasási és íráskészséget feltételez. A személyes kérdésfeltevés könnyen tanuló-tanító helyzetbe csúszik, így nem tényleges, hanem „elvárt” (vagy elvártak vélt) válaszokat kap a kérdező. Végül probléma lehet (gyermekvédelmi szempontból) a szülői engedély is.

A másik érvrendszer kezdhető azzal a morális kérdéssel, hogy megengedhető-e, hogy a társadalom egy csoportja beszél egy másik nevében; ez – nyilván – minél idősebb a gyermekcsoport, annál igazságtalanabb. Viszont minél fiatalabb gyermekekről van szó, annál valószínűbb, hogy a vizsgáló nem azt ismeri meg, ami a gyermeket éppen foglalkoztatja, hanem amit a felnőtt feltételez. Szükséges tehát, hogy a gyermekek információszükségeinek vizsgálatába magukat a gyermekeket vonjuk be, azaz ne kívülről, hanem belülről ismerjük meg azokat.

A hagyományos vizsgálati módszerek azonban nem adnak megbízható eredményeket kisgyermekek és fiatalok körében. Az e körben alkalmazható módszerek egyike az „információorientált út”, ami a legkézenfekvőbb és legegyszerűbb: azt kérdezzük meg, hogy mi az az információ, amit éppen keres (vagy legutóbb keresett). Hátránya, hogy az „információ” kifejezést mindenki másképp értelmezi, és ha a kérdező meg akarja magyarázni, könnyen befolyásolhatja a választadót. Az „életközpontú út” kerüli az információ szó használatát, az „élet dolgairól” kérdez, nem a tájékozódási szükségletekről. Akár beszélgetés során, akár néhány napos naplóvezetést kérve, túl sok adat gyűlhet egybe, amiből nagy munka az információszükségletekre mutatók azonosítása. Annak is nagy a valószínűsége, hogy még azonos helyzet is más-más információigénnyel jár, így a kutató képességein múlik, hogy mennyire tud általánosítható eredményekhez jutni. Egy másik módszer a megoldott probléma után „fejt vissza”, hogy mi segített a megoldásban illetve a szükséges információk megtalálásában, így jut el az információigények felismeréséhez. Ez a módszer elsősorban információkeresésre alkalmas környezetben (pl. iskolai könyvtárban) alkalmazható.

A gyermekek és fiatalok információszükségeinek felmérésére tehát számos stratégia áll a kutatók rendelkezésére, mindegyiknek vannak előnyei és hátrányai. Főleg azok, amelyek „belülről”, azaz közvetlenül a gyermekektől próbálnak adatokat szerezni, nagymértékben függenek a kutató személyétől, viselkedésétől is,

ugyanakkor a gyermekek saját körülményeire jobban rávilágítanak. A gyermekekkel foglalkozó felnőttektől szerzett adatok viszont olyan igényekre is rámutatnak, amelyeket a gyermekek esetleg fel sem ismertek. A leginkább megbízható adatokat a mindkét megközelítést alkalmazó kutatások hozhatják.

(Mohor Jenő)

Tudománymetria, bibliometria

4/2011

AHARONY, Noa: Information literacy in the professional literature : an exploratory analysis. – Bibliogr. In: Aslib proceedings. – 62. (2010) 3., p. 261-282.

Az információs műveltség fogalma a szakirodalomban

Bibliometria; Felmérés; Használói szokások; Terminológia; Szakirodalmi szemle (forma)

A tanulmány az információs műveltséggel és az ennek nyomán kibontakozó irányzatokkal foglalkozó tanulmányokat tekinti át az 1999 és 2009 közötti időszakban a Web of Science (WOS) adatbázis alapján. Az adatbázisban talált publikációk tekintetében egyaránt nyújt *leíró statisztikai elemzést* a dokumentumtípusokról, szakterületekről, szerzőkről, a források címéről, a publikálás évéről, a nyelvről, országról és kulcsszavakról, és *alapos tartalmi elemzést* a kulcsszavakról és referátumokról. A legfontosabb eredmények azt mutatják, hogy az információs műveltség kifejezés különféle jellemzőkkel bír egy további érdekes kontextusban, az egészségügy és orvostudomány területén. Ez a felfedezés azt a tendenciát tükrözi, hogy az információs műveltséget sokan társítják az egészséggel és az orvostudománnyal, és rávilágít, hogy e speciális területen az embereknek mennyire szükségük van az információs műveltségre. A tanulmány arra hívja fel a figyelmet, hogy az információs

műveltség már nem csak a könyvtárosok és oktatók számára fontos kérdés.

(Autoref.)

5/2011

ÅSTRÖM, Fredrik: The visibility of information science and library science research in bibliometric mapping of the LIS field. – Bibliogr. 18 tétel In: The library quarterly. – 80. (2010) 2., p. 143-159.

Az információtudományi és könyvtártudományi kutatás jelenléte a könyvtár- és információtudomány bibliometriai feltérképezése során

Bibliometria; Hivatkozás; Informatika; Könyvtártudomány

Az információtudomány és a könyvtártudomány viszonyáról évtizedek óta tart a vita, és azok a próbálkozások is, hogy megbízható és általánosan elfogadott módszereket alkalmazzanak a tudományterületek elemzésére, nagyon eltérő eredményeket hoztak. Ezért aztán hivatkozás-elemzéseket végeztek, amelyben a könyvtártudomány és az információtudomány eredményeit hasonlították össze külön-külön is, de úgy is mint könyvtár- és információtudományt. Noha nagy különbségek vannak, elsősorban a szerzők síkján végzett elemzésekben, a hivatkozásadatok képe alátámasztja a könyvtár- és információtudományi terület közös koncepcióját, amelyben a könyvtártudomány és az információtudomány a két részterület. Az elemzésekben a változók többsége a könyvtár- és információtudomány interdiszciplináris jellegéből ered, s amely pl. a különböző részterületek hivatkozási gyakorlatában tapasztalható.

(Autoref.)

6/2011

CAMPANARIO, Juan Miguel – CANDELARIO, Antonia: La influencia de las autocitas en el aumento del factor de impacto en revistas de Ciencias Sociales.

– Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 2., p. 185-200.
Res. angol nyelven

Az önhivatkozások szerepe az impakt faktor növekedésében a társadalomtudományi folyóiratok esetében

Bibliometria; Hivatkozás

A *Social Science Citation Index* 1998 és 2007 között feldolgozott folyóiratai alapján vizsgálták az impakt faktor emelkedésének esetleges összefüggését az önhivatkozások mennyiségével. Ehhez kiválasztottak 63 olyan folyóiratot, melynek impakt faktora négy egymást követő csökkenés után emelkedni kezdett, és 23 olyant, ahol az impakt faktor legalább hat éven keresztül folyamatos emelkedést mutatott.

Kétségtelenül megállapítható, hogy az önhivatkozások mennyisége nagy súllyal szerepel az impakt faktort meghatározó tényezők között. Megfigyelhető volt a csökkenés után emelkedő impakt faktorú folyóiratok esetében, hogy a tendencia-változás évében abszolút számokban mérve növekedett az önhivatkozások mennyisége. A legalább hatéves folyamatos emelkedést produkáló folyóiratoknál nem volt megfigyelhető, hogy az önhivatkozások meghatározó szerepet játszottak volna a növekedésben. Arra vonatkozóan, hogy az önhivatkozásokat szándékosan növelték volna az impakt faktor emelése érdekében, azaz, hogy visszaéltek volna egy bibliometriai mutatóval, semmilyen gyanú nem merült fel.

(Mohor Jenő)

7/2011

DING, Ying: Semantic Web : who is who in the field : a bibliometric analysis. – Bibliogr. 28 tétel In: Journal of information science. – 36. (2010) 3., p. 335-356.

A szemantikus web kutatói: bibliometriai elemzés

Bibliometria; Felmérés; Hivatkozás; Publikálás -tudományos kiadványoké; Számítógép-hálózat

A szemantikus web az egyike azoknak a törekvéseknek, amelyek az ember-gép kapcsolat javítását célozzák oly módon, hogy az adatokat a gép számára érthető módon „tálalják” az információk és szolgáltatások közvetítése érdekében. Gyorsan fejlődő és multidiszciplináris terület. A tanulmány a szakterület alapos bibliometriai elemzésére vállalkozott a Web of Science (WOS) és a Scopus adatbázisokból kigyűjtve az 1960-2009 közötti időszak adatait. A Scopusból 44 157 tanulmányt és a hozzájuk tartozó 651 673 hivatkozást, a WOS-ból pedig 22 951 tanulmányt és 571 911 hivatkozást talált. A cikkek és hivatkozások alapján értékeli a szemantikus webbel kapcsolatos kutatási teljesítményt, felsorolva a legtermékenyebb szereplőket, a legfontosabb tudományos kommunikációs csatornákat, a leggyakrabban hivatkozott szerzőket, a legnagyobb hatású tanulmányokat és a kiemelkedő „sztárokat”.

(Autoref.)

8/2011

DORTA-GONZÁLEZ, Pablo – DORTA-GONZÁLEZ, María Isabel: Indicador bibliométrico basado en el índice h. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 2., p. 225-245.
Res. angol nyelven

A h-indexen alapuló bibliometriai mutató

Bibliometria

A tudományos kutatás nagy hatást gyakorol egy ország gazdasági és társadalmi fejlődésére, ám az erre fordítható anyagi források korlátozottak. Fontos tehát a kutatási tevékenységek és eredmények értékelése, a támogatások elosztásának szempontjából is.

A tudományos tevékenység eredményeinek egyike a publikáció. Így az értékelés egyik fontos eszköze a bibliometria. A klasszikus

bibliometriai mutatók (a publikációk száma, a hivatkozások össz mennyisége és az egy cikkre jutó hivatkozások átlaga) azonban nem kielégítően mutatja egy kutató valódi „termését”, hiszen erősen befolyásolják az „eldugott” és a túlhivatkozott cikkek.

Hirsh 2005-ös cikke (*An index to quantify an individual's scientific research output*) nyomán a h-index vált az egyik legszélesebb körben használt bibliometriai mutatóvá egy kutató sikerének meghatározására és munkája jövőbeni hatásának előjelzésére. Ezt leginkább – egyrészt – egyszerűségének köszönheti, hiszen egyetlen indikátorról van szó, mely kombinálja a produktumot és a hatást, ráadásul könnyen meghatározható. Másrészt a hivatkozások eloszlásának köszönhető „hosszú fark” (*long tail*) okozta eltérést is kiküszöböli. Kétségtelen ugyanakkor, hogy vannak korlátai is, leginkább abban, hogy diszkriminálja a különböző publikációs habitu-sú kutatókat, és gyakorlatilag „bünteti” az igényesebbeket, azaz, akiknek kevés, de gyakran idézett publikációjuk van a dömpingszerűen publikálókkal szemben. Ennek kiigazítását célozza a nagy matematikai apparátussal bemutatott kiegészítő indikátor, amely különbséget tud tenni az azonos h-index értéket elért szerzők között azzal, hogy a legtöbb hivatkozást kapott cikkekhez legközelebb esőket (azaz, amelyek a jövőben valószínűleg sok hivatkozást kapnak) is nagyobb súllyal veszi figyelembe.

A javasolt kiegészítő indikátor gyakorlati alkalmazását az nehezíti, hogy a figyelembe vendő publikációkat befogó kör sugarát minden esetben empirikus módon kell meghatározni. Hangsúlyozandó, hogy a javasolt indikátor nem helyettesítheti, csak kiegészítheti a h-indexet, különösen olyan esetekben, amikor az értékelés során ésszerű kétségek merülhetnek fel.

(Mohor Jenő)

9/2011

ROMÁN-ROMÁN, Adelaida – GIMÉNEZ-TOLEDO, Elea: Cómo valorar la internacionalidad de las revistas de Ciencias Humanas y su categorización en

ERIH. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 3., p. 341-377.

Res. angol nyelven

A humán tudományi folyóiratok nemzetköziségeinek értékelési lehetőségei

Folyóirat; Szakirodalom -humán tudományi

A tudományos és szakfolyóiratok nemzetközisége olyan minőségi jellemző, amit egyre nagyobb mértékben vesznek figyelembe mind az értékeléssel foglalkozó, mind az anyagi támogatásról döntő illetékesek.

Tíz év ezelő foglalkozó szakirodalmából a nemzetköziségnek három jól mérhető és legkevésbé vitatott mutatóját emelték ki: a szerkesztőség mellett működő tudományos tanácsadó testület összetételét, a megjelentetett cikkek szerzőinek hovatartozását és a nemzetközi adatbázisokban való jelenlétet. 36 kiválasztott spanyol humán tudományi folyóiratot vizsgáltak meg a fenti szempontok alapján. Figyelembe vették a tanácsadó testületek esetében a külföldi tagok arányát és az országok számát, a cikkek esetében hasonlóképpen a nemzetközi cikkek arányát és az országok számát, a jelenlét esetében a különböző kategóriájú adatbázisokban való feldolgozottságot, illetve a folyóirat webes elérhetőségét. (Az adatbázisokat a tudományos publikációk értékelését vizsgáló csoport – *Grupo de Investigación de Evaluación de Publicaciones Científicas* – aszerint kategorizálta, hogy milyen szigorú követelményeket támaszt a feldolgozandó folyóiratokkal szemben.)

A folyóiratokat mind az egyes szempontok, mind azok összesítése alapján sorrendbe állították. A folyóiratok durván harmada vitathatatlanul magas fokú nemzetköziséget mutat mindhárom szempont szerint, másik közel harmada világosan, de nem olyan kiemelkedően nemzetközi jellegű, végül a fennmaradó több mint egyharmad kétségtelenül magas színvonalú folyóiratnak viszont igen csekély a nemzetközi elterjedtsége. Az említett 36 folyóirat mindegyike szerepel az ERIH (*European Reference Index for the*

Humanities) adatbázisban, ám – meglepő módon – az a négy folyóirat, amely a vizsgálatban a legmagasabbra értékelt nemzetköziséget mutatta, az ERIH-ben *C* kategóriájú, ugyanakkor a sorrend alsó részén található két folyóirat *A* kategóriájú az ERIH szerint.

Fontos megjegyezni, hogy az itt felhasznált három mutató kétségtelenül könnyen megállapítható és egyértelműen utal a nemzetköziségre, azonban a nemzetközi jellegnek további mutatói lehetnek. Elemezhető a publikációk témájának nemzetközisége, a cikkek hivatkozásainak és a kapott hivatkozások belföldi/külföldi aránya. Tekintettel a különféle értékelések közötti elté-

résekre, ajánlatos, hogy minden értékelő tegye egyértelművé, hogy milyen kritériumok alapján állapította meg a közreadott rangsort, illetve, hogy az összehasonlíthatóság érdekében az alkalmazott módszerek világosak, átláthatók és tárgyyszerűek legyenek.

(Mohor Jenő)

Információszerzés (information management)

Lásd 10, 121

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

10/2011

BERNIUS, Steffen: The impact of open access on the management of scientific knowledge. – Bibliogr. In: Online information review. – 34. (2010) 4., p. 583-603.

A nyílt hozzáférés hatása a tudományos ismeretek szervezésére

Felsőoktatási intézmény; Hozzáférhetőség; Információszerzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A cikk az open access (OA) hatását vizsgálja a tudományos ismeretek létrehozására, visszakeresésére és továbbítására. Ennek során a hangsúlyt a tudományos kutatásra mint a felsőoktatási intézmények egyik kulcstevékenységére helyezi. Meghatározza az OA potenciális előnyeit a hagyományos előfizetés-alapú publikálási modellel szemben a tudományos kutatók szemszögé-

ből. (A cikk szemléletmódja alapján analitikus koncepcionális kutatás.) Először a szervezeti tudás létrehozásának SECI-modelljét alkalmazza a tudományos információ szervezésére (az egyetemmel mint szervezettel). A második lépésben az így létrejövő keretet használja fel az OA tudományos ismeretek szervezésére gyakorolt hatásainak bemutatására. Az OA gyorsítja a tudományos ismeretek létrehozását és elősegíti terjesztését. A szakterületi repozitóriumoknak kell a legjobb feltételeket nyújtaniuk a tudományos ismeretek kereséséhez. Továbbá gazdaságossági szempontból az OA jelentősen képes csökkenteni a tudományos kommunikáció költségeit. A cikkben a vizsgálat tárgya a tudományos kutatás. Annak érdekében, hogy teljes képet alkothassunk, a nyílt hozzáférésű tartalmak információszerzési folyamatokra gyakorolt hatását az oktatásban és vezetésben is figyelembe kell venni. A cikkben megfogalmazott eredmények hasznosak lehetnek a felsőoktatási intézmények döntéshozói számára, különösen az OA kezdeményezés finanszírozása tekintetében.

(Autoref. alapján)

11/2011

SOKOLOV, Arkadij Vasil'evič: Knižnost'. Internet. Intelligencnost'. – Bibliogr. 17 tétel In: Bibliotekovedenie. – (2010) 3., p. 21-27.

Könyves kultúra, internet, intelligencia (1. rész)

Értelmiségi olvasó; Információs társadalom; Művelődéstörténet; Olvasás

Minden kultúra tevékenységi forma, a kommunikációs kultúra a társadalmi kommunikáció történetileg kialakult formája. Típusai: beszélt, írott, nyomtatott és információs kultúra. A *könyves kultúra* írott és nyomtatott kommunikációs kultúra, amely biztosítja az írott és nyomtatott üzenetek (dokumentumok) létrehozását, szervezi mozgásukat a társadalomban.

Az *intelligencia* a személyiség szellemi állapota, amelyet az intellektus (értelmi fejlettségi szint) és az etikai önmeghatározás definiál. Az intelligens személyiségek két típusa: az *intelligensek* (Radiscev, Szaharov) és az *intellektuálok* (Nagy Péter, Lenin, Gajdar). A 20. század végén elterjedt annak a híre, hogy az orosz értelmiség (intelligensek) végre eltűnik a történelem porondjáról, helyükre jól tájékozott, ésszerűen gondolkodó, nyugati típusú intellektuálok jönnek; a könyvekkel tele szobákat felváltja egy miniatűr notebook és a széles sávú hálózat. A könyvbarát értelmiség, a Gutenberg-galaxis lakóinak jövője a képzett és kreatív emberek szubjektív törekvéseitől és a kommunikációs kultúra változásának, alakulásának objektív törvényeitől függ.

Az oroszországi szellemi élet történetében nem nehéz felfedezni az értelmiség és a könyves kultúra együttes fejlődését a kereszténység megjelenésétől kezdődően. A kéziratos könyvek kultusza Nagy Péter cár reformjaiig egyedülálló volt. A könyvnyomtatás és az ún. polgári írás széles körű elterjedése, az orosz felvilágosodás a képzett és lelkes könyvbarátoknak volt köszönhető. Ebben az időben a népet felvilágosító és gyógyító tanítókat, orvosokat, könyvtárosokat tartották értelmiséginek, a kör a 20. században

írókkal, tudósokkal, mérnökökkel, művészekkel és egyéb „szellemi munkásokkal” bővült.

A Gutenberg-galaxis törvényei:

1. Minden civilizált társadalomban a műveltség és az alkotó önkifejezés alapja a könyv; és fordítva: a társadalom könyvkultúrája az emberek műveltségének és kreativitásának forrása.
2. A könyves kultúra szellemi-erkölcsi tartalmát az általánosan ismert, intelligens írástudók alakítják; és fordítva: az erkölcstelen irodalom a társadalom alacsony műveltségi szintjének bizonyítéka.
3. A társadalom tagjainak a könyvállományok tartalmához történő szabad hozzáférést az adott nemzedék könyvvelenes értelmisége korlátozza, és fordítva: minél nagyobb a könyvvelenesség, annál alacsonyabb a társadalom műveltsége.

Érdekes megjegyezni, hogy a Szovjetunióban a teljhatalom idején a cenzúra és az ideológiai nyomás ellenére az irodalom támogatta az értelmiségi szellemet, letéteményese volt az orosz klasszikusok gondolatszabadságának és humánus ideáljainak. Főleg a „visszadobott” és szamizdat irodalom (és nem a tömegkommunikációs eszközök) vezetett a Szovjetunió válságához.

A 3. törvény értelmében a szólás- és sajtószabadságnak az oroszországi társadalomban a műveltség növekedésével kellett volna járnia, a valóságban azonban az emberbarát (altruista) és önzetlen értelmiséget gyorsan kiszorította az etikailag gátlástalan intellektuálok határtalan egoizmusa. Bár a könyvkiadásban nő a címek száma, a példányszám nem növekszik; a kis példányszám a könyvek piaci árának emelkedéséhez vezetett. Tematikáját tekintve a könyvkiadás nem a tudományos és művészeti könyvek javára bővült, a posztszovjet társadalomban érzékelhető az intelligencia csökkenése (igazolódik a 2. törvény).

Az olvasási kedv mérséklődése a Gutenberg-galaxis végét jelenti: aki nem olvas, annak nincs szüksége se kiadókra, se könyvtárakra, se könyvesboltokra. Az olvasás szerepvesztése járvány-

szerűen terjed, 2010-ben az oroszok 42%-a csak ritkán, 35%-a egyáltalán nem olvas könyvet. Az olvasás iránti érdektelenség még feltűnőbb a fiatalság körében. Ezek a tények egyértelműen az orosz könyves kultúra kimerülését, az orosz intelligencia végét jelzik.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

12/2011

SOKOLOV, Arkadij Vasil'evič: Knižnost'. Internet. Intelligentnost'. – Bibliogr. 11 tétel In: Bibliotekovedenie. – (2010) 4., p. 20-26.

Könyves kultúra, internet, intelligencia (2. rész)

Értelmiségi olvasó; Információs társadalom; Kommunikáció; Számítógép-hálózat

Marshall McLuhan alapelve, hogy az emberiség szellemi és anyagi fejlődését nem a munkaeszközök és a természet meghódítása, vagy a gazdaság és a politika határozza meg, hanem a kommunikációs kultúra szintje. Az alkalmazott kommunikációs eszközöktől függően az emberiség történetét négy korszakra osztotta: az írásbeliséget megelőző barbárság (az ember hallgat); az írásbeliség (fő helyre a látás kerül); Gutenberg kora (az emberek jobban hisznek a holt betűknek, mint az élőszónak); az elektronikus eszközök korszaka (a hallás és a látás szintézise).

McLuhan elméleteit az 1960-as években, a televízió széles körű terjedésének kezdetekor fogalmazta meg. Nem látta előre a számítástechnika lehetséges fejlődését, a hipermédia megjelenését. Ezzel együtt a formálódó globális információs-kommunikációs közeget logikus McLuhan-galaxisnak nevezni. McLuhan igazságtalan volt a könyves kultúrával szemben, az individualizmus, az egoizmus, a militarizmus, a nacionalizmus terjesztésével vádolta, figyelmen kívül hagyva, hogy könyvek nélkül lehetetlen lett volna a technogén civilizáció. A McLuhan-galaxis tárgyi alapja (szubsztrátuma) a galaxisban cirkuláló üzenetek alapját képező szám

(digit). A könyvtárakban az elektronikus dokumentumok és a hagyományos kiadványok már régóta egymás mellett találhatóak. A Google számos művelődési és könyves programot indított, köztük 2006-ban a Kongresszusi Könyvtárral együttműködve a *Digitális Világkönyvtár* projektet. Ily módon az intelligens könyvbarátok (bibliofilek) saját kezűleg alakítják át a Gutenberg-galaxist McLuhan-galaxisá.

A McLuhan-galaxis törvényei:

1. A digitalizálás az információs-kommunikációs kultúra alapja; és fordítva: az információs (multimédiás) kultúra feltételezi a társadalmi kommunikáció digitalizálását. A digitalizált társadalmi kommunikáció fő csatornája az internet.
2. Az információ áru, a kommunikáció tökebefektetési terület, az információs kultúra a tömegek irányításának és fizetőképes igényeik kielégítésének eszköze.

Sajnálatos módon a kommercializálódott internet nem csak a könyveket ellenzők eszköze a korlátlan szólásszabadság idején, hanem a posztindusztriális társadalomban segíti az intelligenciaszint csökkenésének folyamatát. Az internetre épülő információs kultúra új ember-típust alakít ki, az őseitől testileg és szellemileg eltérő *homo informaticust*. Az új információs technológiák új lehetőségeket nyitnak az alkotóerő megvalósításához, fejlesztik a gondolkodást, a térlátást, az újdonságérzetet; ugyanakkor a könyvolvasás hiányában az ember már nem a szavak világában él. Az internet létszükségletté válhat, függőséget okozhat, vonzereje egyesek szerint abban van, hogy az embert a virtuális hálózati világba helyezve bekapcsolja az ősi társadalom genetikai emlékéit, ily módon beíródik a társadalom genetikai kódjába. Abszurd helyzet alakul: a humán értelmiség a konzervatív könyves kultúrával szolidáris, a cinikus intellektuálok pedig a haladó digitalizálással. A paradoxon következménye a széplelkű értelmiségiek veresége, mivel emberbarát és toleráns viselkedésüket régimódinak és reakciónak ítélik. Oroszországnak azonban nem csak a digitalizálásért lelkesedő intellektuálokra van

szüksége, hanem olyan irracionális értékekre is, mint a lelkiismeret, önzetlenség, tolerancia, a kultúra mélységes tisztelete, s ezeket mindig az értelmiség képviselte.

Az értékek megőrzésében a könyvtáraknak van fontos szerepük. Még nincs megfogalmazva, de léteznie kell a McLuhan-galaxis 3. törvényének az információs kultúra intelligenssé tételéről. Valószínűleg a Web 2.0-nak szerepe lesz abban, hogy az intellektuális *homo informaticus*ból intelligens *homo postinformaticus*, a Könyvtár 2.0 állandó használója váljék.

(Viszocsekné Péteri Éva)

13/2011

STURGES, Paul – GASTINGER, Almut: Information literacy as a human right. – Bibliogr. In: Libri. – 60. (2010) 3., p. 195-202.

Az információs műveltség mint emberi jog

Használói szokások; Használók képzése; Hozzáférhetőség; Szellemi szabadság; Tájékoztatás szabadsága

Az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 19. cikkelyében foglalt szellemi szabadságjogok egyértelműen kapcsolatba hozhatók egy konzekvens kormányzati, szakértői és civil társadalmi felelősséggel, amely a szellemi szabadság tényleges gyakorlásához szükséges feltételek megteremtésére vonatkozik. A társadalmi médiák és a felelős számítógép-használat képviselői szintén egyre inkább hasonló következtetésekre jutnak, a média- és a számítógépes műveltség jelentőségét hangsúlyozzák. Ez a fajta következtetés a figyelmet természetesen az információs műveltség központi jelentőségére irányítja. Miközben számtalan gondosan kidolgozott program létezik az információs műveltség oktatására, ezek főleg a gyakorlati szempontú igényeket elégítik ki. Azonban az olyan általános értelmű nyilatkozatok, mint a 2003-as Prágai Nyilatkozat (The Prague Declaration) „A társadalom információs műveltségéért”, és

a 2005-ös Alexandriai Kiáltvány (Alexandria Proclamation), úgy tűnik, az emberi jogokból, különösképpen a 19. cikkelyből kiindulva igyekeznek megalapozni az információs műveltséggel kapcsolatos tevékenységeket. A cikk szerint emberi jogi nézőpontból kiindulva az információs műveltség egy stabil, tág interpretációjához érkezünk. Ez a modell magában foglalja a média-, számítógépes, webes, és jelentős mértékben az állampolgári ismereteket, ami inkább szolgálja az emberi igényeket, mint az információs szakemberek által megállapított prioritások. A cikk gyakorlati és tudományos szempontból is hangsúlyozza e megközelítés jelentőségét.

(Autoref.)

Lásd még 38, 121

Nemzeti könyvtárügy

14/2011

BARBRO, Thomas: Swedish libraries : an overview. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 36. (2010) 2., p. 111-130.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Áttekintés a svéd könyvtári rendszeréről

Könyvtárügy

A svéd könyvtári infrastruktúra igen fejlett, a svéd lakosság jelentős hányada könyvtárhasználó. A cikk áttekintést nyújt az ország könyvtári rendszeréről. Bemutatja a közkönyvtárak, az egyetemi és a főiskolai könyvtárak kialakulását és fejlődését. Kiemel néhány speciális könyvtári gyűjteményt (pl. a hangos könyvek és Braille írású dokumentumok könyvtárát). Ismerteti az 1997-es könyvtári törvény háttérét. Áttekinti a nemzeti irodalompolitikát, valamint a svéd írókra, fordítókra és illusztrátorokra vonatkozó javadalmazási rendszert. Az új szervezeti rendszerben a nemzeti könyvtár felügyeli a közkönyvtá-

rakat és a felsőoktatási könyvtárakat egyaránt, a közkönyvtárak és a tudományos könyvtárak között pedig mélyül az együttműködés. (A svéd könyvtárügyről ld. még a 17/2011. és a 80/2011. számú referátumokat.)

(Autoref.)

15/2011

KEKKI, Kirsti: Ministry of Education and Culture sets National Library policies In: Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 2., p. 14-17.

A finn Oktatási és Kulturális Minisztérium könyvtárügyi programjai

Állami irányítás; Fejlesztési terv; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

A finn Oktatási és Kulturális Minisztérium tanácsosa írásában a finn könyvtárügy irányításának fontos alapelveit és eredményeit vázolja.

A tárca úgy időzíti könyvtári programjait, hogy azok a kormány új programjaiba bekerülhessenek. A jelenlegi kormányprogramban (2007-2011) olvasható rész a 2006-2010-es könyvtárfejlesztési programból (*Library development program 2006-2010*) származik, amely kimondja, erősíteni kell a könyvtárak szerepét olyan helyi szolgáltatásként és többféle szolgáltatást nyújtó rendszerként, mely segíti a lakosság tanulását, információ- és kulturális ellátását. Ez a szöveg szerepel a tárca *Könyvtári stratégia 2010 (Library strategy 2010)* című programjában is, amely kimondja, hogy változatos, magas színvonalú információkat és szolgáltatásokat kell biztosítani az egész országban az ajánlások felhasználásával. (Az alapvető szolgáltatások továbbra is ingyenesek.)

Egy kis, gyéren lakott országban fontos, hogy a könyvtárügyben dolgozók azonos célokat képviseljenek a szolgáltatások fejlesztésében, s a döntéshozók és a politikusok egységes, megbízható képet kapjanak a könyvtáros szakmáról, és szívesen támogassák törekvéseit.

A jogszabályok és az országos programok célja, hogy a könyvtárigazgatóknak eszközzel és útmutatókkal szolgáljon a munkájához (amikor pl. a helyi döntéshozók előtt az anyagi források szükségességét kell indokolniuk). Az országos stratégia abban segíti a könyvtárakat, hogy alternatív elképzeléseket nyújt. A jogszabályok és az állami források biztosítják a szolgáltatások minőségét és a hozzáférést (mind az átmenet, mind a gyorsuló digitális fejlődés során).

Az állami stratégiai programok szétszórása a könyvtárakban azoknak a könyvtárosoknak a közreműködésével valósult meg, akik nem félnek az új dolgoktól. Mit sem ér a stratégia, ha a települések nem állnak mellé. Itt is fontos az országos adatok és tények ismerete: ezek nélkül sem értékelni, sem tervezni nem lehet.

Az első könyvtári törvény (*Library Act and Decree, 1998*) céljait a *Könyvtárak szabályozása 2001-2004 (Library policy 2001-2004)* bontotta ki részletesen, s a könyvtárak helyi, regionális és országos feladatait tartalmazta. Emellett minőségbiztosítási ajánlásokat is megfogalmazott, bátorítva a könyvtárakat, hogy a település határain átlépve regionálisan működjenek együtt. Rögzítette a könyvtári szolgáltatások általános alapelvét is: a minőségbiztosítás révén a könyvtár részfelelősséget vállal a lakosság információellátásáért.

A kilencvenes évektől a tárca a regionális kooperációt, a fejlesztési programokat és a tartalommal kapcsolatos szolgáltatásokat támogatta, az elmúlt években pedig fokozott mértékben segítette a minőségi központi szolgáltatásokat a közkönyvtárak központi könyvtárában és a finn nemzeti könyvtárban.

Az állam és a települések közötti feladatok megosztását a 2010-es könyvtári stratégia (*Library strategy 2010: policy for access of knowledge and culture*) szabályozta: a települések a létesítmény, a személyzet, korszerű dokumentumok és eszközök, míg az állam a folyó költségek, a beruházások, bibliobuszok és fejlesztési programok biztosításáról gondoskodik. Fontos elem, hogy a könyvtáraknak nem izoláltan, hanem a közigazgatással összefogva, együtt kell

biztosítaniuk a lakosság információellátását. (Sajnálatos módon az ún. információs társadalmi szerződés nem valósult meg, de a téma újra felbukkant a *Finnish public library policy 2015* című dokumentumban.)

A 2006-2010-ről szóló fejlesztési programot (*The library as a multi-service centre in rural and densely populated areas*) szándékosan a települések és szolgáltatások strukturális átalakítása előtt fogalmazták meg. A program szándéka, hogy még jobban tisztázza a könyvtár jövőbeli szerepét és fő célját a dinamikus vidéki élet részeként, s alternatív megoldásokat kínál a helyi könyvtári és mobil szolgáltatásokra.

A következő időszak a 2009-es közkönyvtári stratégiai programnak (*Finnish Public Library Policy 2015: National strategic areas of focus*) megfelelően a szakértelemre és a minőségre koncentrál. A programban az is szerepel, hogy a könyvtárak szoros versenyre kényszerülnek a hálózati szolgáltatások népszerűsége miatt a többi szereplővel is. Ebben a helyzetben a könyvtárak alapvető tevékenységük javításával tudnak csak helytállni. A jövőbeli sikerek érdekében olyan hozzáadott értékekkel kell előrukkolniuk, melyre senki más nem képes; a sikerért meg kell dolgozni. Ezek azok a célkitűzések, amelyek mellett az új jogszabályok előkészítése során az új partnerhálózatokkal együtt elkötelezték magukat.

(Murányi Lajos)

16/2011

MANILOVA, Tat'ána L'vovna: Zasedanie kolegij Ministerstva kul'tury Rossijskoj Federacii „O problemah material'no-tehničeskogo osnašeniâ bibliotek i vnedreniâ novejših informacionnyh tehnologii” In: Bibliotekovedenie. – (2010) 4., p. 15-19.

Az orosz kulturális minisztérium kollégiumának ülése „A könyvtárak anyagi-műszaki ellátása és a legújabb információs technológiák bevezetésének problémái” címmel

Állami irányítás; Fejlesztési terv; Könyvtárügy

2007-től Oroszországban az állami szervek fokozott figyelmet fordítanak a könyvtárakra. A gosuslugi.ru portálon kulturális szolgáltatásként egyelőre csak a könyvtárak szerepelnek. A közép- és hosszú távú tervekben megfogalmazott feladatokat a jelenlegi anyagi-műszaki alapokon nem lehet megoldani, az anyagi bázis és a bérezés mindig is nagyon alacsony szinten mozgott. A válság ellenére viszonylag kedvezők a körülmények ahhoz, hogy a minisztérium fokozza a könyvtárak anyagi-műszaki helyzetének javítására és az információs technológiák bevezetésére irányuló erőfeszítéseit.

Az országos statisztika szerint 2010-ben 45,8 ezer közkönyvtár volt, közülük 9 a minisztériumhoz, 260 nagyobb irányítási egységek végrehajtó szerveihez és 45,5 ezer a helyi önkormányzatokhoz tartozott. 2000 óta többszörösére nőtt a számítástechnikai és adatátviteli eszközök (számítógépek, másológépek, faxok, internetkapcsolat stb.) száma, ugyanakkor csökkent a saját járművel rendelkező könyvtáraké. A regionális központi könyvtárakban esedékesé vált a terület növelése és a technológiai folyamatok korszerűsítése, erre a 2006–2011. évi tervek 2,8 milliárd rubelt irányoznak elő. A könyvtárak anyagi-műszaki bázisának korszerűsítésére indult „*Falusi könyvtári modellek kidolgozása*” projekt (2006–2009) keretében 180 modellkönyvtár létesült, ezek nyomán kétezer falusi könyvtárat korszerűsítettek. A „*Könyvtárakkal nem rendelkező lakott települések mobil ellátási rendszerének kialakítása*” projekt (2009) keretében hat bibliobusz készült el, 2010-re további ötöt terveztek. Ezekre nagy igény van, mivel Oroszországban a lakott települések negyedében nincs állandó könyvtár, a meglévőknek pedig nincs sok lehetőségük korszerű szolgáltatásokra. A Kulturális Minisztérium számos javaslatot állított össze a könyvtárak informatizálására, ide sorolható a 2,2 milliárd rubeles, 2012-ig szóló, a könyvtáraknak az internethez való csatlakozására irányuló projekt, a 2011–2020. évekre szóló „*Információs társadalom*” projekt, vagy

a szociális és egészségügyi minisztériumnak a különböző fogyatékkal élők kiszolgálását célzó „Elérhető közeg” projektje.

A Kulturális Minisztériumhoz tartozó szövetségi könyvtárakat külön-külön kell kezelni, mivel az állományok nagysága, gyűjtőköre, az olvasók száma és összetétele, a valódi és virtuális belépések száma stb. szerint lényegesen eltérnek egymástól. Közös, hogy mindegyikük tudományos-módszertani központként működik, kiadói tevékenységet folytat, van saját honlapja vagy portálja. Közös problémájuk az alapterület nagysága, többen helyiségeket is bérelnek. Mindnyájukat érinti a raktári terület fokozódó válsága, mivel a szövetségi szintű könyvtárakban a gyarapodás messze meghaladja a selejtezést. Több könyvtárban is folynak átépítési, rekonstrukciós munkálatok, a legégetőbb probléma továbbra is az Oroszországi Állami Könyvtár új épületének tervezése, és az építkezés megkezdése. A védelmi rendszerek kialakítása és fejlesztése, beleértve a tűzvédelmet is, könyvtáranként változó, a finanszírozási lehetőségektől függ.

A szövetségi könyvtárakban 1990 óta folynak számítógépesítési munkák: elektronikus katalógusok épülnek, folyik a digitalizálás, a források és a szolgáltatások elérhetők a honlapokon. Gyorsítani kell a számítógépparkok és a szoftverek megújítását (csak az Oroszországi Állami Könyvtárban évente több mint ötszáz gépet kell venni). A halaszthatatlan informatizálási munkákra legalább 160 millió rubel szükséges. Az anyagi-műszaki ellátással és az új információs technológiák bevezetésével kapcsolatos kérdések megoldását tovább már nem lehet halogatni, a sokéves alulfinanszírozás és a jelenlegi helyzet már a közeljövőben is jelentős károkat okozhat.

(Viszocsekné Péteri Éva)

17/2011

Time for culture In: Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 2., p. 20-22.

Svédország: kormányrendelet a kultúráról

Feladatkör; Jogszabály -könyvtárügyi; Könyvtári rendszer -országos; Központi szolgáltatások; Nemzeti könyvtár

Svédországban a könyvtári szolgáltatások magas színvonalúak minden könyvtártípusban, melyeket közpénzből finanszíroznak. Jellemző a konvergencia: egyre több egyetemista használja a közkönyvtárakat, sok iskolai könyvtárat integrálnak a helyi közkönyvtárba. A fejlesztések során törekednek a tudományos és a közkönyvtárak közötti szakadék áthidalására és a regionális határok átlépésére.

Napjainkban megfelelő áttekintésre és együttműködésre van szükség a nemzeti könyvtár, a regionális és a települési könyvtárak között a svéd könyvtári törvény szellemében (1996), ezért javaslat született, hogy a Svéd Nemzeti Könyvtár (SNK) tudományos feladatain túl legyen felelőse ennek az országos helyzetkép elkészítésének, ösztönzője az együttműködésnek és fejlesztésnek azokban a könyvtárakban is, amelyek fenntartói a régiók és a települések. A kormányzat megbízta az SNK-t, készítsen tervet ezeknek a feladatoknak a gyakorlati megvalósítására. (A tudományos és a felsőoktatási könyvtárak nem tartoznak a nemzeti könyvtár hatáskörébe, tehát a jövőben is megőrzik önállóságukat.)

Az SNK a megyei könyvtárakkal együtt ellenőrzi a könyvtári törvény megvalósítását, s végzi a vonatkozó információk és statisztikai adatok szolgáltatását; a megyei könyvtárak segítik és kiegészítik az SNK munkáját. Mivel az SNK elsősorban tudományos tevékenységet folytat (a nyomtatott kulturális örökség megőrzése és feltárása mellett), és nincsenek tapasztalatai a közkönyvtárak terén, a kormányzat biztosítja számára a szükséges speciális forrásokat. A már említett feladatok mellett gondozza a nemzeti online katalógust (LIBRIS), a digitalizálásban szerzett tapasztalatai révén e szektorban is fontos szerepe lehet. Jelenleg ugyan a Svéd Kulturális Tanács (*Kulturrådet*) az országos nemzeti könyvtári statisztika felelőse, de ez a feladat átkerülhetne az SNK-hoz, és a megyei könyvtárakkal kooperálva végeznék az adatgyűjtést.

A megyei könyvtárak feladata a terület könyvtárainak fejlesztése és megújítása. Költségvetésük 30%-át az állam, 70%-át megyékük biztosítja. Vannak kölcsönzőközpontok és kötelezpéldány-könyvtárak, amelyek a könyvtárközi kölcsönzések központi intézményei (a stockholmi Nemzetközi Könyvtárnak is ez a feladata). Az országos könyvtári szolgáltatások infrastruktúrájában a megyei könyvtárak a kulcsszereplők, de a kormányzat szeretné tisztázni és kibővíteni feladataikat (a koordinálásban és a minőségfejlesztésben). Ebben a helyzetben az SNK és a Vakkok Könyvtára közötti együttműködés alapvető fontosságú, és további fejlesztést kíván.

A legújabb (2009. évi) iskolai könyvtári statisztika szerint a tanulók egyötödének semmilyen iskolakönyvtára sincs. Az iskolák nyolcvan százaléka közkönyvtárakból kölcsönöz, ott olvas, tájékozódik. A könyvtári törvény kimondja, hogy megfelelő iskolai könyvtárakra van szükség, amelyek a tanulókat olvasásra és a szakirodalom használatára ösztönzik, biztosítják a tananyagot, s amelyek fenntartói a települések. Az oktatási törvény tervezete (2009) kimondja, hogy minden tanulóknak biztosítani kell az iskolai könyvtárat. (A fentiekben leírt koordinációs elvek szerint az SNK statisztikai adatgyűjtésének ki kell terjednie az iskolai könyvtárakra is.)

A könyvtári törvény 1997-ben lépett hatályba, s előírta, hogy minden településen a lakosság számára közkönyvtári szolgáltatást (köztük ingyenes kölcsönzést) kell biztosítani. (A 2004. évi módosítás a könyvtárak együttműködését is előírta.)

A *Kulturrádet* ugyan összesíti a statisztikai adatokat, de nem vállalkozik a települések fejlesztési terveinek – és a könyvtári törvény végrehajtásának – értékelésére sem, ezért a kormányzat úgy döntött, hogy ezt a jelenlegi ciklus során el kell végezni, a felmerülő javaslatokat pedig 2010-ben közre kell adni.

(Murányi Lajos)

Lásd még 11, 77, 80

Együttműködés

Lásd 47, 97

Jogi szabályozás

Lásd 17, 95

Könyvtárosi hivatás

18/2011

ZAHARENKO, Marina Pavlovna: Privlekatel'nost' bibliotečnoj professii dlâ molodeži : opyt sociologičeskogo issledovaniâ In: Bibliotekovedenie. – (2010) 3., p. 112-117.

A könyvtáros szakma vonzereje a fiatalság számára: szociológiai kutatások tapasztalatai

Felmérés; Könyvtárosi hivatás; Pályakezdő könyvtáros

Az utóbbi két évtizedben a könyvtáros szakma társadalmi helyzete Oroszországban is megváltozott, az a vélemény alakult ki, hogy a szakmát a más téren sikertelen emberek művelik. Alacsony fokú a szakma társadalmi elismertsége, fontossága, vonzereje. Az általános tapasztalatok szerint egy életképes szervezetben a munkatársak kor szerinti megoszlása egyenletes: 30 éves korig, 31–35 éves korig és 45 év felett egyaránt 30–35%. Ezzel szemben a könyvtári munkatársak átlagéletkora 45–55 év, a fiatalok aránya nem haladja meg a 17–20%-ot.

A könyvtárak munkaerő helyzetéről nincsenek össz-oroszországi kutatások, csupán regionális és városi szinten végzett helyi szociológiai vizsgálatok ismertek. A könyvtárosok szám szerinti összetételéről objektív képet csak a 2010-re tervezett, szövetségi szintű népszámlálás eredményei adhatnak. Addig is az Oroszországi

Könyvtári Egyesület égisze alatt elkezdődött egy komplex szociológiai kutatás *Fiatalkorú munkatársak az oroszországi közkönyvtárakban* címmel. Az első szakasz 2009-ben májustól novemberig tartott, decemberben és 2010 januárjában megtörtént az elsődleges feldolgozás. A második szakaszt 2010. május–decemberre tervezték, ekkor tíz, legjellemzőbbként kiválasztott régióban fogják vizsgálni a munkaerő helyzetét. A kutatás célja a fő motívumok feltárása, a szakmai tevékenységre ható pozitív és negatív tényezők meghatározása. A reprezentatív felméréshez az űrlapokat elektronikus és postai úton terjesztették, közzétették az egyesület honlapján és a szakfolyóiratokban. A vizsgálatokhoz a válaszok közül 1280-at jelöltek ki – gyakorlatilag az összes létező közkönyvtártípus képviselve volt. Az elemzéshez életkor szerinti (18–21, 22–25, 26–30, 31–35 évesek), végzettség szerinti (felsősokú könyvtárosi, felsőfokú egyéb, középfokú könyvtárosi, középfokú egyéb szakmai, általános középfokú), a munkával való megelégedettség szerinti (teljesen elégedett, elégedett, de nem teljesen, „inkább nem, mint igen”, nem) csoportokat alakítottak. A vezetőket és az alkalmazottakat külön kezelték (arányuk 1:4). A válaszadók majdnem fele városi közkönyvtárban dolgozik, ötöde gyermek és ifjúsági könyvtárban, falusi könyvtárban 5%-uk. A kérdőív 9 kérdést tartalmazott, a válaszok zártak vagy félig zártak, választhatók vagy nem választhatók voltak, és lehetőség volt egyéni megjegyzésekre is. Külön blokkban szerepeltek a hagyományos kérdések: kor, nem, munkában eltöltött idő, beosztás, végzettség. Három kulcskérdés volt: „Elégedett-e a munkájával?”, „Munkájában a legvonzóbb ...”, „Elégedetlenségének lehetséges okai?”

A válaszok alapján megállapítható, hogy az elégedettség függ az életkortól és a végzettségtől, a munkában töltött idő növekedésével csökken a teljesen elégedett munkatársak száma. A szakma legvonzóbb tulajdonságainak megjelöléséhez 11 lehetőség közül lehetett többet is választani, az elégedetlenséghez pedig 13 lehetőség közül többet. A foglalkozásban a legvonzóbbnak a válaszadók több mint fele az információhoz való

folyamatos hozzáférés lehetőségét, a kulturális-műveltségi szint növelését és az emberekkel folytatott munkát jelölte meg, ezeket objektív és egyetemes mutatóknak is lehet minősíteni. Az elégedetlenségre okot adó listából a válaszadók háromnegyede az alacsony fizetést, harmada a szegényes műszaki hátteret, ötöde a szakma lenézettségét jelölte meg.

Összefoglalva: a könyvtárak fiatal munkatársainak motivációja egészében véve pozitív, a szakmához való viszonyukra lényeges hatással van életkoruk, végzettségük, munkában eltöltött idejük és beosztásuk.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 20, 81

Oktatás és továbbképzés

19/2011

APPLETON, Leo: LolliPop for learning resources : information literacy staff training within further education. – Bibliogr. In: Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 3., p. 191-198.

Az információs műveltség oktatása könyvtárosoknak egy brit továbbképzési intézményben

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Használói szokások; Használók képzése -felsőoktatásban; Személyzet; Továbbképzés

Az információs műveltségnek fontos szerepe van a továbbképzésben is. A könyvtárosok informatikai jártasságának fejlesztésére kétféle, a virtuális tanulási közegben használható programot fejlesztettek ki, a Pop-I eredetileg a közkönyvtárosok információs műveltségének fejlesztésére szolgált. A LolliPop pedig ennek továbbfejlesztett, a felsőoktatási könyvtári szektorra alkalmazott változata, amelyet az Egyesült Királyság számos egyetemén és főiskoláján al-

kalmaztak mind a személyzet, mind a hallgatók képzésében.

A *West Cheshire College* jelentős továbbképző és felnőttoktatási intézmény (csak központi campusán több mint húszezren tanulnak); *Learning Resources* (tanulmányi források) részlege könyvtárral, információtechnológiával, elektronikus tananyagokkal és digitális média-szolgáltatásokkal támogatja a hallgatók munkáját. Ugyancsak ez a részleg a tanulási technikák és az információs műveltség oktatásának gazdája is. Ennek érdekében dolgozták ki 2006-ban a *Springboard* (ugródeszka) oktatási programot, amely a dolgozatírástól a bibliográfiai hivatkozás gyakorlatáig, az információkeresési technikától a prezentáció-készítésig sok mindenre kiterjedt. A virtuális tanulási környezet (*virtual learning environment* – VLE) bevezetésével szükségessé vált, hogy egy ehhez alkalmazkodó, az információs műveltséget támogató programot találjanak. A LolliPop bevezetése mellett döntöttek, és azt először a Learning Resources személyzetén „próbálták ki”, akik számára a részvétel kötelező volt.

A projekt minden szempontból sikeresnek bizonyult: a LolliPop nyomán azok, akik saját informatikai felkészültségüket „nem igazán”-ra értékelték, átkerültek a „meglehetősen” csoportba, a „meglehetősen”-ből pedig „nagyon” lett. A LolliPop hatékonyan működik a virtuális tanulási környezetben, és – mivel ez frissen bevezetett, és a továbbképzési szektorban még nem igazán ismert forma – segít is a VLE megismerésében.

(*Mohor Jenő*)

20/2011

BEWICK, Laura – CORRALL, Sheila: Developing librarians as teachers : a study of their pedagogical knowledge. – Bibliogr. In: *Journal of librarianship and information science*. – 42. (2010) 2., p. 97-110.

Felmérés a könyvtárosok pedagógiai ismereteiről

Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Felmérés; Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtárosi hivatás; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

A könyvtárosok széles körű bevonása az információs jártasság oktatásába aggodalmat keltett tanári szerepükkel kapcsolatban. Ennek ellenére kevés kutatás foglalkozik azzal, hogyan tesznek szert pedagógiai ismeretekre, és hogyan gyakorolják ezeket. A szerzők kérdőíves módszert alkalmaztak a főleg mennyiségi adatok összegyűjtésére 82 brit felsőoktatási intézményben dolgozó szakreferens oktatói szerepéről, pedagógiai képességeiről és szakmai képzettségéről. A kérdőív szerkezete és az adatok értelmezése két szakértői interjú és egy szakirodalmi szemlén alapult. A felmérésből kiderült, hogy a megkérdezettek számos oktatással kapcsolatos tevékenységben vesznek részt, ami munkájuk fontos részét képezi. A feltevésekkel ellentétben többségük magabiztosnak érzi magát az oktatással kapcsolatban, és úgy érzi, megvan hozzá a kellő tudása, mivel tanítási tapasztalataik során elméleti pedagógiai ismereteket is szereztek. Bár szakmai képzettségük hasonló volt, többségük részt vett egy rövid kiegészítő képzésen. A válaszadók támogatják az oktatói modul beillesztését az alapfokú szakmai képzésbe, és személyre szabott kurzusok szervezését a jelentős oktatási tevékenységet folytató könyvtárosok számára.

(*Autoref.*)

21/2011

MUNIQUE, Ilona: Das Fachwissen in Form halten : the next generation : Präsenzveranstaltung versus virtuelles Lernen. – Bibliogr. lábjegyzetben In: *BuB*. – 62. (2010) 7/8., p. 528-531.

Res. angol és francia nyelven

A szakmai ismeretek frissen tartása. Az új generáció szempontjai: virtuális tanulás vagy személyes jelenlét?

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Oktatásügy; Továbbképzés

A szakmai továbbképzés legismertebb formái továbbra is a szemináriumok és a tanfolyamok, amelyek a tanulók személyes jelenlétét igénylik. Ezeket vagy „házon belül”, vagy egy központi helyszínen szervezik, rendszerint valamilyen szponzor szervezet (tanácsadó testület, minisztériumi osztály, magánvállalat stb.) meghívására, ami egy célcsoportnak szól. Ezek rendszerint egynapos oktatási formák. Félnapos tanfolyamokat általában konferenciákhoz vagy egyesületi rendezvényekhez kapcsolódva szoktak szervezni.

A virtuális oktatási környezet nem helyettesíti az interperszonális kapcsolatokat, de sok előnyt kínál, és kibővíti a lehetőségeket. A hagyományos oktatási tevékenység továbbra is „osztálykeretekben” folyik. Ha ezt kiegészítik média és egyéb IT-eszközökkel, azaz virtuális elemekkel, bizonyára alkalmas lesz a fiatal, hálózaton felnövő generációk számára is. Az átmenet egyik oktatási formából a másikba egyre gördülékenyebb, az elvárások magasabbak, és az eredményesség egyaránt múlik a résztvevőkön, a szervezőkön és az oktatókon. Mindez nem feltétlenül gazdaságosabb, mint korábban remélték, de sokkal rugalmasabb, izgalmasabb, és – mindenekfelett – sokkal inkább témára orientált. Mindazonáltal eljött az ideje a könyvtárosok továbbképzésében is a paradigmaváltásnak. Ez már megtörtént a kutatás és a felnőttképzés területén.

(Autoref.)

22/2011

STEIERWALD, Ulrike: Kann man Verantwortung lernen? : Leadership Coaching im Master-Studium der Hochschule Darmstadt In: BuB. – 62. (2010) 4., p. 315-320.

Res. angol és francia nyelven

Vezetési ismeretek (coaching) oktatása a Darmstadti Egyetem mesterkurzusának keretében

Felsőoktatási intézmény; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Oktatási módszer; Személyzet; Vezetés

A Darmstadti Egyetem média tanszékén folyó informatikai és műszaki mesterképzés egyik fő célja a vezetési ismeretek elsajátíttatása a hallgatókkal. A program az elmélet helyett a gyakorlati képzésre helyezi a hangsúlyt, amelynek során a hallgatók szituációs szerepjátékok (amelyekben ők játsszák a vezetőket) segítségével értik meg, mit jelent másokat irányítani, és ez milyen következményekkel jár.

E gyakorlatoknál fontos szempont volt, hogy a vezetői magatartás nem lehetett fölérendelt szerep, és a vezetői szerep nem helyettesíthető a spontán „valódiságba” vetett naiv hittel sem. Csak a megfelelően értelmezett szerepgyakorlás, amely lehetőséget nyújt a valódiság és a szerep, a személy és a személyiség közötti átváltozás játékára, képes a résztvevők vezetési képességeinek és felelősségvállalásának feltárására és fejlesztésére. Így „nőtte ki magát” a személyzeti vezetésről tartott hagyományos szeminárium vezetői *coaching* tanfolyammá.

Sokan úgy vélik, az egyetemi képzés keretében oktatott coaching nem utánozhatja igazából a való életet, és minden hallgató csak „belenőhet” a vezetői pozícióba. Mindkét kifogás helyénvalónak tűnik, de az alternatívákat is figyelembe kell venni. Ha a személyzeti vezetés csak a való életben sajátítható el a legjobban, fennáll a veszélye az antihumánus viselkedésnek, és az embereket nem szabad kitenni a kísérletezgetésnek.

A legfontosabb cél, hogy a hallgatók megtanulják, a humán erőforrás-menedzsment területén nem léteznek szabványos megoldások, előre megírt foratókönyvek. Inkább egyrészt az empátia gyakorlására és objektív megfigyelésre, másrészt elemző problémamegoldásra van szükség.

(Autoref.)

23/2011

SUKIASÂN, È. R.: Kak segodná učat bibliotečnyh menedžerov v Rossii i za rubežom In: Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 8., p. 49-54.

Hogyan képzik ma a könyvtári menedzsereket Oroszországban és külföldön?

Továbbképzés; Vezetés

A cím csak Oroszországban érthető, mivel a legtöbb országban a menedzsereket nem képzik, hanem továbbképzik a vezetés területén. Oroszországban az iskolapadból egyenesen főiskolára került fiatalokat készítik fel a könyvtári vezetésre. Míg az USA-ban a könyvtári szakembernek először rátermettségét kell bizonyítania, addig Oroszországban a publikált szakirodalom alapján összeállított tananyagot kell megtanulnia, és ebből szóbeli vizsgát kell tennie. A hallgatók nincsenek hozzászokva az írásbeli vizsgákhoz, ennek tapasztalataira pedig később nagy szükségük lenne, például pályázatok írásakor. Az USA-ban a fiatal szakembereket először rövidebb tanfolyamokra küldik, elemzik eredményeiket és kudarcaikat. Oroszországban a fiatalok kezdeményezéseit szóban minden vezető támogatja, senki sem akadályozza meg őket abban, hogy javaslatokat tegyenek, de közvetlenül nem tudnak részt venni az intézményt érintő távlati kérdések megvitatásában, mivel a döntéseket általában az igazgató által megbízhatónak ítélt csapat készíti elő.

A személyzeti vezetéssel foglalkozó oroszországi szerzők könyveit tanulmányozva elmondható, hogy a benne foglaltakat ugyanolyan nyugodt stílusban írják le, ahogy az egyetemeken az előadásokat tartják, nem érdekli őket, hogy közben a hallgatók mit csinálnak. Az USA-ban a monográfiákban és a tankönyvekben a szerzők

lehetőleg formalizált szövegeket adnak közre, sokszor táblázatos formában, kérdésekkel, helyzetelemzéssel nehezítve az olvasást. Ezt a stílust az oroszországi szakemberek nem tudták azonnal átvenni, számos tankönyv még ma is „Előadás-sorozat” címmel jelenik meg, és még az „erről a következő előadáson” kifejezés is megtalálható bennük. Van azonban néhány tartalmában, stílusában és formájában új könyv – orosz szerzők művei, oroszul, tartalmuk viszont (közmondások, szólások, példák, törvények) amerikai, angol vagy ausztrál eredetű. A külföldi tapasztalatokat az orosz életből vett példákkal, helyzetekkel, jogszabályokkal kellene illusztrálni úgy, hogy a tartalom az oroszországi élet-szemléletet tükrözze.

Sok évvel ezelőtt a szerző sikeres vezetőképző foglalkozásokat tartott Karéliában, módszere ismert, csak senki sem alkalmazza. Bár az oktatás tartalma nem képezi a cikk tárgyát, annyit meg kell jegyezni, hogy a mintegy 10 évvel ezelőtti tananyagok ma már valóban nem használhatók. Az eltelt idő alatt lényegesen változott a jogi, gazdasági helyzet, ezzel a könyvtárigazgatók is tisztában vannak. A kérdés csak az, hogy a fiatal, friss diplomás menedzserek valódi támogatást tudnak-e nekik nyújtani.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Szabványok, normatívák

Lásd 63

Konferenciák

Lásd 102

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

24/2011

KLUKOWSKI, Bogdan: Biblioteka Narodowa Gruzji
In: Poradnik bibliotekarza. – (2010) 7/8., p. 15-18.
: ill.

A Grúz Nemzeti könyvtár

*Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár;
Országgyűlési könyvtár*

A főváros orosz nevével eleinte *Tifliszi Nyilvános Könyvtár*nak nevezett későbbi nemzeti könyvtárat 1846-ban alapították a grúz politikai és szellemi élet ismert alakjai. Ez volt az első nyilvános könyvtár a Kaukázusban. 1849-ben a gyűjtemények együttesen több mint 13 ezer kötetet számláltak, és a könyvtár nyelvi sokszínűségére jellemző, hogy állományában 19 nyelven találhatunk műveket. 1929-től a *Grúz Parlament Könyvtára*, másik nevén a *Nemzeti Könyvtár*, a Tbiliszi Földbank épületében van, amely az idők során további két épülettel bővült. 2006-ban egy újabb, több mint 20 éve a Nyilvános Könyvkamarához tartozó épületet adtak a nemzeti könyvtárnak a benne található grúz nyelvű régi nyomtatványokkal együtt.

Az egymáshoz közel eső épületekben több olvasóterem is található: központi olvasóterem, tudományos, pedagógiai olvasó, folyóirat-olvasó (főként elektronikus formátumú folyóiratokkal). Külön olvasótartanak fenn a francia, angol, német nyelvű kiadványok számára, valamint az egyes gyűjteményrészekből (térképgyűjtemény, grafikai, zenei gyűjtemény) való kiszolgálásra. A legtöbb olvasóban elektronikus katalógus áll rendelkezésre. 2007 eleje óta internetes szol-

gáltató központ, valamint egy gyermekrészleg is működik a könyvtárban.

1852-ben a könyvtár a Kaukázus teljes területére vonatkozóan megkapta a kötelespéldányjogot. 1868-ban a nyilvános könyvtár egyesült a *Kaukázusi Múzeummal*, 1913-ban pedig az addigi *Tifliszi Nyilvános Könyvtárból* a *Kaukázusi Múzeum Tudományos Könyvtára* lett. Elhelyezési problémák miatt a gyűjteményeket 1914-ben bedobozolták, és így tárolták mintegy 10 éven át. 1923-ban az egykori nyilvános könyvtár helyén megnyitották a *Grúz Nemzeti Országgyűlési Könyvtárat*, amely 1937-ben tovább gazdagodott az 1880 és 1927 között működött *Grúziai Olvasásnépszerűsítő Társaság* értékes állományával. 1993-ban a kormányzat megerősítette a kötelespéldányjogot.

A könyvtár állományában a cikk keletkezésekor közel 4 millió könyv, 232 ezer kötet folyóirat és 52 ezer napilap volt található. A különgyűjtemények nagy grúz írók és egyéb jelentős személyiségek magángyűjteményeit, grúz nyelvű régi nyomtatványokat, kéziratos énekeskönyveket stb. tartalmaznak. A *Georgica* központ bővelkedik a grúziai vonatkozású hazai és külföldi kiadású kiadványokban.

A könyvtár katalógusai minden dokumentumtípusra kiterjednek a nyomtatott könyvtől a plakáton keresztül a CD-ROM-ig. A könyvtár eleinte egészen 1991-ig a nem könyv jellegű dokumentumok elektronikus leírásainak elkészítésekor orosz mintákat követett, majd 1997-ben került sor a teljes függetlenedésre, amikor a nemzeti könyvtár elkezdte az ISBD alkalmazását. A tbiliszi egyetem könyvtáros tanszékével karöltve készítették el a „*Dokumentumok bibliográfiai leírása*” című saját kiadványt.

Az elektronikus könyvtár 2001-ben jött létre. Klasszikus irodalmi műveket találunk itt a szerzők rövid életrajzaival, valamint egy ógrúz szótárat. „Grúz klasszikus irodalom” címszó

alatt 93 grúz klasszikus szerző művei érhetőek el fordításokban. E gyűjtemény 2500 könyvet foglal magában, teljes szöveges, kulcsszavas kereshetőséggel. Az e-könyvtár másik részében grúz, orosz és angol nyelvű munkák találhatók. A könyvtár harmadik részét képező elektronikus archívum oktatási anyagokat, könyveket és egyéb publikációkat tartalmaz a tudományok széles köréből.

Az adatbázisokat és az elektronikus katalógusokat naponta átlagosan 250 olvasó használja. A könyvtár szerverein összesen 64 ezer könyvet, folyóiratot vagy egyéb nyomtatványt találunk a grúz irodalom, történelem vagy újságírás területéről.

A könyvtár fenntartója az állam, éves összkiadásai elérik az 1 millió USD-t. Az 520 személyt, köztük 440 könyvtárost foglalkoztató könyvtár szolgáltatásai ingyenesek. A Grúz Könyvtárosok Egyesületével karöltve jelenteti meg a könyvtár a „Grúzia Könyvtára” („Sakartvelos Biblioteka”) című, angol és orosz nyelvű összefoglalókkal megjelenő folyóiratot.

A könyvtár neve gyakran változott az évek során: a Szovjetunióhoz való tartozás idején a *Grúz Köztársaság Állami Könyvtára* volt, majd 1990-ben a *Grúz Nemzeti Könyvtár* nevet kapta, 2006-tól pedig a mai grúz állam atyja és alapítója iránti tiszteletből az *Ilja Csavcsavadze Grúz Nemzeti és Országgyűlési Könyvtár* nevet viseli. 1991-től tagja az IFLA-nak.

(Dancs Szabolcs)

Lásd még 46, 73, 92, 110, 114, 115

Felsőoktatási könyvtárak

25/2011

BARCLAY, Donald A.: The myth of browsing : academic library space in the age of Facebook In: American libraries. – 41. (2010) 6/7., p. 52-54.

A böngészés mítosza – egyetemi könyvtári terek a Facebook korában

Böngészés; Egyetemi könyvtár; Ésszerűsítés; Gépi információkeresés; Könyvtárépület -egyetemi, főiskolai; Szabadpolc

2009 végén a Syracuse-i Egyetemi Könyvtár igazgatója a gazdasági realitások, a helyhiány és az új technológiák által kínált lehetőségek láttán ismertette terveit, amelyek szerint a könyvtári szabadpolcos állomány egy részét – többnyire kevésbé használt könyveket és bekötött folyóiratokat elszállítat a távoli raktárakba. Az így felszabadult helyet közös munkára és tanulásra alkalmas terek kialakítására kívánták szánni. A kar és sok esetben az egykori és a jelenlegi diákok is úgy jellemezték az ötletet, hogy „örültség”.

A hasonló ötletekkel szembeni ellenállás két feltételezésen alapul. Az első a könyvkiválasztásban a böngészés fontosságát hangsúlyozza, a második szerint a könyvek jelenléte nyomán kialakuló különleges atmoszféra elősegíti a tudományos munkát. Történetileg ugyanakkor nem is kell nagyon sokáig visszatekinteni, hogy lássuk: a böngészés csak néhány évtizede jelent meg lehetőségként, hiába érezzük úgy, hogy ez az idők kezdetétől fogva alapvető joga a tudományos munkát végzőknek. A második világháború előtt egyetlen egyetemi könyvtár sem adott erre lehetőséget.

A böngészés alkalmat adhat véletlenszerű rátalálásokra, felfedezésekre, azonban erre csak akkor van lehetőség, ha a könyvek a polcon vannak. Azok a könyvek, amelyekre a legnagyobb igény mutatkozik, jellemzően használatban vannak. Ha valami csoda folytán valamennyi katalógusban lévő könyv kint van a helyén, akkor is minden mű csak egy helyen lehet, még akkor is, ha több témához kapcsolódik. E mellett további fizikai korlátok is vannak. A böngészés hatékonyságát gátolja, ha a könyvet a legfelső vagy a legalsó polcon helyezik el.

Létezik egy olyan hiedelem is, hogy ha a könyv fizikailag nincs jelen, akkor többé nem érhető el, illetve nem található meg. Ennek éppen az ellenkezője igaz. A meglévő és a fejlődő online keresési eszközök nyomán sokkal könnyebben megtalálhatók, mintha a könyvespolcon állná-

nak. A kulcsszavas keresésekkel, a referátumok, ismertetőik, mintafejezetek elérésével a hagyományos osztályozási technikáknak sok korlátja áthidalható. Ráadásul olyan projektek nyomán, mint a Google Books vagy a HathiTrust egyre több könyv tartalmához férhetünk hozzá online. Ha szükséges a művet papíron is a kezünkbe fogni, akkor a print-on-demand (nyomtatás igény szerint) szolgáltatások nyomán azok olcsón és gyorsan rendelkezésre állnak.

A tér jobb kihasználása nem jelenti, hogy az egyetemi könyvtárat internetkávézóvá változtatják. Jóllehet a könyvek pusztá jelenlétének is üzenetértéke van, nem valószínű, hogy 2 millió, többnyire használatlan könyv jobban hordozza ezt az üzenetet, mint 200 ezer intenzíven használt. Világos ugyanakkor, hogy a nagy mennyiségű könyvállományok helyben tartása egyre inkább fenntarthatatlan luxussá válik.

Kihívást jelent a helyben lévő állományok nagyságát úgy csökkenteni, hogy ne vesszen el a könyvtár „lelke”, és az egyetemmel se kelljen értelmetlen „háborút viselni”. Ez a kihívás a felsőoktatási könyvtárosoktól azt kívánja, hogy hatékonyan kommunikálják az intézmény célkitűzéseit, hogy a könyvtár a jövőben is megmaradjon olyan helynek, ahova az emberek szívesen mennek gondolkodni és tanulni.

(Tóth Máté)

26/2011

BÄRTSCH, Christine – BENITZ, Susanne: Die Spitzenbibliothek der Schweiz : ETH-Bibliothek Zürich als Gastgeberin der 11. InetBib-Tagung : Rasante Entwicklung zur grössten nationalen wissenschaftlichen Informationseinrichtung In: BuB. – 62. (2010) 4., p. 304-306.

A zürichi Államszövetségi Műszaki Főiskola Könyvtára a 11. InetBib-konferencia házigazdája

Felsőoktatási intézmény; Főiskolai könyvtár -műszaki

A zürichi Államszövetségi Műszaki Főiskola könyvtára, amelyet 1853-ban alapítottak az

egykori politechnikai főiskola könyvtáraként, s akkor egy könyvtárossal működött, ma Svájc legnagyobb informatikai intézménye, a természettudományi és a műszaki információ országos központja. Hétmillió állományából 2,7 millió könyvet és folyóiratot, 2 millió jelentést, 1,6 millió fényképet, 5 200 nyomtatott és 11 200 digitális folyóiratot, 140 szakmai adatbázist biztosít használóinak. A digitális szövegek (e-text) száma közel 100 ezer, ebből 48 ezer elektronikus könyv (e-Book).

A több tucat fiókkönyvtár mellett ugyancsak a főiskola könyvtárához tartozik két fontos kulturális intézmény: a Max Frisch-archívum és a Grafikai Gyűjtemény. A könyvtárban 200 munkatárs mellett hetven segédkönyvtáros dolgozik.

A főiskola főépületében található központi könyvtár a helyhiány miatt szabadpolc nélküli raktári kölcsönzéssel és rendkívül kevés olvasói munkahellyel működik egyáltalán nem korszerűen. A könyvtár szíve valójában a Campus Science Cityn dobog, a főiskola másik helyszínén. Itt a város szélén sok fontos tanszék működik és további fejlesztés is várható. A könyvtár tervei szerint itt fog megépülni „A jövő információs centruma”.

(Katsányi Sándor)

27/2011

HOHMANN, Tina: Neue Lernorte : Learning und andere Grids an der Universität von Warwick. – Bibliogr. lábjegyzetben In: Bibliothek. – 34. (2010) 2., p. 163-170.

Res. angol és francia nyelven

A tanulás új színterei: tanuló- és más egységek a Warwick Egyetemen

Egyetemi könyvtár; Könyvtáráépület -egyetemi, főiskolai

Az egyesült királyságbeli Warwick Egyetemen létesült információs egységek (ún. *grid*ek) kialakításukkal és innovatív koncepciójukkal példaként szolgálhatnak a megújulást kereső

felsőoktatási könyvtárak számára. A tanulmány azt mutatja be, miként működnek ezek az egységek a gyakorlatban, miben áll sikerük titka, s milyen szerepet játszanak ebben az építészeti és belsőépítészeti megoldások.

2003-ban az a döntés született az egyetemen, hogy az összes diákintézményt egy korszerűsített épületben (university house) helyezik el. Egy központi kávéház mellett ide került az igazgatóság, a diáktanácsadó és a külföldi diákokkal foglalkozó iroda, valamint a munkaközvetítő. Itt kapott a könyvtár egy 1 350 m²-es területet, majd az érdekeltek bevonásával kidolgozták a terek használatának koncepcióját. Így jött létre a tanulást kiszolgáló egység (*learning grid*), ahol a teret az egyéni és a csoportos tanulás számára alakították ki – 24 órás nyitva tartással, 10 ezer kötetes kézikönyvtárral, korszerű információs technológiával és diákfelügyelettel (*student advisors*) – elsősorban az alsóévesek számára. 2006-ban a központi könyvtár korszerűsítése kapcsán lehetőség nyílt arra, hogy a learning grid koncepcióját egy másik használói csoportra, a kutatókra és doktoranduszokra is kiterjesszék: így jött létre 2008-ban két szinten a kutatást szolgáló egység (*research grid*). Itt már könyvtárosok (support officers) teljesítenek szolgálatot, és a terek kialakítása sem olyan „fiatalos”.

A legújabb egység az egyetemi oktatást szolgálja (*teaching grid*), és az új módszertani megoldások kipróbálására biztosít lehetőségeket – konferenciák, ülések rendezésével (pl. az elektronikus tanulásról). Itt már könyvtárosok és oktatók alkotják a személyzetet (*teaching advisors*).

Komoly szerepet játszott a koncepció megvalósításában – a rendelkezésre álló magas összeg mellett – a környezet kialakítása (rugalmas és átlátható térkialakítás, minőségi anyagok beépítése és a legkorszerűbb eszközök felhasználása). A szerző részletesen bemutatja az egységek kialakítását és működését, számos fényképpel és alaprajzzal illusztrálja a megoldásokat. A tanulmányt az egyik diák véleménye zárja: „Több ez, mint egy könyvtár.”

(Murányi Lajos)

28/2011

MANUEL, Sue – DEARNLEY, James – WALTON, Graham: Strategic development of UK academic library websites : a survey of East Midlands university libraries. – Bibliogr. In: Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 2., p. 147-155.

A brit felsőoktatási könyvtárak honlapjainak stratégiai fejlesztése. Felmérés az East Midlands-i egyetemi könyvtárakról

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Honlap; Igény

A felsőoktatási könyvtárak honlapjainak stratégiai fejlesztése folyamatos feladat. A könyvtárak számára hozzáférhető módszerek, amelyek által megismerhetik saját weboldaluk használatát, szintén folyamatosan változnak. A brit felsőoktatási könyvtárak egy csoportjáról készített előzetes felmérés betekintést nyújt az általuk alkalmazott módszerekbe és folyamatokba. A tanulmány rámutatott néhány kérdéses pontra, melyek a használói igényeket kielégíteni képes weboldalak fenntartásával kapcsolatban merültek fel. A szóban forgó könyvtárak példája bizonyította, hogy gyakorlati lépéseket tesznek a honlapok fejlesztése céljából. Ugyanakkor néhány esetben az intézmény ügyvitelére korlátozta a könyvtárak honlapfejlesztési törekvéseit. A tanulságokat felhasználják a brit felsőoktatási könyvtárakról készülő nemzeti felmérésben.

(Autoref.)

29/2011

SEEHOLZER, Jamie – SALEM, Joseph A.: The learning library : a case study of the evolution from information commons to learning commons at Kent State University Libraries. – Bibliogr. In: College & undergraduate libraries. – 17. (2010) 2/3., p. 287-296.

Az információs köztértől a tanulási köztérig. Esettanulmány a Kenti Állami Egyetem könyvtárában

Berendezés; Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Igény; Információtechnológia

A Kenti Állami Egyetem könyvtárában 2003-ban avatták fel az információs közteret. Az információs köztér a felsőoktatási könyvtárakban olyan központi helyszínt jelent, ahol egymáshoz közel állnak rendelkezésre a technikai eszközök és a könyvtári referenz szolgáltatás. A számítógépes munkaállomások közelében használhatják az olvasók a számítástechnikai helpdesket és a nyomtatott információforrásokat. A hallgatók a munkaállomásokról elérhetik az online katalógust, kereshetnek az interneten és elektronikus adatbázisokban, feladataik elkészítéséhez rendelkezésükre állnak a szükséges szoftverek, a technikai és a professzionális kutatási segítség. Az információs köztér kialakítása Kentben (és mindenütt) azt célozta, hogy a könyvtár ne csak megtalálni segítsen a szükséges információt, hanem segítsen akkor is, amikor a használók az információval további munkát végeznek. A korszerű technikával felszerelt tantermek kialakítása, a kényelmes terek, az egyéni és csoportmunkára alkalmas bútorzat beszerzése, az évessel-ivással kapcsolatos szabályok rugalmas kezelése, kávézó létrehozása szintén részei a köztér fejlesztésének. Mindez összefügg „a könyvtár mint hely” mozgalommal; a fejlesztéseket ugyanakkor felgyorsította a digitális forradalom, a hallgatói közösség változása és a közös tanulás térhódítása.

Az információs köztér által nyújtott szolgáltatások egy része új a könyvtárak számára, igénybevételekhez a felsőoktatási intézmény nem könyvtáros szakembereinek szakértelmére és együttműködésére is szükség van (multimédiás projektek, tutorálás, korrepetálás, szoftverhasználat stb.). Kentben például hallgatói multimédia-stúdiót hoztak létre, a multimédiás ismereteket beépítették az információs jártasságok közé. Bevezették a digitális kamerák, videokamerák és hasonló eszközök kölcsönzését. Az oktatási központ tanácsadást működtet a matematika és a kreatív írás tárgyakhoz kapcsolódva. A csoportmunkához a termeket és a különböző konzultáci-

ókat elektronikusan lehet előjegyezni. Bizonyos szolgáltatások integrálódtak.

Az információs köztérre való áttérés óta eltelt csaknem tíz év alatt a könyvtár honlapját kétszer újították meg, és az online katalógust is korszerűsítették. Most a mobil elérésen dolgoznak, folyik a használói igények felmérése. A referenz munkában is korszerű eszközöket alkalmaznak. Van online könyvtárbemutató, távoktatás, kurzusoktól független használóképzés videókkal („How do I?”), online eseménynaptár, saját keresési eszköztár. Összefoglalva: arra törekednek, hogy az egyetemi könyvtár az egyetemi élet szerves részévé váljon.

A használóközpontú szemléletnek köszönhetően az információs köztér (amely Bennett szerint „támogatja a felsőoktatási intézmény küldetését”) időközben tanulási köztérre kezdett átalakulni (amely viszont – Bennett megállapítását folytatva – „valóra váltja a küldetését”). A tanulási köztér az egyetem működésére is kihatott; hozzájárult ahhoz, hogy a legkülönbözőbb igényekkel jelentkező hallgatókat az egyetem meg tudja tartani, és segítse eredményes tanulásukat. További fejlesztésén gondolkodnak (több tér a hallgatóknak, hosszabb nyitvatartási idő, további szolgáltatások a hallgatók számára). Fontos teendő az egyetemen belüli együttműködés és a szolgáltatások egyeztetése (hogy ne küldjék a használót egyik helyről a másikra), újabb igények alapján a hangos tevékenységek számára megfelelő helyek kialakítása. A köztér tapasztalatai közül a szerző a következőket emeli ki és ajánlja mások figyelmébe: partneri viszonyt érdemes kialakítani a külső oktatási szolgáltatókkal, törekedni kell a hallgatóközpontú szemléletre a szolgáltatások és eszközök fejlesztésében, élni kell az új lehetőségekkel.

(Hegyközi Ilona)

30/2011

SIMONS, Ellen: The new learning environment : impact on staff and students In: LIBER quarterly. – 20. (2010) 2.

Az új tanulási környezet hatása a személyzetre és a használókra

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Ésszerűsítés; Könyvtárépület -egyetemi, főiskolai; Munkaszervezés; Személyzet

A tanulmány az oktatásban bekövetkezett változásokkal és ezeknek az egyetemi könyvtárakra gyakorolt hatásával foglalkozik. Bemutatja, hogy a három hollandiai városban (Breda, Tilburg és Den Bosch) működő Avans Egyetem oktatási stratégiája hogyan befolyásolja az épületek tervezését és berendezését, különös tekintettel az *Xplorara*, az Avans Egyetem tanulási központjára.

Az Avans tanulási központjának három helyszínén – amelyeket 2006-ban és 2007-ben nyitottak meg – kétezer hallgatói munkaállomás áll a használók rendelkezésére. A hagyományos könyvtár multimédiás tanulási központtá alakult, és most az Avans Tanulási és Innovációs Központoz tartozik.

Az új épület és új szervezeti struktúra új munkakörnyezetet igényelt az oktatók számára. A szerző kiemelten foglalkozik az átalakulás folyamatával és azzal, milyen következményekkel járt ez a könyvtári személyzet számára. A könyvtárosok átfogó képzést kaptak. Ezenkívül az informatikusokat is tovább képezték az oktatással kapcsolatos ismereteik bővítése érdekében. A könyvtárosok és a más területen dolgozó kollégák (pl. oktatási tanácsadók, e-tanulási tanácsadók, a multimédiával foglalkozó személyzet stb.) közötti együttműködés számos előnnyel járt az Avans Tanulási és Innovációs Központon belül. A szerző beszámol a vonatkozó hallgatói vizsgálatok eredményeiről is, végül pedig következtetéseket von le az új épületekben, új oktatási modellekkkel, új szervezettel és

új munkakörnyezetben való négyéves munka tapasztalatai alapján.

(Autoref.)

Lásd még 40, 65, 71, 72, 75, 79, 100, 113

Közművelődési könyvtárak**31/2011**

CHARTERIS, Sue: Encouraging people to work together In: Library + information update. – (2010) jun., p. 28-31.

A brit közkönyvtárak helyzete egy kormányzati felmérés tükrében

Ésszerűsítés; Fenntartó szerv; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások

A szerző vezette 2009-ben az északnyugat-angliai közkönyvtárak (Wirral régió) tervezett bezárásával kapcsolatos kormányzati felmérést. Jelentését, amelyben leírta, hogy az önkormányzatok dolga, hogy felmérjék a célközönség igényeit, és értékeljék a szakmai terveket, a könyvtárosok és a használók dicsérettel illették, az önkormányzatok pedig elutasítóan fogadták. Az alább ismertetett interjúban a szerző „jobb szolgáltatásokhoz kínál stratégiát a kedvezőtlen gazdasági viszonyok közepette”.

Jó dolog, hogy a könyvtárak olyan helyek, ahová „csak úgy” beugorhat az ember. A helyi önkormányzatok szolgáltatásai között nagy elismerést vívtak ki maguknak. Erősségük abban áll, hogy az emberek megbíznak bennük, elégedettek szolgáltatásaikkal. Az alapvető szolgáltatások mellett sok egyébre is vállalkoznak.

A miniszterelnök, David Cameron víziója a „nagy társadalomról” a könyvtárakat és a használókat is mozgósíthatja. A közösséggel együttműködve megújulhatnak a települési könyvtárak szolgáltatásai. Az önkormányzatok sok helyen már sort kerítettek az ezekről szóló lakossági

konzultációkra, de azok a jelenlegi szolgáltatásokról szóltak. Hátra van még a konzultáció arról, hogy mit gondolnak a változásokról.

Nagyon fontos az önkormányzatokat (és azok tisztviselőit, akik életkori helyzetük miatt esetleg éppen nem vesznek igénybe könyvtári szolgáltatásokat) meggyőzni arról, hogy a könyvtárak fontos intézmények. A könyvtár szociális szerepét sokan ismerik. Most ismét az alapszolgáltatásokra kell felhívni a figyelmet, és azokat kell „eladni” a változó körülmények közepette.

A Kulturális, Médiaügyi és Sportminisztérium (DCMS) modernizálási vizsgálata arra ösztönzi az önkormányzatokat, hogy tekintsék át alapvető szolgáltatásaikat, mégpedig mindig a helyi igények tükrében. Az önkormányzatok tehát nem kerülhetik el a konzultációt a lakossággal. A DCMS jelentése megerősítette, hogy a könyvtárak sajátos helyzetben vannak, mivel törvényben rögzített szolgáltatásokat nyújtanak.

A *Total Place* brit kormányzat program, amely az egy-egy területen nyújtott közszolgáltatásokat takarékosági és hatékonysági okokból együtt kezeli, és az állampolgárok szemszögéből tekint a szolgáltatásokra, nagy lehetőséget jelent. Viszont csak a helyi igények kielégítése után lehet azt a kérdést feltenni, hogy milyen további igényekkel tudna még a könyvtár foglalkozni. A könyvtárügyben történtek olyan kezdeményezések, hogy több önkormányzat működjön együtt a könyvtári szolgáltatások terén, ezek tapasztalatai megfontolásra érdemesek. Fontos szempont, hogy a települési közkönyvtárak átalakítására az érintett közösségekkel szorosan együttműködve és a partneri kapcsolatok iránt nyitottan kerüljön sor.

Ami a bezárásokat illeti, a döntést megelőzően meg kell hallgatni az illető könyvtár munkatársait. Ezek a megbeszélések az önkormányzat számára is hasznos információkat hozhatnak. A bezárás nem az egyedüli megoldás egy költségvetési krízis esetében, sokkal inkább az a szolgáltatások optimalizálása, és annak rugalmas megszervezése. Vannak alternatívák, és keresni kell a megoldásokat az esetleg szétaprózott

szolgáltatások egyesítése és fenntarthatósága érdekében.

A könyvtári költségvetések a következő három évben 30%-kal csökkenhetnek. Időben neki kell fogni a tervezésnek, hogy a könyvtárak felkészüljenek. Az új modelleket meg kell beszélni a célközösséggel, folyamatos tájékoztatást kell adni számára a dolgok előrehaladásáról.

Arra a kérdésre, hogy módosításra szorul-e az 1964-es törvény a közkönyvtárakról és a múzeumokról, a szerző azt válaszolta, hogy nem. A törvényalkotás hosszú folyamat, és az eredménye nem garantált. A törvényhozó szándéka ma is világos, ti. hogy hozzáférést kell biztosítani a tanulás és olvasás lehetőségéhez, ismeretszerzési és szabadidő-eltöltési céllal – hogy ezt hogyan teszik a könyvtárak (könyvek, hanglemek vagy IT segítségével), az egy másik kérdés. Sokkal fontosabbnak ítéli, hogy a kormányzati felmérések elindultak, és ezek módszertana átalakulóban van.

(Hegyközi Ilona)

32/2011

MOORE, Chris – CREASER, Claire: Sunday opening in UK public libraries. – Bibliogr. In: *Journal of librarianship and information science*. – 42. (2010) 3., p. 199-208.

Vasárnapi nyitva tartás a brit közkönyvtárakban

Felmérés; Igény; Közművelődési könyvtár; Nyitvatartási idő

A közkönyvtárak a szórakoztató vagy információszerző olvasás lehetőségének biztosításától a 20. század végére az információellátás mellett a közösségi élet központjaivá is váltak. Ennek következtében megnőtt a nyitva tartás iránti igény nem csak az órák számát, hanem a nyitva tartás mikéntjét tekintve is. A társadalom azonban nem tudja finanszírozni a folyamatos (24/7) nyitva tartást, így megfontolást és helyi döntést igényel a hétköznapi 9-17 órán kívüli és a vasárnapi nyitva tartás.

A brit kereskedelmi jogszabály vasárnap 10-18 óra között legfeljebb hatórás nyitva tartást engedélyez, a könyvtárakra azonban ez nem vonatkozik. A „tartsd meg értéknek a vasárnapot” kampány szerint kell egy nap, hogy legyen idő a családdra, a barátaira és a közösségre, pihenj és érezd jól magad. Nem világos, hogy ebben van-e szerepe a könyvtárnak. A keresztény könyvtárosok közössége foglalkozott a vasárnapi nyitva tartás etikai kérdéseivel, azonban a társadalom „multikulturalizálódása” itt is hat: számos vallási kultúra más napot jelöl ki, illetve nem emel ki egy napot sem. A szakmai közbeszédben sokat vitáznak a vasárnapi nyitva tartásról, a szakirodalomban akad néhány beszámoló egyedi tapasztalatokról, azonban komolyabb felmérés, vizsgálat nem nagyon készült.

A közkönyvtári hálózatokat működtető 208 helyi könyvtári hatóságnak küldtek elektronikus kérdőívet az Egyesült Királyságban. A visszaérkezett 35,6% földrajzi, hatósági és lakossági szempontból egyaránt jól reprezentálja az országot. A válaszolók 39,2%-ának legalább egy könyvtára nyitva van vasárnap, 55,4%-nál nincs vasárnapi nyitva tartás, 5,4% pedig megszüntette azt. A válaszolók által működtetett könyvtárak 8,5%-a tart nyitva vasárnap, míg 88,8% tart nyitva szombaton. A vasárnapi nyitvatartási órák száma átlag négy (3-6 között változik), átlagosan a látogatások 7, a kölcsönzések 8 százaléka esik vasárnapra. A szombat a legforgalmasabb nap: 16%-os látogatási és 18%-os kölcsönzési aránnyal, a nyitvatartási idő átlag 5,2 óra. A vasárnapi nyitva tartás kísérleti bevezetésének egyik céljaként a szombat tehermentesítését említették.

A nem nyitva tartás okai között leginkább a költség és a személyzet szerepelnek. Vannak, akik fontosabbnak tartják a hétköznapi nyitva tartás meghosszabbítását (illetve, akik örülnek, hogy a megszorítások közepette fenn tudják tartani a jelenlegi állapotot). Szerepel még, hogy a használók meg vannak elégedve az adott helyzettel, a potenciális használók pedig nem jelezték, hogy érdekeltek lennének. Az esetleges nyitva tartásról legtöbben a használóktól, ezt követően

a potenciális használóktól, majd a személyzettől (és szakszervezetüktől) illetve más közösségektől kértek véleményt. A vasárnapi nyitva tartástól várt eredmény (hatás) sorrendje szerint első helyen áll a látogatások, majd a beiratkozások, a kölcsönzések számának növekedése, illetve a „családi tanulás”, végül a közösségi alkalmak lehetőségének bővülése. Sokan jelezték, hogy ha a körülmények lehetővé tennék, a nyitás mellett döntenének.

A nyitva tartók közül legtöbben először csak egy könyvtárban vezették be a vasárnapi nyitva tartást. Erről leginkább a személyzet (és a szakszervezet), a potenciális használók, egyes közösségek, kulturális csoportok, és legkevésbé a használók véleményét kérték ki. A nyitva tartás motivációi sorrendben a beiratkozások, látogatások növelése, az előírásoknak való megfelelés, a közönség nyomása, a kölcsönzések növelése, a közösségi igényeknek megfelelés voltak.

A felmérés eredményei nem mutatnak egységes képet. Nincs egyetértés abban, hogy vasárnap délelőtt vagy délután jobb-e nyitva tartani. Nem egyértelmű, hogy milyen helyen lévő könyvtárat érdemesebb nyitva tartani vasárnap. Nagyobb az egyetértés abban, hogy a vasárnapi nyitva tartáshoz kapcsolódjon valamilyen különleges kínálat. A személyzeti ellátás kulcskérdését különféle módon oldják meg. Van, ahol a személyzet munkabeosztásába illesztik a vasárnapot, van, ahol külön vasárnapi személyzet dolgozik, vagy önkéntesek állnak munkába; ez utóbbi esetekben a személyzet néhány tagja is jelen van, vagy készenlétben áll. Érdekes, hogy a nyitva tartás mellett döntők többen beszéltek meg ezt a személyzettel (és a szakszervezetekkel), mint a nem nyitva tartók.

(Mohor Jenő)

33/2011

State of America's libraries : usage soars, funding shrinks In: American libraries. – 41. (2010) 5., p. 13-14.

Jelentés az amerikai könyvtárakról: növekvő használat, csökkenő források

Felmérés; Igény; Könyvtárhasználat; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

„Az amerikai könyvtárak helyzete 2010-ben” c. jelentést április 11-én tette közzé az Amerikai Könyvtáros Egyesület. Ebből az derül ki, hogy az utóbbi években egyre nagyobb számban fordulnak a könyvtárhoz az amerikaiak. A trend már évek óta megfigyelhető volt, és a válság alatt még jobban felerősödött.

A jelentésből kiderül, hogy 219 millióan érzik úgy (a 309 millióból), hogy a könyvtár javítja az életminőségüket. Több mint 223 millió amerikai szerint azzal, hogy a könyvtár szabad hozzáférést biztosít a dokumentumokhoz és forrásokhoz, fontos szerepet tölt be abban, hogy az ember sikerre vigye elképzeléseit. A közkönyvtárak többségében fenntartanak olyan szolgáltatásokat, amelyek segítik a munkahelyüket vesztett emberek elhelyezkedését. A növekvő könyvtárhasználat mellett a finanszírozási források azonban csökkentek.

A jelentésből a következő fontos megállapítások emelhetők ki:

- Jelentősen nőtt az internethasználat 2007 óta a közkönyvtárakban. Az intézmények több mint 71%-a kínál ingyenes internet-hozzáférést. A vezeték nélküli internet (wifi) a könyvtárak több mint 80%-ában érhető el.
- Az amerikaiak 96%-a szerint az iskolai könyvtárak jelentős szerepet töltenek be az oktatásban azzal, hogy minden gyereknek lehetőséget kínálnak az olvasásra és a tanulásra (az iskolai könyvtárak finanszírozási forrásai szintén apadtak)
- Az amerikai felsőoktatási könyvtárakban mind a fizikai, mind pedig a virtuális használati mutatók jelentősen növekedtek. 20,3 millió látó-

gatást regisztráltak hetente, ami 1,5 millióval több, mint két éve. A diákok 95%-a a saját felsőoktatási könyvtáruk honlapját legalább heti rendszerességgel használja.

- Az amerikai könyvtárak továbbra is jelentős erőfeszítéseket tesznek a kisebbségek és a hátrányos helyzetűek ellátására.
- A könyvtárépítések jobban haladtak 2009-ben, mint ahogyan azt korábban gondolták a recesszió miatt. Ennek az lehet az oka, hogy a címzett támogatások korábban elkezdett építkezéseket még végigvitték.

A teljes jelentés a <http://tinyurl.com/State2010> címen érhető el.

(Tóth Máté)

34/2011

WOLFF, Katarzyna: Biblioteka publiczna w opinii społecznej In: Bibliotekarz. – (2010) 7/8., p. 10-14.

A közkönyvtárak és a közvélemény

Igény; Könyvtárhasználat; Könyvtárkép; Közművelődési könyvtár; Közvéleménykutatás

A könyvtáraknak egyre inkább kell törekedniük arra, hogy a társadalmi környezet igényeinek és elvárásainak megfeleljenek. Mindez a sürgető technológiai felzárkózás mellett azt is jelenti, hogy a könyvtárak a közösségi élet új szereplőjévé válhatnak azáltal, hogy alternatív, „fizikai” találkozási pontot jelentenek a lakosság számára egy olyan világban, ahol a kommunikációt egyre inkább a – különböző technikai eszközök révén történő – közvetett érintkezés jellemzi. A legmeghatározóbb tényező ugyanakkor a szolgáltatások újragondolásában a (már tényleges vagy még csak potenciális) olvasó/használó egyre nagyobb jelentőséget nyerő véleménye.

Ezek a tényezők ösztönözték a *Lengyel Nemzeti Könyvtár* munkatársait arra, hogy az olvasói szokások feltérképezésére irányuló rendszeres, kétévente megismételt felmérés kérdőívén elhelyezzenek további két kérdést: 1. Véleménye szerint milyen feladatot látnak el a közkönyv-

tárak, illetve milyen lehetőségeket kell(ene) biztosítaniuk a lakosság számára? 2. Ön személy szerint mivel foglalkozna szívesen a közkönyvtárban?

A válaszolók többsége annak ellenére fejtette ki véleményét a könyvtárak működésével kapcsolatban, hogy sem a könyvolvasás, sem a könyvtárlátogatás nem tartozott a kedvelt tevékenységei közé. Miközben a megkérdezettek 38%-a vallotta, hogy legalább egy könyvet elolvas évente, és mindössze 24% fordul meg könyvtárban legalább egyszer az évben, addig 80%-uk fogalmazta meg véleményét a közkönyvtárak működéséről, 61% pedig a személyes elvárásainak is hangot adott.

A konkrét elvárások között a hagyományos szolgáltatások vezetnek: a könyvkölcsönzés a válaszolók 88%-a, a helyben olvasás a megkérdezettek közel fele, az újságolvasás 38%-uk szerint a nyilvános könyvtár által nyújtandó szolgáltatás. 28% hívta fel a figyelmet az internetezési lehetőség fontosságára, 14% tartotta fontosnak az elektronikus információhordozók (CD-k, hangkazetták stb.) kölcsönzésének lehetőségét. A válaszolók egytizede gondolja, hogy a könyvtárnak lehetőséget kell nyújtania a zenehallgatásra, filmnézésre, online tanfolyamokon való részvételre.

Ha közelebbről vizsgáljuk e számokat, szembeötlő, hogy a könyvtárakat csupán a könyv felől megközelíteni képes, a hagyományos szolgáltatásokra hangsúlyt fektető csoport, még ha a legnagyobbak is mondható, a legkevésbé tekinthető kompetensnek, lévén képviselőinek többsége éppen azokból a társadalmi csoportokból kerül ki, amelyekre a legkevésbé jellemző a könyvtárlátogatás, egyáltalán a könyvolvasás. Érdemes tehát azok elvárásait szemügyre venni, akik a hagyományos szolgáltatások prioritását nem megkérdőjelezve, mégiscsak jóval változatosabb igényeket képesek megfogalmazni a könyvtári szolgáltatásokat illetően. A cikk ennek alapján az elvárások háromféle típusát, valamint ezzel összhangban, három közkönyvtári modellt vázol fel.

Az első modell, a médiatéka tipikus hívei a negyvenedik életévüket be nem töltött, felsőfokú végzettséggel rendelkező város lakó fiatalok, akik a gyűjtemény sokrétűségét és helyben használhatóságát, az internetezést, a komputeres technika által támogatott helyi szolgáltatásokat tartják fontosnak. Ők alkotják az összes megkérdezett mintegy egyötödét.

A második, társadalmi összetételét tekintve már jóval sokrétűbb, a megkérdezettek mintegy egytizede által képviselt csoport számára a könyvtár az a hely, ahol információt találhat az adott településről, régióról, a munkalehetőségekről, ahol eltöltheti szabadidejét, találkozhat barátaival, kollégáival. E csoport tagjai jellemzően falun vagy kisebb városban laknak, elsősorban fiatalok vagy idősebbek, akik inkább könyvet olvasnak, mint interneteznek.

Az előzőeknél jóval kisebb, a válaszolók egy tizenegyede által alkotott csoport ugyancsak a gyűjtemény összetételének sokrétűségére fekteti a hangsúlyt, ugyanakkor jobban szereti a különböző információhordozókat otthon használni. A „multikölcsönzők” általában fiatalok, képzettek, legalább középfokú iskolai végzettségűek, valamint város lakók és internethasználók. Eltérnek az előző két csoporttól abban, hogy kevésbé jellemző tevékenységük a könyvolvasás.

(Dancs Szabolcs)

Lásd még 45, 80, 86, 87

Tudományos és szakkönyvtárak

35/2011

GALLUZZI, Anna: Parliamentary libraries : an uncertain future?. – Bibliogr. In: Library trends. – 58. (2010) 4., p. 549-560.

Parlamenti könyvtárak: bizonytalan jövő?

Feladatkör; Igény; Országgyűlési könyvtár; Szolgáltatások

A parlamenti könyvtárak a parlament intézményeit szolgálják nemzeti vagy helyi szinten. Általában a parlamenttel egy időben alakulnak meg, és az adott ország parlamenti modelljének megfelelően működnek. A parlamenti könyvtár feladata a parlamenti munka támogatása, valamint a megfelelő információforrások elérhetővé tétele az egész parlament számára. A parlamenti könyvtár tehát egyfajta szakkönyvtár a gyűjtőkör és a használók szempontjából egyaránt. Napjainkban a parlamenti könyvtárak történetük fordulópontjához érkeztek. Világszerte radikális változásokon mennek keresztül, és újrafogalmazzák küldetésüket. Két alapvető kihívással szembesülnek, egyrészt az információs társadalom irányába tartó közeledéssel, másrészt a parlamentek változó szerepével. A parlamenti könyvtárak két fő irányba mozdulnak el: szolgáltatásaikat más parlamenti irodák és bizottságok tevékenységével integrálva dokumentációs központokká válnak, olykor feladva ezáltal fizikai megjelenésüket, másrészt hagyományos szerepükön túllépve kiterjesztik szolgáltatásikat a nagyközönség felé megszerezve a nemzeti könyvtári státuszt, vagy egy tudományterület, például politikai és jogi tudományok központi szakkönyvtárává válva.

(Autoref.)

36/2011

WATT, Iain: Members use of information and changing visions of the parliamentary library. – Bibliogr. In: Library trends. – 58. (2010) 4., p. 434-458.

A parlamenti képviselők információhasználati szokásai és változó elképzelések a parlamenti könyvtár feladatairól

Feladatkör; Igény; Országgyűlési könyvtár; Szolgáltatások használata

A parlamenti könyvtárak arra az elvre épülnek, hogy a képviselőknek alapvető szükségük van minőségi információs szolgáltatásokra a döntéshozatal folyamatának támogatásához. Ez az alapelv azonban kétségbe vonható. A parlamenti könyvtárak történelmi jelentősége szükséges mítoszként értelmezhető, mely előrevetíti a parlament korszerűségét és döntéseinek legitimitását. A parlamenti könyvtárak történetének hagyományos elbeszélése – miszerint a parlamenti könyvtárak kialakuló koncepciója a képviselők igényeire adott válasz – nem állja meg a helyét. A szolgáltatásokkal kapcsolatos elképzelések eredete inkább egyéb szolgáltatások másolásában, szakértői véleményekre adott válaszokban és szélesebb körű szakmai fejlesztésekben rejlik. A könyvtár nem jelent többé korszerűséget, és a mítosz kötelezettséggé vált. A cikk a képviselői információs munka egy alternatív paradigmáját fogalmazza meg, amely a korlátozott racionalitás koncepcióján, valamint Gigerenzernek a „gyors és lényegre szorító” döntéshozatalról szóló művén alapul. Újabb kutatások bizonyítják a heurisztika jelentőségét a képviselői döntéshozatalban. Ebben a döntéshozatalmodellben a parlamenti könyvtár jelentősége inkább a környezet jobb megértésén és a döntést igénylő kérdések összeállításában rejlik, mint a döntéshozatalhoz szolgáltatott információban. Az információhoz való könnyebb hozzáférés biztosítása és a parlamenti szakértők tájékoztatására való összpontosítás hasznosabb lehet a ténylegesen használt információ minőségét tekintve, mint a termék minőségének javítására tett erőfeszítések. A könyvtár kompetenciáinak átcsoportosítása a parlamenti információs munka új területeire, része a jövőre vonatkozó elképzeléseknek.

(Autoref.)

Iskolai könyvtárak

37/2011

BRZEZIŃSKA, Danuta: Bibliotek szkolnych walka o przetrwanie In: Poradnik bibliotekarza. – (2010) 9., p. 3-6.

A lengyel iskolai könyvtárak küzdelme a fennmaradásért

Állami irányítás; Érdekvédelem; Iskolai könyvtár; Jogszabály -könyvtárügyi; Megszűnés -könyvtáré

Az iskolai könyvtáraknak jelentős szerepet kellene vállalniuk az oktatás megfelelő színvonalának biztosításában, illetve abban, hogy az oktatási intézmények képesek legyenek megfelelni az új keletű társadalmi kihívásoknak. A korszerű technikával felszerelt, az információkhoz való hozzáférés egyenlő esélyét garantáló, jól funkcionáló iskolai könyvtár elengedhetetlen feltétele az értékes pedagógiai munkának. A fenntartó önkormányzatok azonban ahelyett, hogy igyekeznének az új szemléletet magukévá tenni, s ennek szellemében eljárni, hajlamosak a takarékoság jegyében a kiadások racionalizálását éppen az iskolai könyvtárakon kezdeni.

2009-ben Lengyelországban több, a városi előjárók által „újszerűként”, illetve „modellértékűként” aposztrofált megoldás született, amelyek lényege az iskolai könyvtárak nyilvános fiókkönyvtárrá alakítása. Az eljárás törvényes volta azonban megkérdőjelezhető. Az iskolai könyvtárak likvidálásának szükségszerű velejárói lesznek az elbocsátások, amelyek mintegy 75 ezer könyvtárostanárt érintenek. Közülük azoknak, akik valamely közkönyvtárban találnak állást, az alapoktól kell újraépíteniük a karrierjüket.

A lengyel *Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége* kezdeményezte a könyvtári törvény módosítását, javaslatot téve a köz- és iskolai könyvtáraknak (az utóbbiak teljes felszámolásához vezető) összevonására vonatkozó tilalom megszüntetésére. A javaslatot a várható anyagi megtakarítással indokolták. Félő azonban, hogy a rövid távú célok érdekében meghozott törvé-

nyek, rendelkezések visszavonására egyhamar nem kerül sor, és az intézkedések következtében sérül a hosszú távú társadalmi érdek, jelen esetben a közoktatás színvonalának fenntartása. A tény, hogy a jelek szerint a lengyel kulturális vezetés hajlandóságot mutat az összevonási tilalom eltörlésére, mobilizálta a különböző könyvtári szervezeteket, amelyek 2009. november 18-án közös tanácskozásra ültek össze, majd írásos tiltakozásukat átnyújtották a kulturális tárca vezetőjének. A körülmények különös összjátéka, hogy éppen a rákövetkező napon jelent meg egy beszámoló Wrocław város honlapján „A Wrocław-i Városi Könyvtár az iskolákban” címmel a „modellértékű” megoldás megvalósításáról.

A kormányzati tervek kiváltotta médiavisszhang tiltakozási hullámot indított útjára, amelyhez a kultúra egyéb területeinek képviselői (pl. írók, színészek) is csatlakoztak. 2010-ben a tiltakozások és a megegyezési kísérletek folytatódtak. Június 15-én a kormány elfogadta a kultúra megreformálását célzó rendeletek alapelveit, amelyekben – hivatkozva a pénzügyi források hatékony felhasználásának szükségességére – kimondta, hogy bizonyos kulturális intézmények, elsősorban könyvtárak, ill. múzeumok összevonása a későbbiekben megkerülhetetlenné válik. Június 16-án került sor az *Iskolai könyvtárak jövője* című konferenciára, amelyre Lengyelország minden régiójából érkeztek szép számmal az újabb tárgyalásokra kész kollégák, és ahol bemutatták az iskolai könyvtár és információs központ korszerű modelljét. A kormány és az országgyűlés részéről csupán csekély számú, feltűnően felkészületlen meghívott volt jelen, akik elzárkóztak a további megbeszélésektől. A sajtóban különböző, vélhetően a közvélemény formálását célzó cikkek láttak napvilágot az iskolai könyvtárakról.

A szerző szerint úgy tűnik, az értelmetlen takarékoság éveiben nincs esély arra, hogy az iskolai könyvtárosok nyugodt lélekkel koncentráljanak elvégzendő feladataikra.

(Dancs Szabolcs)

Lásd még 3

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

38/2011

BERTRAND, Anne-Marie: L'offre et la demande : un éclairage américain. – Bibliogr. lábjegyzetben In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 3., p. 22-26.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az olvasók igényei és a könyvtárak kínálata – amerikai tapasztalatok

Gyűjtőkör; Igény; Közművelődési könyvtár; Szellemi szabadság; Tájékoztatás szabadsága

Az amerikai és a francia közkönyvtárak összehasonlító vizsgálata újszerű eredményre vezetett: az amerikai könyvtárak nemcsak az olvasói igények minél magasabb hatásfokú kielégítésére törekszenek, hanem hetven év óta tudatosan harcolnak az információhoz jutás/juttatás szabadságáért. Ennek széles skálájába beletartozik, hogy olyan műfajú könyvek és filmek is bekerüljenek az állományba, amelyeket azelőtt nem szerzeményeztek. Ezért ma már nem meglepő, hogy pl. a New York Public Library a horror filmek kavalkádjától az ezer példányszámban beszerzett Harry Potter könyvekig mindenfélét megvásárol.

Természetesen a rendelkezésre álló éves költségvetési keret és az egyes könyvtárak látogatóközönsége kisebb-nagyobb különbséget alakított ki közöttük. A közkönyvtárak vallják, hogy a mai világban, minden könyvtárnak oktatási-nevelési funkciója van, hiszen biztosítania kell az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges dokumentumokat. Ők mindenképpen a „Give them what they want” küldetést vallják. Az új technológia iránt elkötelezett könyvtárosok azt gondolják,

hogy az informatikai fejlesztések jelentik a választ az olvasók igényeire. Persze az olvasók nem mindig méltányolják ezt. San Francisco lakói például felháborodottan visszautasították ezt a szemléletet, és azért reklamáltak, hogy több könyv legyen a könyvtárban.

A különféle jogokért az amerikai könyvtárosok egyénileg és könyvtáros egyesületük, az ALA (American Library Association) segítségével is kiálltak 1939 óta, amikor is megszületett az első „Library Bill of Rights”. Szabályzatokat, referenciaműveket tettek közzé, irodákat, csoportokat alapítottak a szellemi szabadságért (*Intellectual Freedom Committee, Intellectual Freedom Round Table*), alapítványokat hoztak létre (*Freedom to Read Foundation*), amelyek számos funkciót látnak el napjainkban is. Rendszeresen megszervezik a *Betiltott Könyvek Hétét*, támogatják a jogaikban vagy személyükben bántalmazott könyvtárosokat, jogi támogatást nyújtanak mindenféle szellemi szabadságot sértő ügyben. Vallják, hogy a vélemény és a kifejezés, az írott szó szabadságát mindenképpen meg kell adni, szükség esetén meg kell védeni.

Elgondolkodtató kérdések azért itt is felmerülnek: mi legyen a közkönyvtárakba az interneten keresztül beszivárgó pornográf, gyűlöletet keltő információkkal? A holokauszt, az AIDS, kisebbségi és egyéb problémák megítélésével? Ki kell alakítanunk az értékek rangsorát? – teszik fel kérdésüket. A választ végül az ALA dokumentumai adják meg: vallástól, fajtól, nemtől, előítéllettől stb. mentesen kell a legérzékenyebb problémával is foglalkozni. Mindennek helye és joga van a közkönyvtárban. Ennek ellenére az amerikai könyvtárosok 37%-a nem ért egyet a pornográfia megjelenésével a könyvtárban. Ha lehetne, kitiltanák onnan.

A felmérésekből és a további véleményekből kiderül, hogy az információ szabadságában, az információ szabad áramlásában hinni egyszerű, de

gyakorlati megvalósítása igen nehéz. Ezt látták és ezt érzik a francia közkönyvtárak alkalmazottai is, akik a fenti példákon keresztül próbálják leszűrni a tapasztalatok igazságát, hogy a ma már sokféle nemzetiségből álló, szociálisan érzékeny olvasóikkal együtt közösen megtalálják helyüket ebben az információs szabadságban.

(Pajor Enikő)

39/2011

CHADWELL, Faye A.: What's next for collection management and managers?. – Bibliogr. In: Collection management. – 35. (2010) 2., p. 59-68.

Hogyan tovább a gyűjteményfejlesztésben? Az ajándékok kezelése

Ajándék; Állománygyarapítás; Szabályzat -könyvtári

A gyűjteményfejlesztés során a könyvajándékok kezelésében komoly felelősség hárul a könyvtárosokra. Szerencsére jelentős mennyiségű szakirodalom foglalkozik az ajándékok gyarapításával (ideértve a könyveket, folyóiratokat és egyéb formátumokat is). A cikkek többsége az ajándékok befogadásáról szóló szabályzatok kidolgozásának a fontosságára hívja fel a figyelmet, kimondva ugyanakkor, hogy ez a tevékenység az állománygyarapítás egyik kulcseleme évszázadok óta az egész világon.

Két nemrég publikált cikk közül az egyik az ajándékok elfogadásának helyes módját ismerteti (útmutató elkészítését az ajándékok kiválasztásához, illetve azon könyvtárosok jegyzékének összeállítását, akik az ajándékozások során a könyvtárat képviselhetik), a másik egy belgiumi könyvtár gyakorlatát vázolja fel, itt az adományozást két fél közötti jogi aktusként tárgyalja. Létezik egy olyan felfogás is a gyakorló szakemberek körében, hogy a könyvadományok gyakorlata pénzadományokhoz vezethet, ezt azonban az egyik felsőoktatási könyvtár (University of Saskatchewan) nem erősítette meg. Szerintük a könyvadományok csak könyvadományokhoz vezetnek, többnyire ugyanazoktól vagy isme-

rőseiktől. Ennek ellenére az érdekelt könyvtárosoknak gondozniuk kell a teljes folyamatot (az elfogadástól, a köszöneten át az esetleges selejtezésig).

A tanulmány a továbbiakban felveti a kérdést, mi a teendő, ha nem kívánt művek érkeznek ajándékként a könyvtárba, és mindjárt gyakorlatias megoldásokkal szolgál (pl. az ilyen adományok megelőzése, eladása – hagyományos módszerekkel vagy az internet segítségével).

A feleslegessé vált könyvek eladásából sokan forrásokat remélnek fontos művek beszerzésére, noha az eladással töltött munkaidő jóval drágább olykor, mint a remélt bevétel. Ezt a csapdát elkerülendő olyan szolgáltatásokat lehet igénybe venni (az USA-ban), mint a *Better World Books* és a *bookrecycler.org*.

Az internet arra is alkalmas, hogy a gyűjtemény hiányait is pótolni lehessen, pl. olyan könyvjegyzékek közreadásával, melyek a könyvtár „óhajait” teszik közzé potenciális adományozók számára „örökbefogadás” céljából a könyvtár honlapján. (Sokan a *Ist Reads* honlapját, mások az *Amazon.com* kívánságlistáját vetik be erre a célra). Előfordul, hogy a könyvek mellett fontos eszközök, számítógépek ajándékozásra is sor kerül. Az adományozók felkutatására és a kapcsolattartásra számos új lehetőség és módszer kínálkozik.

A tanulmány a következőkben még két fontos kérdést elemez: miért lényeges az ajándékok megfelelő kezelése, illetve részletesen vizsgálja, mi kell ahhoz, hogy elmondhassuk, jól végeztük ezt a fontos gyűjteményfejlesztési tevékenységet.

Új módszerek kidolgozására is szükség lesz a jövőben, ha eredményes és hatékony munkát akarunk ezen a téren végezni.

(Murányi Lajos)

40/2011

KLAUSS, Henning: Aussonderung oder Aufstellung im Lesesaal bzw. im Magazin : vorläufiges Konzept der UB der Europa-Universität Viadrina (EUV). – Bibliogr. In: Bibliotheksdienst. – 44. (2010) 6., p. 602-615.

Kivonás az állományból vagy szabadpolcos ill. raktári elhelyezés. A Viadrina Európa-egyetem könyvtárának állományapasztási gyakorlata

Állományapasztás; Állományapasztási tanácsadó; Egyetemi könyvtár

Németországban a felsőoktatási könyvtárak szűkös raktári viszonyai és az épületbővítések kilátástalansága miatt elterjedt a „nulla nettó növekedés” elve. Mivel ezeknek az intézményeknek általában nincsen megőrzési kötelezettségük, az állomány állandó frissítése és minőségének javítása mellett a gyarapításnak megfelelő mennyiségű állományt kell kivonni belőlük. Bár van olyan könyvtárosi vélemény, hogy a tudományos könyvtár lényegéhez tartozik az archiválás, és dokumentumot kivonni csak egészen kivételes esetekben szabad, s ezt a nézetet optimális körülmények között el is lehetne fogadni, a jelenlegi helyzetben csak az állandósult dokumentum-kivonás jelenti az egyetlen megoldást. A hivatalos állásfoglalások is ezt írják elő.

Baden-Württembergben egy minisztériumi irányelv szerint a gyarapodás mennyiségének évente minimum 10%-át, átlagosan 15%-át ki kell vonni az állományból. A brandenburgi irányelvek szerint – ha egy szakfőiskola könyvtárának nincs kilátása belátható időn belül raktárának bővítésére – szakcsoportok szerint annyi könyvet kell kivonni az állományból, amennyi az éves költségvetés alapján várható gyarapodás lesz. Ennek a javasolt módszernek a gyakorlati végrehajtása azonban számos nehézséget és bizonytalanságot rejt magában.

A Viadrina Európa-egyetem (Frankfurt/Oder) könyvtára kísérletet tett az állománykivonás kritériumainak pontos és részletekbe menő meghatározására. Olyan útmutatást kívántak a kivo-

nást végző szakreferensek kezébe adni, amely a minimumra csökkentheti ennek a tevékenységnek a szubjektivitását. A könyvtár által készített állománykivonási útmutató meghatározza a „nélkülözhető” és a „használhatatlan” dokumentumok kategóriáit, ezek alapján alkot csoportokat, majd részletesen felsorolja az egyes csoportokba tartozó eseteket. A „többes példány” és az „elavult” művek közé sorolja és kivonandónak ítéli pl. a régebbi kiadásokat, ha van újabb, az elavult tartalmú műveket, a preprinteket és vitairatokat is öt év elteltével (kivéve a saját egyetem kiadványait). Külön csoportot alkot az „érdektelenség”. Itt az irányelv megkülönbözteti a „nem használt irodalom” kategóriát (ha a művet az állományba vétel után öt éven át egyszer sem kölcsönözték) és a „gyengén használt irodalmat” (öt éven át legfeljebb két kölcsönzés). A kivonandó művek jegyzékében formális csoportok is szerepelnek, pl. az újságok (kivéve a helyi lapokat) és a „szürke irodalom”. Az utóbbit tíz év elteltével lehet kivonni, de ha tartalmuk nyilvános kiadványban is hozzáférhetővé válik, akkor azonnal. Külön csoportot alkotnak a könyvtárban más adathordozón, pl. mikrofilmen is hozzáférhető művek, vagy amelyek az interneten ingyenesen hozzáférhetők.

Lehetnek kivételes esetek, amikor a másodpéldány is megtartható, harmadik vagy negyedik példány azonban semmi esetre sem maradhat a raktárban. A döntés a szakreferensek feladata.

(Katsányi Sándor)

41/2011

LITVINOVA, N. N.: Licenzii na dostup k setvym udalennym resursam : poisk balansa interesov izdatelej i bibliotek-pol'zovatelej In: Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 4., p. 41-48.

Licencek a távoli hálózati források eléréséhez, 1. rész: a kiadói és a könyvtári-felhasználói érdekek egyensúlyának keresése

Elektronikus folyóirat; Elektronikus könyvtár; Folyóirat-előfizetés; Hozzáférhetőség

A távoli hálózati források elérése világszerte egyre jelentősebb helyet foglal el a könyvtárak gyarapítási tevékenységében, a különböző, állami költségvetésből finanszírozott programoknak köszönhetően az utóbbi évtizedben széles körben elterjedt Oroszországban is. A külföldi folyóiratok többsége hálózati elérésű, a programokból kapott támogatást a nagy könyvtárak saját költségvetésükből több millió rubellel egészítik ki. A Tudományos Elektronikus Könyvtár (www.elibrary.ru) fejlődésével nő az oroszországi tudományos források elérhetősége is. A könyvtárak azonban még nincsenek teljesen tisztában a források elérésének szervezési-műszaki kérdéseivel, ezen belül a szolgáltatók által támasztott licenc-követelményekkel és azok alkalmazásával. Abból kell kiindulniuk, hogy az elektronikus forrás elérhetősége alapján különbözik a nyomtatott kiadványok megvételétől: egyrészt a forrás nem kerül a könyvtár tulajdonába, másrészt az elektronikus formátum lehetővé teszi a másolást és a hálózati terjesztést. A lehető legkisebb kockázatok (a kiadónak a másolás következtében csökkenhet a bevételük, a könyvtárak pedig kiadványok nélkül maradhatnak, ha valamilyen okból nem tudják megújítani az előfizetést) elérése érdekében a kiadók és a könyvtárak licencszerződést szoktak kötni.

A Polgári Törvénykönyv 4. részének hatályba lépése miatt a másolatszolgáltatásban a könyvtárosok a „minél kisebb bajt okozni” jelszóval nagyon óvatosak lettek; csak ezzel magyarázhatók az USB-portok lezárására irányuló felhívások vagy az elektronikus folyóiratok előfizetésének célszerűtlenségére utaló állítások. A jelenleg használatos licencek jelentős nemzetközi szervezetek között hosszú éveken át folytatott tárgyalások eredményeként alakultak ki. Felépítésük, tartalmuk többé-kevésbé hasonló, egészen a konkrét megfogalmazásokig. Az oroszországi könyvtáraknál egy esetben ismert a szerződés megszegése, amikor a megengedett letölthető tartalom mennyiségének túllépése miatt az American Chemical Society blokkolta az előfizetett folyóiratok elérhetőségét. Ilyen esetben is lehet azonban tárgyalni a szolgáltatóval, bizo-

nyítani, hogy a túllépés nem volt szándékos, és a könyvtár megtette a szükséges intézkedéseket a hasonló esetek elkerülésére.

A szolgáltatók kötelezettségei mellett fontosak a könyvtárak kötelezettségeit tartalmazó fejezetek, ezek betartása/betartatása lényegesen megnehezíti a felhasználókkal folytatott munkát. Az oroszországi könyvtárakban megfelelő a távoli hálózati források elérésére vonatkozó általános szabályokról szóló tájékoztatás, ezek általában szerepelnek a könyvtárhasználati szabályok között, megtalálhatók a könyvtárak honlapjain. Bonyolultabb, speciális programok kidolgozását igénylő feladat az egyes forrásokhoz tartozó, egyedi követelményekről szóló tájékoztatás: ezt úgy kell elhelyezni, hogy az olvasó akkor láthassa, amikor a forrást igénybe veszi.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

42/2011

LITVINOVA, N. N.: Licenzii na dostup k setvym udalennym resursam : prodolzenie temy In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2010) 6., p. 38-43.

Licencek a távoli hálózati források eléréséhez, 2. rész: a téma folytatása

Elektronikus folyóirat; Folyóirat-előfizetés; Hozzáférhetőség; Megőrzés

A cikk első része a távoli hálózati források eléréséhez szükséges licencek felépítésével, tartalmi szempontból pedig a benne foglalt követelmények legelterjedtebb megfogalmazásaival foglalkozott. Jelen cikk témája annak vizsgálata, milyen lehetőségek vannak abban az esetben, ha a könyvtár valamilyen okból nem tudja meghosszabbítani az előfizetést.

Az eltelt 15–20 év tapasztalatai azt mutatják, hogy a tudományos elektronikus termékek kiadói egyre gyakrabban fogadják el a licencekben a könyvtárak által megfogalmazott követelményeket. A licencekben szereplő biztosítékokat több szempont szerint is lehet csoportosítani, ezek közül a „tulajdonlás–elérés” szempontot

érdeemes elemezni. E szerint a szempont szerint kétféle feltétel lehetséges: a licencelt anyagok valamilyen hordozóra rögzítése és könyvtári tulajdonba adása (archiválási jog – archival rights); az elérhetőség megőrzése a szolgáltató platformján azoknak a licencelt anyagoknak a tekintetében, amelyekre az előfizetés vonatkozott (örökös hozzáférés – perpetual access). Az archiválási jogokban foglalt hordozót kétféleképpen lehet előállítani: a felhasználást biztosító szoftverkörnyezetben vagy a könyvtár és a szolgáltató által egyeztetett formátumban (ez utóbbit azután a könyvtár saját elektronikus könyvtárába áttölti).

Az első megoldást a könyvtárak nem csak lemondás esetén alkalmazzák, hanem biztonságra törekedve az előfizetés kíséretjeként is. A kiadók a licencelt anyagokat meghatározott időközönként (általában évenként, optikai lemezen) küldik. Az oroszországi könyvtárakban is ezt a gyakorlatot folytatják: például az EBSCO Publishing rendszeresen küldi CD-it, amelyeket azután nagyon ritkán használnak. Ennek számos oka van, többek között a CD-n lévő adatbázisok felépítése, kompatibilitási problémák az újabb operációs rendszerekkel stb. A második megoldás bár vonzóbbnak tűnik, és sok könyvtárban külön helyet jelöltek ki az elektronikus dokumentumok tárolására, szintén számos műszaki problémát okozhat: a kiadók által kínált formátumok nem mindig felelnek meg a könyvtáraknak, a kapott anyagokat konvertálni kell; sok könyvtárban az elektronikus könyvtárat a nyomtatott állomány elhelyezéséhez hasonlóan szervezték, az egy dokumentum = egy fájl elv alapján. A licencelt anyagoknál azonban sokszor analitikus az elrendezés: a folyóiratok cikkek, a könyvek fejezetek összességét jelentik. Ebben az esetben ki kell dolgozni a megfelelő elrendezéshez szükséges programokat. Problémát okoznak még a nyelvi eszközök: a szolgáltatók által kidolgozott metaadatok sokszor nem felelnek meg az oroszországi követelményeknek (kevésbé használt osztályozási rendszerek, idegen nyelvekre épülő tárgyszavazás). Az oroszországi szolgáltatók ugyan az anyanyelvet használják, de licencelt

anyagaikban a metaadatok elsősorban nem a könyvtárak érdekeire orientáltak. Mivel mindkét megoldás nagyon munkaigényes, elképzelhető, hogy a könyvtárak jogaik érvényesítéséhez más utat fognak választani.

Az örökös hozzáférést rögzítő változatnak is megvannak az előnyei és a hátrányai: előnye, hogy a könyvtárnak nem kell erőfeszítéseket tennie a korábban előfizetett anyagok eléréséhez; hátránya, hogy elvész az ellenőrzés lehetősége. Mivel a szolgáltatók kereskedelmi vállalkozások, egy idő után előfordulhat, hogy az örökös hozzáférés sem tart örökké. Ennek megelőzésére több közös projekt indult a világban, mint a térítéses szolgáltatásokat nyújtó JSTOR, Portico, vagy a térítésmentesen elérhető LOCKSS.

Az USA szabványügyi szervezete által támogatott SERU (Shared Electronic Resources Understanding) mozgalom célja, hogy korlátozzák a licencekben foglalt alapvető követelmények számát. Ha ezt a kiadók és a könyvtárak is elfogadják, nem lesz szükség részletes szerződésekre.

(Viszocsekné Péteri Éva)

43/2011

NEWMAN, Michael L.: Collections strategies for electronic books In: Information outlook. – 14. (2010) 4., p. 10-12.

Az elektronikus könyvek gyarapítási stratégiái

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Hozzáférhetőség; Igény

Fokozatosan nő az érdeklődés az elektronikus könyvek iránt: a könyvtárakban egyre több e-könyvet látni. Már egész állományrészek jöttek létre, ezért gyarapítási stratégiára is szükség van. A kaliforniai *Stanford Egyetemen* a könyvtárak decentralizáltan működnek: egyesek dinamikusan gyarapítják digitális gyűjteményüket, mások nem.

A szerző munkahelyén, a *Falconer Biológiai Könyvtárban* (FBK) a gyarapítók nem egy-egy

szakterületre koncentrálnak, hanem rájuk van bízva, hogy a kereslet és kínálat függvényében vesznek-e elektronikus könyvet. Persze sokkal több műszaki, orvosi és természettudományos (STM) könyv kapható, mint bölcsészettudományi. Az olvasói érdeklődés is azokban a tudományterületekben magas, melyben a legtöbb e-könyvet publikálják, bár az STM egyes ágaiban is eltérő lehet a kereslet és a kínálat mértéke.

Az FBK eddig több olyan elektronikus könyvet szerzett be, melynek nyomtatott változatát nagyon intenzíven használták, de olyan alapműveket is, melyeket korábban nyomtatott formában vettek volna meg. Néhány esetben azonban olyanokat is beszereztek hézagpótlásként, melyeket hagyományos formában nem vettek volna meg.

Mindhárom megoldás sikeresnek bizonyult. Optimális esetben a legkeresettebb műveket – a kínálat és a folyamatos elérés érdekében – mindkét formátumban szerették volna beszerezni, de csak néhányra futotta a keretből. A természet- és műszaki tudományok esetében már csak digitális formátumú monográfiákkal gyarapítják az állományt, s ezzel az olvasók is elégedettek. A nagy kiadóktól „csomagokat” vásárolnak, mivel jóval olcsóbban jutnak hozzá, mintha egyenként vennék meg őket.

Az FBK digitális gyarapítási stratégiáját négy tényező határozza meg: az olvasói igények, kapható-e a mű, az ár és a licencfeltételek. 2009 elején az egyetem természet- és műszaki tudományos könyvtáraiban végzett felmérés szerint az olvasók 16%-a elektronikus könyveket használt elsősorban, 22%-uk pedig fontosnak tartotta ezeket. (Azóta ez a 38% tovább nőtt.) Az elektronikus könyvek általában 50%-kal drágábbak, mint nyomtatott változatuk, ezért a műszaki és természettudományos művek esetében csak az elektronikus formátumot szerzik be. A Stanford Egyetem kiadóktól és aggregátoroktól is vásárol, s ez a jövőben is így lesz. Az aggregátorok szerepe rendkívül összetett. Számos előnnyel járnak, de hátrányuk is van, ami a digitális jogokkal kapcsolatos: gyakran erősen korlátozzák

az elérés, nyomtatás és letöltés mértékét, és ez zavart okoz az olvasók körében. Sok esetben nincs is felhatalmazásuk a kiadókkal tárgyalni a folyamatos elérés biztosításaért. (A kiadók is korlátozhatják persze a használatot.) Tehát a licencfeltételek is fontos részét képezik a gyarapítási stratégiának. Arról nem is szólva, hogy a legfontosabb műveket a kiadók nem is adják ki elektronikus formában.

Az FBK eddig sikeres tárgyalásokat folytatott a digitális tartalmak folyamatos hozzáférése érdekében, de az olvasás érdekében végzett letöltés nem szerepelt a licencfeltételek között. Ezt a jövőben meg kell oldani, hiszen a műszaki fejlődés újabb problémákat fog generálni.

Gondot okoz az is, hogy egyes kiadók csak csomagban hajlandók értékesíteni elektronikus könyveiket: ez elfogadhatatlan a könyvtárak számára. A gyarapítás folyamatát úgy kell alakítani, hogy ne legyen idő- és munkaigényes, mint pl. az elektronikus folyóiratok megjelenése idején.

A licencmegállapodások korlátozzák a könyvtárak gyarapítási lehetőségeit: a könyvtárak számára nem kaphatók a szövegyűjtemények és egyéb népszerű könyvek, mások csak kölcsönözhetőek, de megvásárolni nem lehet őket (vagy csak elképesztően drágán). A elektronikus könyvek azonban egyre nagyobb szerepet fognak játszani a könyvtárak mindennapjaiban.

(Murányi Lajos)

44/2011

POMERANTZ, Sarah B.: The role of the acquisitions librarian in electronic resources management. – Bibliogr. In: Journal of electronic resources librarianship. – 22. (2010) 1/2., p. 40-48.

A gyarapító könyvtáros szerepe az elektronikus források kezelésében

Állománygyarapítás; Elektronikus dokumentum; Felmérés; Munkakör; Személyzet

Az elektronikus források megjelenése a könyvtárakban erőteljesen átalakította a könyvtári gyarapítás hagyományos munkáját. Számos új pozíció keletkezett, mint például az elektronikus forrásokért felelős könyvtáros, licenclésért felelős könyvtáros, digitális állománygyarapító. Az e posztot betöltőknek nem csak az elektronikus források licenclése, a szerződéskötési folyamat és a források technikai kezelése, hanem a hibaelhárítás és a használók képzése is feladatai közé tartozhat. Az is előfordul, hogy a beszerzési teendőket állománygyarapítási képzettséggel, gyakorlatlaltal nem rendelkező munkatársak végzik. A szerző felmérést végzett annak tisztázására, hogy kik a felelősök a könyvtárakban a digitális források beszerzéséért, és van-e valamiféle egyetértés abban, hogy a gyarapító könyvtárosok felelősségi körébe mi tartozik az elektronikus forrásokkal kapcsolatos számos feladat közül. A kérdőív 12 kérdéséhez, amelyek a könyvtár és a személyzet nagyságára, a költségvetés mértékére, a személyzet összetételére és képzettségére, valamint a felelősségi körökre vonatkoztak, egy szabadon kitölthető megjegyzés mező is csatlakozott. A felelősségi köröket egy ellenőrző listából lehetett kiválasztani három fokozatba sorolva: „egy személyben vagyok felelős”, „megosztott”, „nem az én felelősségem”. A képzettség fokát szintén lehetett osztályozni.

A kérdőívet a 2009. évi charlestoni könyvtáros konferencián és az ACQNET-L levelezési listán körözték, három hétig lehetett kitölteni. 214 értékelhető válasz érkezett, 83,7%-a tudományos könyvtárból, 5,2%-a köz- vagy szakkönyvtárból. 1 millió dollár feletti költségvetéssel 40,2%, 300 ezer dollár alattival 23,7% rendelkezett. 48,8% válaszolta, hogy az elektronikus források a gyarapítási munkakör részét képezik, 61,3% pedig, hogy munkakörébe az összes dokumentumtípus gyarapítása beletartozik. A válaszadók 4,1%-ának nem tartozik feladatai közé a hagyományos dokumentumok beszerzése.

A kis és nagy költségvetésű könyvtárakat összehasonlítva kitűnt, hogy előbbieik többségében egy munkatárs felelős az elektronikus forrásokért, míg az egymillió dolláros forrás felett

rendelkezők nagyobb részénél egy team vagy bizottság hozza a döntéseket.

Az ellátandó feladatok szempontjából a „részben az én felelősségem” válaszok aránya a legnagyobb, és mindössze negyvenheten felelősök egymaguk a licenclésért és a szerződéskötésért. Az egyedül és részben felelős, elektronikus forrásokkal foglalkozó gyarapító könyvtárosok többsége semmilyen erre vonatkozó formális képzést nem kapott, a gyakorlat során szerezték meg a szükséges ismereteket és jártasságot.

Mindannyian érzékelték és jelezték, milyen nagy kihívás az elektronikus források megjelenése. A gyarapító könyvtárosoknak az elektronikus források kezelésében betöltött szerepéről ugyan nem volt konszenzus, de legtöbben úgy vélték, hogy – habár saját erejükből rengeteg mindent megtanultak a szerződéskötés rejtelmeitől kezdve a szerzői jogi vonatkozásokig –, sokkal több továbbképzésre, a jó gyakorlatok megismerésére, jól körülírt munkafolyamatokra és az érintett szervezeti egységek közötti szoros együttműködésre lenne szükség.

(Fazokas Eszter)

45/2011

SCHNEIDER, Ronald: Bestandaufbau ohne Konzept, Gewichtung und Profil : das Belletristik-Angebot Öffentlicher Bibliotheken als Ort der Traditionspflege und unkritischer Nachfrageorientierung. – Bibliogr. lábjegyzetben In: BuB. – 62. (2010) 9., p. 616-621.

Res. angol és francia nyelven

A közkönyvtárak szépirodalmi kínálata: egyensúlykeresés a hagyományok ápolása és az igények kritikátlan kielégítése között

Állománygyarapítás; Közművelődési könyvtár; Szépirodalom

„A különféle ízlésű és kulturális szintű olvasóknak egyaránt joguk van arra, hogy a közkönyvtárakban megtalálják a speciális ízlésüknek megfelelő irodalmat, ezért a könyvtáraknak a

szépirodalmi művek teljes skáláját kell nyújtaniuk” – írja egy német szaklap. Ezt elméletileg el is fogadhatnánk, gyakorlatilag azonban ez – a könyvtárak mai helyzetében, amikor a növekvő feladatok és a csökkenő anyagi lehetőségek olója egyre tágabbra nyílik – megvalósíthatatlan. Elkerülhetetlen a szolgáltatások prioritásának felállítására, el kell döntenünk, a könyvtári feladatok közül melyiket kell továbbfejleszteni, leépíteni, illetve a leépítés során melyik kedvelt tradícióról kell lemondani. A szépirodalom gyarapítása szempontjából célszerű három nagy tartományt megkülönböztetnünk: a triviális irodalmat (tartalmilag igénytelen, irodalmilag leegyszerűsítő sztereotípiákkal dolgozó, szórakoztató kiadványokat), a szórakoztató irodalmat (könnyen olvasható, de a triviális irodalomnál igényesebb, élvezetes olvasmányokat), és a magas színvonalú irodalmat (modern és posztmodern műveket).

2005-ben a németországi könyvtermés 14,3 %-a volt a szépirodalom (a könyvesbolti forgalom 37,7 %-a). 11 ezer új (szórakoztató) mű jelent meg, ennek 60%-a angol-amerikai szerzők fordítása volt (túlnyomó része a szórakoztató irodalom kategóriájába tartozott.) Ezzel szemben a németül írt és 2005-ben kiadott könyvek között a triviális irodalom volt a domináns, ezt követte a szórakoztató irodalom; a modern értékes irodalom 2-3%-kal szerepelt. Témájukat nézve a krimi és a thriller volt az első, ezt követték a női regények, a családregények és a szerelmes történetek, végül a sci-fi, a fantasy és a horror. A 2005-ös év toplistáján szereplő ötven mű közül negyven fordítás volt (túlnyomórészt angolból), ezek csaknem mind a szórakoztató irodalom kategóriájába tartoznak. A toplistán szereplő tíz német műből öt volt triviális, öt szórakoztató irodalom.

A német *Év könyve* díjjal kitüntetett művek listáján húsz cím szerepel: ebből tizenöt a magas színvonalú, öt a szórakoztató irodalomhoz tartozik. Másképp ítél a Jürgen Lodemann 1975-ben alapított sikerlistája, mely kezdettől a *minőség és olvasmányosság* követelménye szerint minősíti

a havi könyvtermést harminc kritikus pontozása alapján.

A könyvtárak rendszeresen megjelenő állománygyarapítási tanácsadójának két füzetében 430 szépirodalmi (szórakoztató) művet ismertettek (2005. 5. és 6. szám). Ezek 60%-a fordítás volt (azon belül 73% angolból). Ez nagyjából megfelel a könyvpiac és az olvasási igények arányainak. A jegyzékekben szereplő fordítások kétharmada igényes szórakoztató irodalom (főleg társadalmi regény és krimi) volt, egyharmada a triviális irodalom (főleg szerelmes és családregény). A német művek esetében a tájékoztató füzetekben megjelenő címeknek az egyharmada is triviális irodalom volt, a szórakoztató irodalom azonban kisebb arányban szerepelt (52%), a magas színvonalú irodalom aránya pedig 16% volt. Ez azért meglepő, mert a modern német irodalomra alig van igény a német könyvtárakban (Peter Handke vagy Botho Strauss kivételével). A beszerzésre ajánlott könyvek többsége azonban nem szolgálta a könyvtárak érdekeit, nem bizonyult minőségi olvasmánynak, és a könyvtár aktuális feladataihoz sem igazodott.

A tanulmány Konrad Umlauf alapkönyvére utalva felhívja a figyelmet a nyilvános könyvtár fő feladataira, a szervezett oktatás segítésére (jó szövegkiadások, klasszikusok beszerzésével) és a lakosság információs központjaként való működésre (hosszabb távon is maradandó értéket képviselő művek vétele). Mindkét funkció az értékes szépirodalom gyarapítását követeli meg, a válságból adódó pénzügyi nehézségeket is figyelembe véve. A könyvtárnak *az olvasmányosságot* kell szem előtt tartania, olvasható, jó könyveket propagálnia. (A szórakoztató irodalomnak csak a nagy és gazdag könyvtárakban van helye, közpénzből ezeket nem érdemes gyarapítani, ajánlani.) A könyvtárnak garantálnia kell a jó irodalmat, és szolgálnia az olvasót.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 82

Állományvédelem

46/2011

AUBRY, Sara: Introducing Web archives as a new library service : the experience of the National Library of France In: LIBER quarterly. – 20. (2010) 2.

A webarchívum mint új szolgáltatás bevezetése a Francia Nemzeti Könyvtárban

Elektronikus könyvtár; Megőrzés; Nemzeti könyvtár; Patriotika; Számítógép-hálózat

A Francia Nemzeti Könyvtár (BnF) gyűjteményei a nemzeti örökség részét képezik, és közel 31 millió különböző típusú dokumentumot ölelnek fel (könyvek, folyóiratok, kéziratok, fényképek, térképek stb.). Az internet megjelenése új kihívásokat jelent a gyűjtemények számára. Egy nemzetközi tanulmány keretében a BnF irányelveket, munkafolyamatokat és eszközöket dolgoz ki, hogy összegyűjtse az internet francia vonatkozású részeit, és megszervezze tárolásukat, illetve hozzáférésüket. Új szolgáltatásként megalkották a francia nemzeti domén webarchívumát, amely 2008 áprilisa óta nyilvánosan hozzáférhető. Azóta folyamatosan dolgoznak ki stratégiákat a könyvtárosok bevonására és a felhasználók elérésére. A cikk a BnF tapasztalataival foglalkozik, különös tekintettel a következő témákra:

- *gyűjteményszervezés*: a webarchívumok mint új és problematikus gyűjteménytestek,
- *elektronikus források keresése*: a felhasználók számára kifejlesztett szolgáltatások és eszközök,
- *használat*: tények és adatok,
- *bevonás*: stratégiák a könyvtáros közösség kiépítésére és a felhasználók elérésére.

(Autoref.)

Raktározás

47/2011

BOYLE, Frances – BROWN, Chris: The UK Research Reserve (UKRR) : machinations, mayhem and magic In: Interlending & document supply. – 38. (2010) 3., p. 140-146.

A UK Research Reserve (UKRR) program megvalósítása

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Folyóirat; Megőrzés; Nemzeti könyvtár; Tároló könyvtár

Az *UK Research Reserve* (UKRR) az egyetemi könyvtárak és a *British Library* (BL) közös programja annak érdekében, hogy a nyomtatott folyóiratok példányai hosszú távon hozzáférhetőek maradjanak az Egyesült Királyság tudományos közössége számára. A felsőoktatási alap (HEFCE) támogatásával vált lehetővé, hogy 2007-ben elindulhasson a nyolc egyetemi könyvtárat érintő kísérleti projekt. Célja, hogy megőrizze a tudományos kutatáshoz szükséges információkat, értékes teret szabadítson fel a felsőoktatási könyvtárakban, és jelentős megtakarításokat tegyen lehetővé. Az első fázis több mint 8 ezer címet adott át a „tároló könyvtárnak”, több mint 11 ezer méter polcot szabadított fel, megerősítette a BL kölcsönözhető állományát, és megalapozta a sikeres pályázást a második fázis finanszírozása érdekében.

A 2009 februárjában indult második fázis ötéves programját az alap 9,83 millió fonttal támogatja a következők érdekében:

1. A hozzáférhetőség növelése, azaz a BL integrált kéréskezelő és szolgáltató rendszer (*Integrated Request Management and Delivery System*) programjának megvalósítása, azaz a dokumentumszolgáltató rendszer modernizálása;
2. Együttműködő gyűjteményalakítás, azaz az UKRR tagjainak a kevésbé használt nyom-

tatott folyóiratok többes példányai kiszűrését célzó munkája;

3. További anyagiak biztosítása a programmedzsmentre és a működési költségekre.

A program célja, hogy öt év alatt évente 20 ezer méternyi anyagot dolgozzon fel a 29 tagedyetem könyvtáraiban. (Az UKRR-hez 2009 folyamán volt lehetősége csatlakozni minden felsőoktatási könyvtárnak.)

Az UKRR célja egyrészt, hogy egy együttműködésen alapuló gyűjteményt hozzon létre, és a tagkönyvtárakban helyet és anyagiakat takarítson meg. Ennek érdekében azt szándékozik biztosítani, hogy a felkínált címekből az UKRR közösségen belül három példány maradjon meg: egy a BL-nél mint a dokumentumellátás alapja (hozzáférhető példány), kettő pedig mint tartalékpéldány egy-egy tagkönyvtárnál a hosszú távú megőrzés és a jövőbeni hozzáférhetőség biztosítása érdekében.

Az együttműködés első munkafázisa a kiválasztás: a tagkönyvtár kiválasztja azokat a kevésbé használt nyomtatott folyóiratait, amelyektől megválna. A felkínálás fázisában az UKRR szabványos formájában leírja az adott címeket és állományadatokat. Az összehasonlítás során a BL és az UKRR párhuzamosan dolgozik: a BL megvizsgálja, hogy kínálatának bővítésére vagy hiánypótlásra szüksége van-e az adott tételre, az UKRR pedig megállapítja, hogy tagkönyvtáraiban megtalálható-e a tétel, ellenőrzi ritka voltának mértékét. A BL válasza és a „ritkasági mérték” ismeretében történik meg a döntés a megtartásról, a BL-hez továbbításról, illetve a megszabadulás lehetőségéről.

Az UKRR program második szakasza során eddig 11,4 km-nyi anyagot kínáltak fel, és 8 km-nyi polc szabadult fel. A felkínált tételeknek csak 16%-a volt átfedés. A legnagyobb kihívást idáig a folyóiratok világában jól ismert problémák (különszámok, melléklapok stb.) ellenőrzése jelentette.

(Mohor Jenő)

Lásd még 111

Feldolgozó munka

48/2011

HOWARTH, Lynne C. – MOOR, Leslie – SZE, Elisa: Mountains to molehills : the past, present, and future of cataloging backlogs. – Bibliogr. jegyzetekben In: Cataloging & classification quarterly. – 48. (2010) 5., p. 423-444.

Restancia a katalogizálásban: múlt, jelen és jövő

Feldolgozó munka; Hatékonyság; Munkaszervezés

A katalogizálás restanciájának fogalma nem egyértelmű, ezt különböző szerzők különbözőképpen határozták meg: a még nem katalogizált művek, a katalogizálás üteménél gyorsabban növekvő beszerzés, a 30 napnál tovább várakozó művek, olyan művek, amelyek feldolgozása valami miatt elakadt stb.

Mi okozza a restanciát? A főbb tényezők:

- a beáramló könyvek száma,
- a feldolgozók létszáma (ill. az alkalmazásukra fordítható összeg),
- a feldolgozandó dokumentumok nem szabványos jellege (pl. zeneművek, idegen nyelvű könyvek),
- az elavult katalogizálási módszerek és technikai eszközök (emellett az új technika alkalmazására való átállás nehézsége),
- az esetenként beáramló, az olvasók által nem igényelt nagyobb hagyatékok vagy ajándékok,
- az alkalmilag megemelt beszerzési keret által okozott többletvásárlás,
- a személyi változások, leépítések és költségvetési megszorítások,
- a nem megfelelő képzettségű katalogizálók, ill. a meglévők továbbképzésének hiánya (pl. az új szabványok követésében),
- a feldolgozandó új dokumentumtípusok terén való elégtelen jártasság (pl. a zeneművek helyes feltáráshoz zenei ismeretek is kellenek).

A nyelvtudás hiányain sok amerikai felsőoktatási könyvtárban az adott nyelven beszélő diákok alkalmazásával segítenek, ennek azonban hátránya a nagy fluktuáció, és hogy emiatt újra és újra be kell tanítani az új munkaerőt. A szláv nyelveken megjelenő irodalom a hidegháború vége óta könnyebben beszerezhető, de a nyelvtudás korlátozottsága miatt ez is növeli a restanciát. A feldolgozandó dokumentumokkal szemben többnyire az új projektek élveznek előnyt.

A copy cataloging lehetősége újfajta problémát vet fel: sok könyvtár elhanyagolja a nehezen feldolgozható anyagokat, és megvárja, míg a rekord hozzáférhetővé válik a közös katalógusban, ill. a Kongresszusi Könyvtárban. Ez a kivárási taktika egyfelől növeli a restanciát, másfelől aláássa a kollektív katalogizálást, mivel a mások által feldolgozott rekordok átvételének arányához képest csökken a saját hozzájárulás. Egy másik negatív tendencia: az eredeti rekordok feltöltése helyett az importált rekordok javíthatása, „tökéletesítése”, a szükségesnél jóval nagyobb mértékben.

A katalogizálás prioritásai is befolyásolják a restancia alakulását. Van, ahol a legkönnyebben katalogizálható könyveket dolgozzák fel legelőbb, van, ahol a könyvtár számára legfontosabb műveket, és olyan is van, ahol az unikális dokumentumokat részesítik előnyben (a közös katalógus gazdagítása érdekében).

Sok helyen felmerült a katalogizálási munka „kiszervezése” (outsourcing), ill. a szerződéses katalogizálás, néhol pedig a restancia felszámolására alkalmi „kommandókat” hoznak létre (pl. egy bizonyos nyelvű anyag soron kívüli katalogizálására). A könyvtáros asszisztensek bevonása is járható út, ők végzik el a munka nagy részét, míg a szakképzett katalogizálókra csak a tartalmi elemzés, az egységesített adatok kezelése, valamint az ellenőrzés hárul. Vannak példák az olvasószolgálatos kollégák bevonására is. A változtatás nélkül átvett rekordok használata csökkenti a restanciát. Néhány könyvtárellátó cég elkezdte a leírásoknak a dokumentummal együtt, hozzáadott értéként történő kiszállítását.

A költségekre gondolva olyan tényezőket kell figyelembe venni, mint pl. a katalógusrekordok minősége és bekerülési költsége, a szabványosított és az egyedi eljárások viszonya, az elérhető erőforrások, a katalogizálási termék gazdaságossága, a kapacitásoknak az igényekhez való igazítása, a fizikai mozzanatok csökkentése automatizálás, ill. kiszervezés útján, célok kitűzése és a teljesítmény ellenőrzése stb.

A digitalizálás sem szünteti meg a restanciát, de tartalmi változást hoz, és a metaadatok késedelmes megadása miatt is csúszhat a feldolgozás – miközben a használók egyre gyorsabb hozzáférést követelnek. Az új fejlemények (pl. a használók által végzett katalogizálási tevékenység és az egyszer megállapított adatok bővülő újrahasznosítása) a restancia kérdését is új megvilágításba helyezik.

(Mándy Gábor)

Katalógusok

49/2011

IACONO, Antonella: Opac, utenti, rete : prospettive di sviluppo dei cataloghi elettronici. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 50. (2010) 1/2., p. 69-88.

Res. angol nyelven

Az elektronikus katalógusok fejlődési lehetőségei

Igény; Információtechnológia; Online katalógus

A könyvtárak online katalógusai fejlesztésének szükségessége évek óta fontos szakmai téma. A fejlődést és a fejlesztés igényét több tényező befolyásolja. Egyikük elméleti jellegű: a dokumentumleírás felfogásában lezajlott változások, azaz az FRBR megjelenése, a katalogizálás nemzetközi elveinek újrafogalmazása, a nemzeti normatívák átalakítása, a bibliográfiai ellenőrzés fejleményei jellemzik. Ugyanakkor szélesedett a feltárandó dokumentumok köre,

nőtt – és változott – a használók igénye, és módosult a webhasználat is.

Ez utóbbiakról két jelentős tanulmány született nemrég. A *British Library*, a *University College of London* és a JISC konzorcium *Information Behaviour of the Researcher of the Future* (2008) című tanulmánya szerint az „új generáció” mindössze két százaléka kezdi keresését egy könyvtár honlapján, a keresések 89%-ában a Google jelenik meg, és a fiatal használók 93%-a megelégedett a valamilyen kereső révén kapott eredménnyel. Az OCLC *Online Catalogs What Users and Librarians Want* (2009) tanulmánya rámutat, hogy a könyvtárosok és a használók OPAC-felfogása közötti szakadék oka az információk rendezésének kétféle tradíciója: a könyvtáré és a webé. Azt az értéket, amit a könyvtárosok az adatok minőségének tulajdonítanak, az információrendezés klasszikus elvei befolyásolják, míg a használók elvárásai leginkább a legismertebb webhelyeken található információk minőségéből és rendezettségéből következnek. A feladat tehát a kétféle igény összehangolása, a két „világ” integrálása lenne az új minőségű online katalógus érdekében.

A könyvtáros leginkább következetességet, pontosságot, a duplikátumok kiszűrését, a hibátlan leírásokat várja el a katalógustól. Az olvasó (használó) számára fontosabb a távolság lerövidítése a dokumentum és OPAC-beli reprezentációja között: közvetlen *link* a leírástól a digitális (szöveges vagy multimédiás) dokumentumhoz, vagy lehetőség a „találat” értékelésére: hozzáférés az ismertetéshez, kivonathoz, a tartalom egy részének megjelenítése, illetve a megtalált dokumentum használatának lehetővé tétele: előjegyzés, másolatrendelés.

Az OPAC ilyen lehetőségekkel való *gazdagítása* mellett a fejlődés másik formája a *kiterjesztés* a könyvtár által közvetlenül birtokolt dokumentumokon túl azokra a forrásokra, amelyekre a használónak leginkább szüksége van. A fejlesztés további területe a felhasználói felület (interfész) átalakítása, és az újabb, a webes keresőeszközhöz jobban hasonlító (igazodó) keresési módok bevezetése, alkalmazása.

Manapság egyre több szó esik a Web 2.0-ról, ami egyes kritikusok szerint pusztán blöff, többek szerint viszont több mint technológiai fejlődés, sokkal inkább a web fejlődésének új filozófiája. Ebben az interaktivitás, a közös cselekvés nyilvánul meg, és megjelenik a *social networking* jelensége, amely a használó számára lehetővé teszi a közreműködést (*wiki*) és a tartalmak megosztását (*sharing*). Ezek a technológiák és ez a filozófia teszi lehetővé, hogy a használó „*prosumer*”-ré váljon, egyszerre legyen előállító (*producer*) és fogyasztó (*consumer*). Megjelenik a felhasználó előállította tartalom (*user generated content*) és az egyirányú információáramlás, a „csak olvasható” webet felváltja az olvasható/írható web. A „részvétel” és a „párbeszéd” ideáit előtérbe állító „2.0-s Könyvtár” eszméje mellett megjelennek a „*social cataloguing*” webhelyei is. Amellett, hogy megpróbáljuk visszaterelni az olvasókat a katalógus használatához egyrészt azzal, hogy használhatóbbá, másrészt, hogy láthatóbbá tesszük (egyes OPAC-ok már a Facebookon is jelen vannak), szükség van az OPAC mint a könyvtár és használója közötti párbeszéd eszköze szerepének újraértelmezésére is.

(Mohor Jenő)

50/2011

NEUMANN, Andreas: Die Bibliothek in der Hosentasche : der OPACplus mobil der Bayerischen Staatsbibliothek In: BuB. – 62. (2010) 9., p. 576-577.

Res. angol és francia nyelven

Könyvtár a nadrágzsebben: a Bajor Állami Könyvtár online katalógusának (OPACplus) mobiltelefonos változata

Általános tudományos könyvtár; Online katalógus; Telefon

2010 márciusa óta működteti a Bajor Állami Könyvtár online katalógusának mobil verzióját, az OPACplus mobilt. Önálló modul helyett a jelenlegi OPAC-ot bővítették egyéb funkciókkal.

Más eszközökhöz képest a mobil készülékek új kihívást jelentenek az online katalógus tervezéséhez és működtetéséhez. A legnyilvánvalóbb különbség egy PC-hez képest a képernyő jóval kisebb mérete. Ezért nagyon fontos a lényeges részleteket könnyen olvasható formátumban közölni, hogy a használók számára jól láthatóak legyenek a legfontosabb funkciók. A túl sok információ és a túl sok görgetés kerülendő. Ezért az olyan funkciók, mint a navigáció, regisztráció és rendelés a képernyő felső részébe kerültek. A navigációs és kibővített keresési opciók szükség szerint nyithatók meg ill. zárhatók be. Ily módon könnyű az áttekintés, és a fontos információk nincsenek „eldugva”.

A találati lista és a részletes megjelenítés egyaránt ugyanazokat a funkciókat kínálja, mint az „igazi” OPACplus. A használó hozzáférhet digitális dokumentumokhoz, tartalomjegyzékekhez és a megfelelő adatbázisokhoz vezető linkekhez. Az indító képernyőt módosították: több helyet hagytak a klikkelhető tételeknek, a gyakran használt funkciók pedig feltűnő gombok segítségével érhetőek el.

(Autoref.)

51/2011

YANG, Sharon Q. – HOFMANN, Melissa A.: The next generation library catalog : a comparative study of the OPACs of Koha, Evergreen, and Voyager. – Bibliogr. In: Information technology and libraries. – 29. (2010) 3., p. 141-150.

Új generációs könyvtári katalógusok. A Koha, az Evergreen és a Voyager OPAC-jának összehasonlítása

Felmérés; Integrált gépi rendszer; Online katalógus

A cikk két nyílt forráskódú és egy kereskedelmi online katalógust hasonlít össze abból a szempontból, hogy mennyire rendelkeznek a könyvtári katalógusok következő generációjától elvárható tulajdonságokkal.

Az online katalógusok kiválasztásában az elterjedtség játszott szerepet (a Kohát 936, az Evergreent 543 helyen alkalmazzák világszerte, a kereskedelmi WebVoyage-t pedig csak Észak-Amerikában 1424 helyen – főként felsőoktatási könyvtárakban). Az összehasonlításhoz demókat, ill. valóságos katalógusokat elemezték, mindegyik rendszer esetében három-három mintán. A Koha 3.0-s, az Evergreen 2.0-s és a WebVoyage 7.1-es verzióját vették alapul.

Az összes könyvtári információ *egyetlen belépési pontból* való elérhetőségét egyik rendszer sem biztosítja, de a Koha a folyóiratok rekordjából lehetővé teszi a ProQuest Serials Solutions portálon tárolt teljes szövegek elérését.

A *korszerű webinterfész* mindhárom rendszerben megfelelő, a Google-oldalra emlékeztet, s ráadásul nagymértékben testre szabható. A Koha navigációs lehetőségei korlátozottabbak (csak „előre” és „hátra” gomb van), míg a másik kettő belső navigációs gombokkal lehetővé teszi a címlisták, tárgyszólisták és a rekord közötti navigálást. A WebVoyage képernyője világossá teszi az egyes keresősávokban lévő adatok típusát, és náluk lehet AND, OR és NOT operátorokat is használni, a másik kettőben csak az AND létezik.

Mindhárom rendszer törekszik a *tartalom gazdagítására* (pl. könyvborítók megjelenítése), a Koha nyújtja a legtöbbet: címkék, leírások, kommentek, Amazon-könyvismertetések. A WebVoyage hivatkozik a Google Books könyvismertetéseire és tartalmi összefoglalóra, de nem tartalmaz címkéket, leírásokat és kommenteket.

A három rendszer közül csak a Koha teszi lehetővé a *fazettás navigációt*. A keresést szűkíthetjük a dokumentumok elérhetősége, tárolási helye, a könyvtárak, szerzők, témakörök és sorozatok szerint, több lépcsőben is. Az Evergreen szűkítés helyett új keresést indít, a WebVoyage pedig csak a dokumentumtípus, a nyelv és a kiadási év szerint képes szűrni a találatokat.

Egyszerű *kulcsszavakkal* mindegyik katalógusban lehet keresni.

Információkeresés

A találatok *relevanciája* vagy népszerűsége szerinti rangsorolást egyik rendszer sem valószínűsíti meg.

A keresőkérdések pontosításában az Evergreen a legjobb: ha nincs találat, javasol hasonló tartalmú, de másképpen írt kifejezéseket. A Kohában van egy helyesírás-ellenőrző modul, de automatikusan működik, így összemosza a szándékosan nem szabványosan beírt keresőkérdésre kapható találatokat a többivel.

Egyik rendszer sem ajánl fel *egyéb hasonló tételeket*.

A *használoi hozzájárulást* egyedül a Koha enged meg: a címkék, címkefelhők betűmérete és betűtípusa jelzi a címke használati gyakoriságát (emellett mindegyik címke könyvtári dokumentumokhoz vezető hiperlinkként működik). Az Amazon-könyvismertetés mellé a használók elküldhetik a saját véleményüket is (ezek moderálás után jelennek meg).

RSS-feed (értesítés az új beszerzésekről és egyéb újdonságokról) csak a Kohában van.

A három rendszer kritériumok szerinti összehasonlítása azt mutatja, hogy a Koha áll legközelebb az új generációs OPAC követelményeihez (a 10-ből 6 kritériumnak egészen megfelel, a keresőkérdés pontosításának pedig félig). A második helyre a szintén nyílt forráskódú Evergreen került (4 kritériumnak tesz eleget), míg a kereskedelmi WebVoyage az utolsó (3 megfeleléssel).

A meglévő integrált könyvtári katalógusokkal szemben a célirányosan kifejlesztett, önálló OPAC-oknak van több esélyük a következő generációs szolgáltatások nyújtására. Erre példák: az Ex Libris *Primo* rendszere, a Villanove University *VuFind* rendszere, valamint az Oregon State University által kifejlesztett *Library Find*. Az utóbbi kettő a tíz kritériumból nyolcnak felel meg. Mivel azonban az ilyen önálló rendszerek drágák, még sokáig hiányozni fognak a kis és közepes közkönyvtárakból.

(Mándy Gábor)

Lásd még 60

52/2011

FAGAN, Jody Condit: Usability studies of faceted browsing : a literature review. – Bibliogr. In: Information technology and libraries. – 29. (2010) 2., p. 58-66.

A fazettás böngészés használói vizsgálatának irodalma

Böngészés; Ember-gép kapcsolat; Felmérés; Használói szokások; Online katalógus

A fazetták olyan kategóriák, amelyek szerint egy keresést lehet szűkíteni, pontosítani. Elvileg a MARC rekord bármelyik mezője ilyen fazetta lehet. A főbb használati területeik *McGuinness* szerint: a keresőkifejezések kontrollálása, navigálás az oldalon, a keresés áttekintése és a célnak megfelelő irányítása, segítség a böngészéshez és a direkt kereséshez, a kétértelműségek kiküszöbölése. Ezek a funkciók koherens és széles körű kategóriarendszert használnak, lehet látni a következő lépéseket, és vissza lehet térni egy előző fázisba, logikus alternatívákat kínálnak, és csökkentik az üres találati halmazok számát. Hátrányuk, hogy a számításba jövő kategóriákat előzetesen ismernünk kell, a kategóriastruktúrákat esetleg saját kezűleg kell megszerkesztenünk.

A szerző a releváns irodalmat is ilyen fazettás kereséssel derítette fel, az *ACM Digital Library*, a *Scopus*, valamint a *Library and Information Science and Technology Abstracts (LISTA)* adatbázisait. Kiderült, hogy a *klaszterálás* kevésbé használható a kategóriarendszerek felépítésére, mert bár teljesen automatizálható, könnyen alkalmazható bármely szakterületen, és az új trendeket is képes felfedezni, ehhez képest nehezebben kiszámítható, az ily módon generált csoportokba gyakran oda nem illő tartalom is belekerül, a csoportok és alcsoportok önkényesnek tűnhetnek.

A szerző külön vizsgálta a fazettás böngészésre, valamint az olyan könyvtári interfészekre vonatkozó irodalmat, amelyek a fazettás böngészést is magukban foglalták. A könyvtárosok által végzett kutatások elsősorban a megvásárolni kívánt katalógusokkal kapcsolatos használói magatartás felmérésére irányultak.

A fazettás böngészés eredményeit a szerző így összegzi:

- a fazetták hasznosak a navigációs struktúrák létrehozásában;
- a fazettás kategorizálás nagyban segíti a hatékony visszakeresést;
- a fazetták segítenek a sehova sem vezető utak kizárásában;
- a keresés gyorsabb a fazetták segítségével;
- nagyobb a releváns találatok esélye;
- több találat van;
- a használóknak többnyire jobban tetszik (bár nem mindig reagálnak pozitívan);
- a használók jobban szeretik a megjósolható, többdimenziós hierarchiába rendezett eredményeket;
- a fazettás rendszerek nagyobb használói elégedettséget produkálnak;
- a használók önbizalma nagyobb a fazettás keresésben;
- az ismerősebb hagyományos webes interfészt is sokan választják;
- a fazettás interfésszel szemben gyakran kezdeti óvatosság jelentkezhet.

A szerző tanácsokat ad a könyvtárakban végzendő vizsgálatok tervezésével, a feladattípusok kialakításával és a vizsgálandó személyekkel kapcsolatban. Hangsúlyozza, hogy ha a könyvtárak minél speciálisabb keresőkérdést, feladatokat és mérési eszközöket választanak a használói vizsgálatokhoz, annál objektívabb felmérést tudnak végezni, és az eredmények könnyebben összehasonlíthatók lesznek.

(Mándy Gábor)

53/2011

KORAH, Abe – CASSIDY, Erin Dorris: Students and federated searching : a survey of use and satisfac-

tion. – Bibliogr. In: Reference & user services quarterly. – 49. (2010) 4., p. 325-332.

A hallgatók és a közös keresés: használati és elégedettségi felmérés egy amerikai egyetemi könyvtárban

Egyetemi hallgató; Felmérés; Gépi információkeresés; Használói szokások; Igény

A tanulmány azt vizsgálja, mennyire használják a hallgatók a WebFeat közös keresési (federated search) interfészét, amelyet nemrég vezettek be a Sam Houston Állami Egyetem könyvtárában, és mennyire elégedettek az új szolgáltatással. A hallgatók önkéntes alapon vettek részt egy elektronikus felmérésben, amelynek során visszajelzést adtak arról, milyen gyakran végeztek az órák során a federated search funkciót, különböző adatbázisokat és online keresőgépeket használó kutatást, és hogy mennyire feleltek meg ezek a keresőeszközök az órai keresési igényeknek. A felmérés szerint a közös keresést nagymértékben használják, de csak mérsékeltelen elégedettek vele. A legtöbb hallgató számára ugyanis a közös keresés nem helyettesíti az órai feladatok során szintén gyakran használt különféle adatbázisokat és online keresőgépeket. A közös keresési funkció használata az alsóbb éves hallgatók körében volt a legintenzívebb, a használat és az elégedettség mértéke csökkent a hallgatók felsőbb évfolyamba lépésével. A hallgatók „hovatartozása” – ami egyben a felsőoktatási környezetben szerzett tapasztalatok mennyiségét is jelenti – nagyobb szerepet játszott a közös keresés használatában és a vele való elégedettségben, mint az életkor vagy a tanult szakterület. A hallgatók szinte korlátlan lehetőségekkel és csatornákkal rendelkeznek a kutatásaikhoz szükséges információk beszerzésére a könyvtárakban és online módon egyaránt. Az utóbbi években megszorodtak és népszerűvé váltak az ingyenes webes források, mint pl. a Wikipédia. Az adatok megkérdőjelezhető minőségétől eltekintve ezek az eszközök egyszerűen, használóbarát módon „tálalják” az információt, és nem igényelnek túl alapos ismereteket az információs szervezésről és a keresési technikákról.

Ez a nyilvánvaló egyszerűség rengeteg hallgató számára igen vonzó, és az egyetemi könyvtárak számára komoly kihívást jelent, hogy a hallgatók figyelmét a hiteles és megfelelő könyvtári kutatási anyagokra irányítsa.

(Autoref.)

54/2011

MacFARLANE, A. [et al.]: The effect of dyslexia on information retrieval : a pilot study. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 3., p. 307-326.

A diszlexia hatása az információkeresésre

Felmérés; Gépi információkeresés; Használói szokások; Hátrányos helyzetű olvasó

A cikk azt vizsgálja, hogyan használják a diszlexiások az információkeresési rendszereket, különös tekintettel keresési szokásaikra. A diszlexia kognitív profilját használták a naplózás megtervezéséhez, amely rögzíti a különbséget a diszlexiások és kontrollcsoport között. Egy Okapi-felületet használtak két témával a TREC-gyűjteményből, hogy rögzítsék a használók információkeresési szokásait. A naplódatok segítségével a diszlexiások és a kontrollcsoport információkeresési szokásainak különbségét vizsgálták, vagyis azt, hogyan használta a két csoport az Okapit. Kiderült, hogy az összegyűjtött kvalitatív információk (pl. tapasztalat) nem biztos, hogy megmagyarázzák ezeket a különbségeket. A keresési változók alapján nem lehetett különbséget tenni a csoportok között, de regisztráltak ugyanarra a változóra vonatkozó témabeli különbségeket. Azok a használók, akik több dokumentumot néznek meg, több dokumentumot ítélnek relevánsnak, mindkét használói csoportból és mindkét téma szempontjából. A naplódatok szerint komoly különbség lehet az egy keresésen belül használt finomítások száma alapján a használók csoportjai között, mert valószínűleg kicsi a téma hatása erre a változóra. Ez az első vizsgálat, mely a diszlexia információke-

resési szokásokra való hatásával foglalkozik, és a további kutatások alapjául szolgálhat.

(Autoref.)

55/2011

PERTTILÄ, Reija – EK, Stefan: Information behaviour and coping functions of long-term unemployed people in Finland. – Bibliogr. In: Libri. – 60. (2010) 2., p. 107-116.

A hosszú ideje munkanélküli használók információ viselkedése és problémakezelési módszerei Finnországban

Felmérés; Használói szokások; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Információkeresés

A munkanélküliséggel való küzdelem módját már az 1930-as évek óta tanulmányozzák. A munkanélküliek információkeresési szokásai azonban csak mostanában kerültek a kutatók érdeklődési körébe. Ezek tanulmányozása annak felderítésére, vajon van-e kapcsolat a munkanélküliek információszerezési gyakorlata és a problémákkal való megbirkózás módja között, valóban új vállalkozás. Ez a tanulmány a Finnországban hosszabb ideje munkanélküli emberek információs magatartásának és problémakezelési módszereinek kvantitatív vizsgálata. Célja annak felmérése, milyen információkeresési gyakorlattal rendelkeznek a hosszabb ideje munkanélküliek, milyen módon próbálják kezelni élethelyzetüket, és vajon van-e kapcsolat e kettő között. Az információkeresési gyakorlat vizsgálatát a mindennapos élethez szükséges információk keresésére irányult, ami egyrészt orientációs célú, másrészt probléma-specifikus információkeresés (Savolainen elméletével összhangban). A vizsgálati anyag 750 olyan személy válaszát tartalmazta, akik már több mint egy éve nem találtak munkát, így jól reprezentálják a hosszú ideje munkanélküli finnországi réteget. Az eredmények azt mutatják, hogy a hosszú ideje munkanélküli emberek rendkívül aktívak az információkeresésben, és egyaránt alkalmaznak aktív és passzív problémakezelési módszereket.

Az is kiderült, hogy van kapcsolat a munkanélküliek problémakezelési módszerei és információkeresési gyakorlata között. Az erősen a problémákra koncentrááló emberek jóval aktívabbak az orientációs célú információkeresésben, mint a közepesen vagy gyengébben probléma-központúak. A probléma-specifikus információkeresésnél azok bizonyultak a legaktívabbaknak, akik sokféle módszert alkalmaztak a mindennapi boldogulásukhoz.

(Autoref.)

56/2011

SAMPATH KUMAR, B.T. – PAVITHRA S.M.: Evaluating the searching capabilities of search engines and metasearch engines : a comparative study. – Bibliogr. In: Annals of library and information studies. – 57. (2010) 2., p. 87-97.

Keresőgépek és metakeresők összehasonlítása és értékelése

Gépi információkeresési rendszer; Információkeresési rendszer értékelése

A cikk két internetes keresőgép (Google és Yahoo), valamint két metakereső (Metacrawler és Dogpile) keresési hatékonyságát hasonlítja össze a pontosság és a relatív teljesség alapján. Tizenöt különböző könyvtár- és információ-tudományi témájú keresést futtattak le a keresőkben. Minden esetben az első száz találatot értékelték, és megállapították, hogy az egyszerű keresőgépek nem eredményeztek nagyobb pontosságot a metakeresőknél. Annak ellenére, hogy többféle keresőgép adatbázisaiban keresnek, a metakeresők nem adtak nagyobb teljességet. A felmérés eredményei segítséget nyújtanak az interneten böngészőknek, hogy a megfelelő eszközt válasszák az információkereséshez. A keresőgépek tervezőinek is adnak ötleteket, hogyan tehetnék még hatékonyabbá az egyes keresőmotorok keresési képességeit.

(Autoref.)

Lásd még 25

57/2011

CONNAWAY, Lynn Silipigni – RADFORD, Marie L.: Virtual reference service quality : critical components for adults and the net-generation. – Bibliogr. In: Libri. – 60. (2010) 2., p. 165-180.

A virtuális referenz szolgáltatás minősége: a felnőttek és a netgeneráció számára fontos tényezők

Felmérés; Használói szokások; Hatékonyság; Referenz; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

„A szinkronitás felé: a virtuális referenz szolgáltatások értékelése a használók, a potenciális használók és a könyvtárosok szemszögéből” elnevezésű projekt a virtuális referenz szolgáltatások (VRS) használóinak szokásait és igényeit vizsgálta, hogy kijelölje a könyvtári rendszer és a szolgáltatások fejlesztésének irányait. A cikkben a VRS-használókkal készített online felmérés és telefonos interjúk eredményei olvashatók. Az online kérdőívet 137 VRS-használó töltötte ki és 76-tal készült telefonos interjú. Mind a kvalitatív, mind a kvantitatív adatokat a leíró statisztika, a megalapozott elmélet (Grounded Theory – GT: témaelemzés) és a kritikus események módszerével (Critical Incident Technique – CIT) gyűjtötték össze és vizsgálták. Az eredmények rámutattak, hogy a használók a referenz szolgáltatás más módjait is igénybe vették, de a chat referenst találták a legkevésbé feszélyező formának. A VRS választásának legfőbb indoka a kényelem. Azért választják, mert bárhol, bármikor hozzáférhető, azonnali és hatékony. A tájékozott, pozitív hozzáállású és jól kommunikáló könyvtárosok szintén sokat számítanak. A netgeneráció tagjainak eredményeit összevetették az idősebb korosztályéval. Mindkét csoport pozitívan értékelt és szívesen venné újra igénybe a VRS-t. A netgeneráció tagjai még inkább használnák a

szolgáltatást, ha felhívnák rá a figyelmüket. A fiatalabb VRS-használók számára az is fontos volt, hogy személyes kapcsolatot alakíthassanak ki a könyvtárossal, akivel közvetlenebbül érintkezhetnek. A VRS használói azt szeretnék, hogy a könyvtáros gyorsan és különböző formátumokban nyújtson szaktájékoztatót. A cikk következtetéseket és ajánlásokat fogalmaz meg a gyakorlatra és a könyvtárosképzésre vonatkozóan. A könyvtárosoknak különböző módokon kell pontos információt nyújtaniuk egy hibrid referenz modellben, amely megfelelő, irányadó és megbízható szolgáltatással felel a különböző igényekre és kommunikációs formákra.

(Autoref.)

58/2011

OLSZEWSKI, Lawrence – RUMBAUGH, Paula: An international comparison of virtual reference services. – Bibliogr. In: Reference & user services quarterly. – 49. (2010) 4., p. 360-368.

A virtuális tájékoztató szolgálatok nemzetközi összehasonlítása

Felmérés; Online üzemmód; Összehasonlító könyvtártudomány; Referenz

Amerikai könyvtárosok az Egyesült Államokon kívüli országokban működő virtuális tájékoztató szolgálatokat hasonlították össze azzal a céllal, hogy hasonlóságokat és különbségeket keressenek, illetve, hogy megállapítsák regisztrálható-e változás a 2006 és 2008 között eltelt időszakban. 10 ország (Ausztrália, Belgium, Franciaország, Németország, Mexikó, Hollandia, Szlovénia, Dél-Afrika, Svédország és az Egyesült Királyság) 23 könyvtárának virtuális tájékoztató szolgálatának tranzakcióit elemezték a 2006. április 3-i héten. Mindenhol 25-25 kérdés szerepelt a mintában. A kiválasztott intézmények között egyaránt voltak köz-, szak- és nemzeti könyvtárak. A következő mintavétel a 2008. április 7-i héten történt ugyanilyen elvek szerint. (Addigra 3 könyvtár megszüntette ezt a

szolgáltatását, így a második mintavételben csak 20 könyvtár virtuális referenzpultja szerepelt.) A mintában kizárólag a QuestionPoint keretében webes (e-mail) formában lebonyolított tranzakciók voltak benne.

Összesen 991 tranzakciót elemeztek, 515-öt az első, 476-ot a második mintavételből. Ezeket hét szempont szerint kódolták: intézménytípus, nyelv, kérdéstípus, választípus, felhasználó státusza, a kérdés tárgya, átfutási idő.

Az angol nyelv a leginkább használt nyelv. Ennek csak részben az az oka, hogy a mintában több olyan állam is szerepelt, ahol a lakosság angol ajkú, hiszen jellemzően a többi vizsgált országban is ez a második leggyakrabban használt nyelv.

A kérdéstípusokat három osztályba sorolták: hozzáférési (a könyvtári gyakorlathoz és a források elérhetőségéhez kötődő), bibliográfiai (a könyvtárban az egyes dokumentumok meglétére vonatkozó) és tárgyi (egy tárgykörben egy meghatározott információra vonatkozó) kérdések. Az egyetemi könyvtárak kérdéseinek fele hozzáférésre vonatkozott. A közkönyvtárakba érkezett kérdéseknek viszont a háromnegyede az utolsó kategóriába volt sorolható. 2006 és 2008 között nem volt érdemi változás ebben a tekintetben.

A kérdésekre adott reakciókat hét típusba sorolták: megerősítés, felvilágosítás, tényszerű tájékoztató, instrukció, bibliográfiai tétel vagy forrás, máshová irányítás, a válasz elmaradása. Az egyetemi könyvtárba érkezett kérdések felét instrukcióval válaszolták meg. Ugyanez a közkönyvtárakban a válaszoknak csupán egytizedét teszi ki. Ha csak a tárgyi kérdéseket vesszük, akkor az egyetemi könyvtárakban ezek 41%-át válaszolták meg instrukcióval, míg a közkönyvtárakban csak 5%-át. Mindez az eltérő szerepekre vezethető vissza. A közkönyvtár küldetése alapján szívesen végez kutatást a használó helyett, míg a felsőoktatási intézményekben sokkal inkább az önálló információkeresésre helyezik a hangsúlyt.

A 417 egyetemi könyvtári kérdést a kérdező státusza szerint is tipizálták: 51% egyetemi hallgató, 38% diplomás, 11% pedig egyetemi

dolgozó volt. Ezt a szempontot nem vizsgálták a közkönyvtárak körében.

A tárgyi kérdéseket téma szerint osztályozták a Dewey-féle tizedes osztályozás főcsoportjai alapján. Összesen a kérdések 44%-a humán-, 28-28%-a pedig természet- és társadalomtudományi vonatkozású volt. A közkönyvtárakban jóval magasabb (65%), az egyetemi könyvtárakban jóval alacsonyabb (36%) volt a humán tudományok aránya.

Az átfutási idő tekintetében jelentős eltérések vannak (néhány perctől több hétig). A kutatásban azt vizsgálták, hogy vajon teljesítik-e a könyvtárak a honlapjukon ígért átfutási időt. 2006-ban a válaszok 30%-a érkezett késve. 2008-ra ez az arány javult: az egyetemi könyvtárakban 27, a közkönyvtárakban 17%-ra csökkent a késedelmes válaszok aránya. Országonként azonban nagyon jelentős eltérések voltak.

További kutatások szükségesek a virtuális tájékoztatás egyéb hozzáférési módjai (pl. chat), illetve más országok gyakorlata vonatkozásában.

(Tóth Máté)

59/2011

WEIMER, Keith: Text messaging the reference desk : using Upside Wireless' SMS-to-email to extend reference service. – Bibliogr. In: The reference librarian. – 51. (2010) 2., p. 108-123.

Az SMS-ből e-mail alkalmazás használata a referenz szolgáltatásban

Egyetemi könyvtár; Elektronikus posta; Referenz; Telefon

A szerző az Upside Wireless kanadai telekommunikációs cég „Küldj SMS-t a könyvtárosnak” („Text a Librarian”) szolgáltatását mutatja be. A University of Virginia Library bármely használója, akinek van SMS funkcióval ellátott telefonja, küldhet szöveges üzenetet az Upside Wireless által szolgáltatott helyi hívószámra. Az Upside „virtuális SMS csatornája” továbbítja az

üzenetet a könyvtári referenz e-mail címére. Ezt követően a könyvtárosok e-mail formájában válaszolnak a kérdésre, amelyet a használó SMS formában kap kézhez. A cikk bemutatja azt a folyamatot, ahogy a könyvtár kidolgozta az ötletet és leszerződött a telekommunikációs céggel, valamint a szolgáltatáshoz szükséges új munkatérőt, a kihívásokat, a sikereket és a lehetséges új irányokat. Rövid áttekintést nyújt az SMS referenz szolgáltatás jelenlegi helyzetéről.

(Autoref.)

Lásd még 88

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

60/2011

BRINK, Helle – ANDRESEN, Leif: Danish libraries in WorldCat : and ordering facilities to ten Danish libraries In: Interlending & document supply. – 38. (2010) 3., p. 147-151.

Dán könyvtárak a WorldCat-ben

Együttműködés -nemzetközi; Könyvtárközi kölcsönzés; Központi katalógus -online

A dán könyvtárak 2008 decemberében szerződést írtak alá az OCLC-vel az együttműködésük kiterjesztéséről. Az országos közös katalógust feltöltötték a *WorldCat*-be; a legtöbb dán könyvtár a rekordátvétellel történő katalogizálás (copy cataloguing) forrásaként használja a *WorldCat*-et; tíz dán tudományos könyvtár pedig már rendelkezésre bocsátotta állományát nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésre.

A dán könyvtári rendszert a koppenhágai Királyi Könyvtár, az Aarhusi (Jutland) Állami és Egyetemi Könyvtár, 98 közkönyvtári (ebből 6 regionális szintű) rendszer, tíz nagy tudományos könyvtár, körülbelül 40 egyetemi könyvtár és 250 kisebb tudományos könyvtár és számos kö-

zépiskolai könyvtár alkotja. A 17 millió rekordot tartalmazó dán közös katalógus, a DanBib három különböző részből áll: a *Netpunkt.dk* a könyvtárak és könyvtárosok, a *Zpunkt* a számítógépek, a *Bibliotek.dk* pedig a dán felhasználók hozzáférését biztosítja. Ez utóbbiak számára a könyvtárközi kölcsönzés és a saját postafiókba történő dokumentumszolgáltatás is ingyenes. A szolgáltatást részben a dán kormány, részben pedig az egyes könyvtárak fizetik.

A dán könyvtárak már 25 éve együttműködnek az OCLC-vel. Az új megállapodással arra nyílik lehetőség, hogy az összes dán rekordot elérhetővé tegyék a WorldCat-ben. A dán könyvtárak állományát és a dán nemzeti bibliográfiát 2009 decemberében exportálták. Összesen 7,6 millió rekord és 17,8 millió állományegység került be az adatbázisba. Ez azonban csak a kezdet, hiszen 2010-ben a következő teendők voltak: konkordanciajegyzék készítése, amely biztosítja az átjárhatóságot az OCLC szakjelzetek és a dán szakjelzetek között, a folyóiratok állományadatainak feltöltése és a rendszeres frissítések elkezdése.

Négyféle forgatókönyv alapján érhető el az állomány attól függően, hogy ki kéri a könyvtárközi kölcsönzést.

1. Azok a *könyvtárak*, amelyek rendelkeznek a WorldCat/FirstSearch könyvtárközi kölcsönzési moduljára való előfizetéssel, a bibliotek.dk nélkül is küldhetnek könyvtárközi kérést. Amennyiben a tíz együttműködő dán könyvtár valamelyikében megvan a dokumentum, akkor az OCLC könyvtárközi kölcsönzés modulján keresztül lehet elküldeni a kérést.
2. Az előfizetéssel nem rendelkező *külföldi könyvtárak* számlát nyithatnak valamilyik dán közkönyvtári hálózatban, illetve regisztrálhatnak. Amennyiben az igényelt dokumentum megvan valamilyik dán kölcsönző könyvtárban, a kérést egyenesen oda fogják irányítani.
3. Azokat a *Dánián kívüli felhasználókat*, akik egy dán könyvtár által őrzött művet találnak a WorldCat-ben, a bibliotek.dk-hoz irányít-

ják. Számukra javasolt, hogy a rekordot nyomtassák ki, és a helyi könyvtáron keresztül indítsák el a könyvtárközi kérést a dán könyvtár felé.

4. Amennyiben egy *dániai felhasználó* a WorldCat-ben talál egy számára releváns rekordot, a rendszer a bibliotek.dk felületére irányítja, ahonnan – hasonlóan az eddigi gyakorlathoz – megrendelheti a dokumentumot.

Az északi országokból indított könyvtárközi kérések ingyenesek az ezekkel az országokkal kötött kétoldalú megállapodások értelmében, a többi ország esetében IFLA voucher-t vagy számlát használnak.

A könyvtárak számára egyre erősebben jelentkezik a kényszer, hogy több szolgáltatást kínáljanak kevesebb pénzért. Az egyik lehetséges válasz erre a nemzetközi együttműködés, amelynek eredménye kettős előny: egyrészt jobb lesznek az információforrások (egyre növekvő WorldCat), másrészt hatékonyabbá válik a könyvtárközi kölcsönzések adminisztrációja.

(Tóth Máté)

61/2011

GUY, Fred – PALMER, Joy Elizabeth: Lowering the barriers from Discovery to Delivery : a JISC funded EDINA and Mimas project. – Bibliogr. 5 tétel In: Interlending & document supply. – 38. (2010) 3., p. 158-167.

A kereséstől a dokumentumszolgáltatásig vezető út akadálymentesítése. A Discovery to Delivery projekt

Dokumentumszolgáltatás; Hozzáférhetőség; Igénykutatás könyvtári szolgáltatásokra; Központi katalógus -online; Kutatás információellátása

A cikk a brit Discovery to Delivery projekt (a kereséstől a dokumentumszolgáltatásig) koncepcióját és jelenlegi helyzetét mutatja be. A projekt négy különböző, de egymással összefüggő elemből áll. A cikk bemutatja az egyes elemekhez tartozó módszereket, és részletesen értékeli az eredményeket.

Az EDINA és a Mimas országos adatszolgáltató központok, amelyek hálózati hozzáférést biztosítanak a felsőoktatás számára digitális könyvtárakba szervezett adatokhoz, információk és kutatási forrásokhoz. Mindkét esetben a JISC nyújt támogatást a könyvtári és bibliográfiai szolgáltatások fenntartásához. A Mimas működteti a Copac-ot (a brit tudományos könyvtárak online központi katalógusát) és a Zetoc-ot (a British Library elektronikus tartalomjegyzék-adatbázisát), az EDINA pedig a SUNCAT-et (az időszaki kiadványok központi katalógusát). Ezeket a szolgáltatásokat egymástól függetlenül és eltérő időben alakították ki, de közös szabványok alkalmazásával biztosították az együttes működőképességet (interoperabilitást). A projekt sikeresen bizonyítja, hogy a különböző intézmények által elkülönülten kialakított szolgáltatások hogyan javíthatók a keresés és a dokumentumszolgáltatás összekapcsolásával a használók érdekében. Tervezték egy a helyi dokumentumszolgáltatásokhoz vezető link bevezetését, de kiderült, hogy további vizsgálatok szükségesek ennek hatékony működtetéséhez. A projekt arra példa, hogyan tudnak együttműködni az országos adatszolgáltató központok már létező szolgáltatásokkal.

(Autoref. alapján)

62/2011

HARER, John B.: Revisiting „information delivery in the evolving electronic library” : the information cycle network (ICN) then and now. – Bibliogr. In: Journal of access services. – 7. (2010) 2., p. 97-108.

Információszolgáltatás az elektronikus könyvtárban régen és ma

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus folyóirat; Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség; Könyvtárközi kölcsönzés

1992-ben az „elektronikus könyvtár” fogalma még azt a benyomást keltette a kutatókban, hogy az információforrások szolgáltatása óriási mértékben javulhat az akkoriban kialakuló

teljes szövegű formátumoknak és az internet elterjedésének köszönhetően. Ugyanakkor a tapasztalat inkább azt mutatta, hogy a dokumentumszolgáltatás nehézkes folyamat, amely jelentős mértékben kötődik az egyes könyvtárak nyomtatott állományához. A cikk visszatekint erre az időszakra, és összehasonlítja az információforrások szolgáltatásának jelenlegi helyzetét azzal a képpel, ahogy 1992-ben elképzelték az „elektronikus könyvtárát”. Bár komoly előrelépések történtek az – elsősorban elektronikus formátumú – információforrások szolgáltatásának javítása és hatékonyabbá tétele érdekében, a mai könyvtárak hibrid természete miatt a nyomtatott anyagok szolgáltatása gyakorlatilag ugyanolyan figyelmet érdemel, mint 1992-ben.

(Autoref.)

63/2011

KRASIL'NIKOVA, I. Ú.: Kriterii kačestva i izmereniá uslug mežbibliotečnogo abonementa i dostavki dokumentov. – Bibliogr. 13 tétel. In: Naučnye i tehničskie biblioteki. – (2010) 5., p. 31-40.

A könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás minőségi és mérési kritériumai

Dokumentumszolgáltatás; Hatékonyság; Könyvtárközi kölcsönzés; Normatívák, mutatószámok; Szabvány -könyvtári

A könyvtári szolgáltatások hatékonyságának vizsgálatában az új időszak az 1990-es években, az új információs technológiák bevezetésével, a szolgáltatások piaci alapokra helyezésével kezdődött. Az új körülmények jelentős hatással voltak a könyvtárközi kölcsönzésre és a dokumentumszolgáltatásra is. Az értékeléshez azonban a könyvtárak beszámolási kötelezettségeiben szereplő statisztikai adatok nem elegendők. Oroszországban nincs egységes országos könyvtári statisztika, a könyvtár típusától, főhatóságától függően eltérő adatlapokon beküldött adatokat nehéz összehasonlítani.

A probléma alapja a szabványosítás. Oroszországban több mint 60 országos szabvány érinti a könyvtárakat, a kiadói és az információs tevékenységet, többek között a könyvtárközi kölcsönzést is. 2007-ben az oroszországi nemzeti könyvtárak már foglalkoztak a könyvtári statisztika megújításával. A könyvtárközi kölcsönzésben dolgozók aktív részvételét tükrözik a szolgáltatást jellemző mutatókra tett javaslatok. A főbb mutatók: a kölcsönzők/olvasók száma, a kérések/rendelések száma, a saját/más könyvtárból kiadott dokumentumok száma, a konzultációk száma, elektronikus források használata a kérések feldolgozása során. Az eredményességi kritériumok meghatározásához a statisztikai adatokat a valódi munkát jellemző, megbízható indikátorokká kell alakítani. Az ISO szabvány alapján ilyenek az állomány elérhetősége (gyorsaság, egyszerűség), használata, tájékoztatási szolgáltatások, a munka hatékony irányítása. A minőségi kritériumok meghatározásához javasolt értékelési szempontok: a szolgáltatott információ relevanciája, hasznossága, a teljesítés teljessége, operativitása (határidők), a dokumentumszolgáltatás sokfélesége, új technológiák alkalmazása, szerviz és kényelem, gazdaságosság. Ezekhez a szempontokhoz meghatározták az értékelési intervallumot is. A hatékonyság méréséhez az objektív adatokat szubjektív információkkal (felhasználói véleményekkel) kell kiegészíteni. A különböző könyvtárak által nyújtott szolgáltatások összehasonlításához D. Malärenko módszerét lehet használni.

A szolgáltatás értékeléséhez használt mutatók: pénzügyi mutatók, a szolgáltatás fenti jellemzői, megbízhatóság, egy könyvtárosra jutó terheltségi mutató (látogatók, teljesítések, tájékoztatások száma), negatív mutatók (pénzügyi hiányok, nem teljesített kérések). Mindegyik mutatóhoz egyértelműen meg kell határozni az értékelendő jellemzőt és az alapokat jelentő statisztikai adatokat. A számításához egy mintakönyvtár adatait veszik etalonként és ehhez viszonyítva különböző képletekkel számítják ki a szolgáltatás minőségi szintjének általános mutatóját. A kritériumok birtokában a könyvtárosok maguk is

értékelni tudják munkájukat, meg tudják találni a problémás helyeket és felszámolni azokat. A munkatársakkal szemben megfogalmazott követelmények: a kérések operatív teljesítése (általános esetben 3 nap, legfeljebb 15), operatív szolgáltatás (az esetek 90%-ában a kérés rögzítésére az olvasó ne várjon többet 1 percnél), a munkatársak szakértelme (a panaszok száma ne legyen 1-nél több 10 ezer olvasóra számítva), a szolgáltatás minőségi szintje (a használói elégedettséget évenként a munkatársak pontozásával kell mérni, a szakértelemre és a dokumentumok megtalálásában nyújtott segítségre 4–5 pontot kell kapni).

A minőségi munka fokozásának egyik eszköze a munkatársak bevonása a könyvtár irányításába. Külföldi tapasztalatok szerint rendszeresen (legalább évente kétszer) meg kell határozni a minőségi kritériumokat, felül kell vizsgálni az intézményen belüli mutatókat. A könyvtári termékekre és szolgáltatásokra is alkalmazható a minőségi tanúsítványi rendszer és a megfelelő információs jelölés odaítélése. Oroszországban elsőként a Tomszki Műszaki Egyetem tudományos-műszaki könyvtára kapta meg a National Quality Audit tanúsítványát arról, hogy megfelel az ISO 9001:2000 szabványban előírt minőségi követelményeknek.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

Tájékoztatási eszközök

64/2011

LUYT, Brendan – TAN, Daniel: Improving Wikipedia's credibility : references and citations in a sample of history articles. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 61. (2010) 4., p. [715]-722.

A Wikipedia hitelességének javítása: történelmi témájú cikkek hivatkozásai

Enciklopédia, lexikon; Felmérés; Hivatkozás; Szakirodalom -történettudományi; Számítógép-hálózat

A cikk azt vizsgálja, hogy a Wikipédia történeti cikkeinek szerzői mennyire tesznek eleget a felület szabályzatában előírt, hivatkozásokkal biztosítandó ellenőrizhetőségnek. Megvizsgálták a hivatkozásokat és idézeteket egyes országok történeténél. Az eredmények szomorú képet festenek. Számítalan hivatkozás nélküli állítás található, amelyek pedig rendelkeznek vele, rosszul választják meg azokat. Ezek többsége néhány amerikai kormányzati vagy híroldalról származik, és csak kevés tudományos folyóiratokból. Az eredményeket tekintve kijelenthetnénk, hogy a Wikipédia nem megfelelő forrás a komoly tájékoztató munkához. De van egy másik lehetőségünk is, elvetjük a technikai determinizmust, és úgy tekintünk a Wikipédiára, mint egy szélesebb társadalmi környezet terméke. Olyan világban élünk, ahol az információt a pénzért kínált árukhoz hasonlóan visszatartják. Ugyanilyen fontos az a problematikus feltevés, hogy a szövegek a tudás egyenértékű hordozói. A képzési programok résztvevői felhívhatják a figyelmet a szövegek közösségi jellegére, hogy cáfolják ezeket a feltevéseket, és ezáltal kialakítsák a tudatosságot a Wikipédia szerzőinek és használóinak új generációiban, hogy a szövegeket (sőt a hivatkozásokat is) létrehozásuk és használatuk társadalmi összefüggéseinek tükrében kell értékelni.

(Autoref.)

65/2011

MORRIS, Sara E. – DEL BOSQUE, Darcy: Forgotten resources : subject guides in the era of Web 2.0. – Bibliogr. In: Technical services quarterly. – 27. (2010) 2., p. 178-193.

Szakirodalmi kalauzok a Web 2.0 korában

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Információtechnológia; Szakirodalmi kalauz; Számítógép-hálózat

A szakirodalmi kalauzok régóta azt a célt szolgálják, hogy a használókat a forrásokhoz irányítsák. Mi a helyzet most a szakirodalmi kalauzok-

kal, és hogyan szerepeltetik bennük a változó technológiát a könyvtárak? Például blogokat, wikiket és chatet gyakran tartalmaz a könyvtári honlap, de a szakirodalmi kalauzok szintjén már nem találhatók meg ezek az újdonságok. A tanulmány mátrixot használ 21 felsőoktatási könyvtár szakirodalmi kalauzainak vizsgálatánál annak felmérésére, hol vannak elhelyezve ezek a kalauzok, hogy nevezik őket, milyen gyakran és mely Web 2.0-s technológiákat tartalmaznak a kalauzok.

(Autoref.)

66/2011

SOMMER, Dorothea: VD16, VD17, VD18 : Diversität und Integration. – Bibliogr. jegyzetekben. In: ABI-Technik. – 30. (2010) 2., p. 120-128. Res. angol nyelven

A német retrospektív nemzeti bibliográfiai projektek: a VD16, VD17 és VD18

Adatbázis; Elektronikus könyvtár; Nemzeti bibliográfia; Retrospektív bibliográfia

A 16., 17. és 18. századi retrospektív német nemzeti bibliográfiák a különböző projekt előzmények ellenére közös célt követnek: magas színvonalú bibliográfiai adatok szolgáltatását és minden nyomtatvány digitális megjelenítését. Ezek a vállalkozások túlnyomórészt a Német Kutatási Társaság által finanszírozott nagyszabású, országos bibliográfiai projektek, amelyek a jövőbeni Német Digitális Könyvtár történelmi alapját képezik. A többéves futamidőt figyelembe véve érthető a bibliográfiák eltérő módszertani gyakorlata, vonatkozik ez a formális bibliográfiai leírásra és a tárgyi feltárássra, valamint a projekt szervezésére egyaránt. A projektek különbözősége és a feldolgozott évszázadok szerinti tagolódása miatt a katalógusrekordok és a digitális tartalom közös portálon való megjelenítése komoly kihívást jelent. A cikk áttekintést nyújt a német retrospektív nemzeti bibliográfiák kialakulásáról, célkitűzéseiről és jövőjéről,

amelyek fontos szerepet töltenek be a muzeális értékű nyomtatványtermés feltárásában és megismertetésében. Bemutatja a különböző könyvtárakban folyó katalogizálási és digitalizálási munkát, bepillantást nyújtva ezzel a retrospektív német nemzeti bibliográfia készítésének jelenlegi helyzetébe a digitális korban.

(Autoref.)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

67/2011

ELFIMOVA, Taťána Nikolaevna: Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka dlâ slepyh na puti realizacii innovacionnyh proektov. – Bibliogr. 6 tétel In: Bibliotekovedenie. – (2010) 4., p. 108-115.

A Vakok Oroszországi Állami Könyvtára az innovációs projektek megvalósításának útján

Könyvtártörténet -nemzeti; Vak könyvtárhasználó

A *Vakok Oroszországi Állami Könyvtára*, a vakoknak és gyengén látóknak készült kiadványok, a fogyatékkal élők és a fogyatékoság problémáival foglalkozó dokumentumok egyedülálló gyűjteménye, 2010-ben ünnepelte alapításának 90. évfordulóját.

Története összefonódik a vakok 1881-ben létesített jótékonyági intézményével, amelynek feladata az oktatási intézmények alapítása és fenntartása mellett a vakoknak készülő kiadványok előállításának megszervezése volt. 1900-ban Oroszországban 24 iskola működött vak gyerekeknek, ezek mindegyikében volt iskolai könyvtár. Az intézményi tanács vállalta a postaköltséget annak érdekében, hogy a két kis nyomdában készülő kiadványok minden iskolába eljussanak. A gyarapítás másik forrása a jótékonyági tevékenység volt. *Anna Adler*, jótékonyágáról ismert személyiség saját pénzén külföldön vásárolt olyan berendezést, amellyel

oroszul lehetett domború pontírással könyveket előállítani (1885), Odesszában pedig 1889-ben nyílt meg a Braille-írású könyveket előállító magánnyomda. *Anna Adler* ötlete volt az is, hogy vak felnőtteknek is legyen helyük a könyvtárban, az első Braille-írású könyvekkel ellátott olvasóterem a *Rumjancev Múzeumban* nyílt meg.

A forradalom utáni években 1923-ig nem voltak speciális kiadványokat előállító nyomdák, bár már 1920-ban határozat született arról, hogy Moszkvában létre kell hozni a vakok könyvtárát. Az állomány a tanításhoz szükséges, forradalom előtti könyvekből állt, a könyvtár a vakok iskolájában, az alagsorban kapott helyet. 1924-ben 300 olvasója, 3000 kötete, 4 könyvtárosa és 7 kisegítő alkalmazottja volt. Az 1920-as évek végén a könyvtár osztályként beolvadt a Moszkvai Kormányzósági (majd Területi) Könyvtárba. Módszertani és szervezési osztályként a szem-betegeket foglalkoztató vállalatoknál és a kerületi könyvtárakban a vakok ellátására szolgáló mozgókönyvtárakat hoztak létre.

Az állományt feltáró katalógus kétféle írással készült. A 2. világháború alatt a könyvtár folyamatosan működött, a munka elsősorban a kórházakban folyt (felolvasások, a sebesültek oktatása a Braille-írásra). Az 1950-es években a könyvtár olvasótábora újabb csoportokkal bővült, akik a háborúban vagy felnőttként a munkahelyükön veszítették el látásukat. Az évtized végén a magánosztagos hangos könyvek megjelenésekor a könyvtárban hangstúdiót létesítettek, az állomány az újabb dokumentumtípussal bővült. Az 1970-es években dolgozták ki a látássérültek esztétikai nevelési programját, a könyvtárban külön terem nyílt a tapintható tárgyak közzétételére, megnyílt a zenei osztály, gyarapodott a művészeti kiadványok, kották, hanglemezek állománya. A könyvtár külföldön olyan műszaki eszközöket szerzett be, amelyekkel a vakok önállóan tudnak az információval dolgozni. Mai nevét a könyvtár 1992-ben vette fel.

Az utolsó évtized eredményei: a technológiai folyamatok automatizálása, helyi hálózat kialakítása, akadálymentes hozzáférést biztosító eszközök alkalmazása, elektronikus katalógus,

közös adatbázisok építése stb. A könyvtár honlapja (www.rgbs.ru) és a vakok könyvtárainak internetes portálja (www.rusblind.ru) a látássérültek igényeinek figyelembevételével készült a W3C konzorcium ajánlásai alapján. A könyvtár aktívan részt vesz a hazai egyesületek és konzorciumok munkájában, a szövetségi és a nemzetközi projektekben. Új szervezeti formát jelentenek a szakmai központok, pl. a jogi információs központ, a gyermekközpont. Több stúdió és a nyomda összevonásával létrejött a vakok művészeti-esztétikai rehabilitációs központja.

2009-től a könyvtárban megjelentek a digitalizált könyvek. Az évtized végén az állomány 1,2 millió könyv, a felhasználók száma évenként meghaladja a 14 ezret. A könyvtár mindenkinek a rendelkezésére áll, akinek problémája van az olvasással, családtagjaiknak is, valamint a szakembereknek. Megmaradtak a hagyományos szolgáltatási formák is, mint a könyvek házhoz szállítása, postai küldése, felolvasó biztosítása.

(Viszocsekné Péteri Éva)

68/2011

SCHUMANN, Silke: Frankfurt am Main punkt mit EU-Projekt : Interkulturelle Familienangebote der Stadtbücherei im Rahmen von »Libraries For All« In: BuB. – 62. (2010) 6., p. 445-447.

Multikulturális kínálat a Frankfurter Városi Könyvtárban a „Libraries for all” projekt keretében

Csoportos foglalkozás az olvasókkal; Fiókkönyvtár; Nemzetiségi olvasó; Városi könyvtár

Az Európai Unió élethosszig tartó tanulást népszerűsítő Grundtvig-programja részét képezi a *Libraries for all – European Strategy for Multicultural Education (ESME)* projekt. Négy állam (Ausztria, Csehország, Németország és Svédország) könyvtárai vesznek részt ebben a projektben olyan tevékenységekkel, amelyek az integrációt és az egész életen át tartó tanulást támogatják. (A projektről a www.librariesforall.eu weboldal tájékoztat.)

Frankfurt am Mainban működik a Gallus városrészi könyvtár (ebben a városrészben a lakosok több mint a fele bevándorló) és a Sindlingeni városrészi könyvtár (amelynek vonzáskörében a lakók ötödének nincs német állampolgársága). E két könyvtár 2008 októbere és 2010 szeptembere között részt vett a Libraries for all programban. Első lépésként Frankfurtban tanácsadó testületet szerveztek nem könyvtári szakemberekből. Három alapvető célt tűztek ki: 1. Az anyanyelvi beszédkészség fejlesztése. 2. A német nyelv tanulásának támogatása. 3. A médiahasználati és olvasási kultúra fejlesztése. Kérdéses volt azonban, hogy hogyan lehet az iskolázatlan célcsoportot elérni, és küszöbfelelmüket legyőzve könyvtárlátogatóvá tenni. A tanács tagjai, akik munkájuknál fogva jól ismerték a bevándorlók szervezeteit és csoportjait, megadták ezeket a címeket, a könyvtárosok pedig felkeresték az bevándorlók egyesületeit és a velük kapcsolatban álló alapítványokat.

A két könyvtár interkulturális családi könyvtárként a következőket nyújtotta látogatóinak: többnyelvű könyvállomány a célcsoport igényeit figyelembe véve, a szülők részére szervezett sajátos könyvtárbemutató, beszélgetés a család mindennapi médiahasználatáról, kétnyelvű olvasásfejlesztő program szülőknek és gyerekeknek, felolvasás és a szöveg kreatív értelmezése, más intézmények rendezvényeinek könyvtári támogatása, a német nyelv tanulását segítő állomány, számítógépes nyelvi stúdió, tanfolyamok „Bevezetés a számítógép használatába” címmel.

A két könyvtárban egy év alatt 27 rendezvényt illetve könyvtárbemutatót tartottak, ezeken több mint háromszázan vettek részt. A projekt keretében tervezett és megvalósított szolgáltatásokat a továbbiakban is folytatni akarják, a tanács javaslatai továbbra is prioritást kapnak munkájukban.

(Katsányi Sándor)

69/2011

SERRANO MASCARAQUE, Esmeralda – MORA-TILLA OCAÑA, Alberto – OLMEDA MARTOS, Igna-

cio: Métrica para la evaluación de la accesibilidad en Internet : propuesta y testeo. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 3., p. 378-396.

Res. angol nyelven

Honlapok használhatóságának értékelése

Honlap; Hozzáférhetőség; Testi fogyatékos olvasó

Az esélyegyenlőség jegyében törvények, jogszabályok írják elő, hogy az elektronikus (internetes) szolgáltatásoknak is hozzáférhetőeknek, használhatóknak kell lenniük a fogyatékkal élők számára is.

A honlapok (nem csak és nem elsősorban könyvtári, hanem szolgáltatói és kereskedelmi honlapok) ilyen szempontú értékelésének vannak automatikus szoftvereszközei, és vannak olyan normatív szempontrendszerek, mint a *World*

Wide Web Consortium kezdeményezte *Web Accessibility Initiative* (W3C WAI) által javasolt *Web Content Accessibility Guidelines*.

Az automatikus értékelés lehet kényelmes, gyors és objektív, valódi képet azonban csak a szakértői, kérdőíves megfigyeléssel együtt lehet alkotni. Ennek szempontjait a különféle normatívák előírásainak való megfelelés alapján állították össze, de arra is figyeltek, hogy a honlapok azonos módon jelennek-e meg különféle böngészők (Internet Explorer, Firefox és mások) használata esetén.

A gyakorlati próba azt mutatta, hogy elegendő a kezdőlapok vizsgálata és értékelése, hiszen azok teszik (könnyen vagy nehézségek árán) lehetővé az adott webhely további tartalmához, illetve szolgáltatásaihoz való hozzáférést.

(*Mohor Jenő*)

Lásd még 55, 99

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

Lásd 28, 69, 94

Könyvtártudományi tájékoztatás

70/2011

BÖLL, Sebastian K.: Informations- und bibliothekswissenschaftliche Zeitschriften in Literaturdatenbanken. – Bibliogr. In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 1., p. 26-36.
Res. angol nyelven

Könyvtár- és információtudományi folyóiratok a cikkadatbázisban

Adatbázis; Felmérés; Folyóirat -könyvtári

A tudósok és a gyakorlati szakemberek számára nagyon fontos, hogy lépést tartsanak a könyvtártudomány fejleményeivel. Ebben a formális kommunikációs eszközök (blogok, levelezőlisták) mellett kitüntetett szerepe van a könyvtártudományi folyóiratoknak, és a cikkadatbázisoknak, ahol ezek a közlemények elektronikus formában elérhetők.

A tanulmány rövid bevezetéssel szolgál az *informetriába* és ennek a könyvtártudományi folyóiratok vizsgálatában való alkalmazásába. A szerző tíz nagy szakirodalmi adatbázis anyagát vizsgálva (a címváltozásokat is figyelembe véve) 1205 szakfolyóiratból álló jegyzékhez jutott. Mivel ezek közül 218 már megszűnt, végül 968 olyan címet kapott, amelyeknek részben vagy egészében köze volt a könyvtár- és infor-

mációtudományhoz. Ezek elemzése és rangsorolása után négy kategóriát alakított ki:

15 folyóiratcím (1,5%) volt a *magfolyóirat* (közte 12 tudományos, 1 egyesületi folyóirat és 2 szakmagazin), valamennyi angol nyelvű, és az Egyesült Államokban vagy Nagy-Britanniában jelent meg (*American Libraries, Aslib proceedings, College and Research Libraries, Library Resources and Technical Services, Library Trends, Program, The Journal of Academic Librarianship, Online: The leading magazine for information professionals, Journal of Information Science, Information Processing and Management, Information Technology and Libraries, Library and Information Science Research, Online Information Review, Journal of American Society for Information Science and Technology, Information Today*).

Az ún. *központi folyóiratok* száma 88 (9,1%), az ún. *szelektív folyóiratoké* 173, a *periférikus folyóiratoké* pedig 674 volt. A tanulmány vizsgálta a folyóiratok publikációs nyelvét (többnyire angol), megjelenési helyét, valamint azt, hány adatbázisban fordulnak elő (átfedések). Az adatbázisok közül a LISA bizonyult a legmegfelelőbbnek (a fontos cikkek és folyóiratok indexelését illetően).

A szerző táblázatokkal és ábrákkal illusztrálja mondanivalóját, bőséges szakirodalom-jegyzékkel is szolgálva.

(Murányi Lajos)

Közgazdasági tájékoztatás

Lásd 123

Kutatás és termelés információellátása

71/2011

MacCOLL, John: Library roles in university research assessment In: LIBER quarterly. – 20. (2010) 2.

A könyvtárak szerepe az egyetemi kutatások értékelésében

Egyetemi könyvtár; Feladatkör; Kutatás információellátása; Tudományos kutatás

Lorcan Dempsey 2007-ben kelt megjegyzése – „a hálózat meg fogja változtatni a könyvtári rendszerek környezetét” – ma így szólhatna: a kutatási környezet változásai át fogják alakítani a könyvtárat. Erre mutat az OCLC két vizsgálata is, amely a kutatások értékelését, illetve ennek a könyvtárakra gyakorolt hatását tanulmányozta. A vizsgálódást a kutatói környezet feltérképezésével kezdték, amelyben számos egymást átfedő elem van jelen: a kutatók egyéni karrierje, a kutatóintézet elvárásai a kutatók felé az intézmény presztízsének növelése és a fenntartónak való megfelelés érdekében, valamint a fenntartó kívánalmai.

Öt olyan országot vizsgáltak, ahol a kutatások legnagyobb részt közpénzekből folynak: Hollandiát, Dániát, az Egyesült Királyságot, Írországot és Ausztráliát. Mindenhol az az érvényes követelmény, hogy láthatóvá kell tenni, az adófizetők pénzének befektetése a kutatásokba jól kamatozik, megfelelően szolgálja az ország érdekeit, és jó versenypozíciót biztosít a globális piacon.

Nagy-Britanniában a *Research Assessment Exercise* (RAE) keretében kb. ötévente végzett minőségvizsgálat során kialakult rangsor a leginkább mértékadó az egyetemi kutatóhelyek besorolásában a forrásokért, hallgatókért és legjobb tudósokért folyó versenyben. Nemzetközi vonatkozásban a legismertebb az elsősorban Nagy-Britanniára koncentráló, évente a *Times Higher Education* magazinban megjelenő rangsor, valamint az Egyesült Államokat és számos más országot is figyelembe vevő *Academic Ranking of World Universities*, melyet a Shanghai Jiao Tong University publikál. Ennél is bonyolultabbak a sokszínű oktatási rendszerből adódó, különböző kategóriákat tartalmazó amerikai rangsorok.

Az értékelési kritériumok mennyiségi és minőségi mutatókból állnak össze. A lektorált (peer review) cikkek, a megjelent könyvek és a tudo-

mányos díjak száma, a neves kiadványokban betöltött szerkesztőségi pozíció, az idézettség és az impakt faktor, a doktori képzésben részt vevők száma és a kapott kutatási támogatások összege mind fontos tényezők az értékelésnél. A mennyiségi mutatók összegyűjtése olcsóbb, a minőségié viszont tekintélyt parancsolóbb. A könyvtárak szerepe felértékelődhet a fokozódó versenyhelyzetben, hiszen a könyvtárosok pártatlan szereplők, a tudás tárháza pedig az a hely, ahol a legjobban átlátják az ismeretek keletkezésének és terjedésének útjait és módjait. Az elmúlt évtizedekben a könyvtárosok profikká váltak a számítógépes adatgyűjtésben és feldolgozásban, a metaadatok kezelésében, szakértői lettek a bibliometriának, a szerzői jognak, a licenckérdéseknek, a nyílt hozzáférésnek és a tudományos eredmények megosztására szolgáló eszközök-

nek. Ezért a szakreferensek képviselőjében a könyvtárigazgató és a vezető kollégák értékes tanácsokkal szolgálhatnak a dékánoknak, rendszeresen tájékoztathatják az aktuális trendekről és a tudományos eredményekről. Azért, hogy a könyvtár ezt a kívánatos szerepet betölthesse, egyre tudatosabban, gyorsabban és szélesebb körben kell szemmel tartani a campus keretében folyó összes tudományos tevékenységet.

(Fazakas Eszter)

Lásd még 77

Oktatás információellátása

Lásd 121

Vezetés, irányítás

Általános kérdések

Lásd 22

Tervezés

Lásd 75

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

72/2011

BELLINI Paolo – CATINELLA, Beatrice: Seconda rilevazione nazionale GIM. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 50. (2010) 1/2., p. 55-68.
Res. angol nyelven

A könyvtári rendszereket figyelő egyetemközi csoport második országos felmérése

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Hatékonyság; Normatívák, mutatószámok; Statisztika

Habár az olasz könyvtárak gyakorlatában konszolidált helye van a statisztikai adatgyűjtésnek, az egyetemi könyvtárak esetében ez mindig csak az adott intézmény érdeklődésének kielégítését, döntéseik előkészítését szolgálta. A módszerek és a szabályok különbözősége nem tette lehetővé az összehasonlítást. Ezen a helyzeten kívánt változtatni néhány egyetem, amikor 2000-ben létrehozta a *Gruppo interuniversitario per il monitoraggio dei sistemi bibliotecari* (egyetemközi csoport a könyvtári rendszerek megfigyelésére – GIM) elnevezésű munkacsoportot. A GIM célul tűzte ki, hogy egységes módszereket dolgoz ki a felsőoktatási könyvtárak szolgáltatásainak mérésére és értékelésére, fenntartja állandó mérésüket, országos és nemzetközi projekteket dolgoz ki e tárgykörben. Fő célkitűzése

volt, hogy országos szinten egységesen elfogadható és alkalmazható indikátorkészletet dolgozzon ki (és tartson karban) a „benchmarking” érdekében, akár egy egyetem hasonló könyvtáiról, akár különböző egyetemek könyvtári hálózatáról van szó. Az indikátorok kidolgozása során figyelembe vették a szakirodalmat és az olasz könyvtári valóságot egyaránt, és arra törekedtek, hogy olyan adatokból dolgozzanak, amelyek vagy már benne vannak az egyetemi könyvtári adatgyűjtési gyakorlatban, vagy amelyek könnyen mérhetők. Az első országos adatgyűjtésre 2003-ban került sor, melyhez 40 indikátorból álló készletet állítottak össze (részben saját fejlesztésként, részben a nemzetközi szakirodalomból merítve). A felméréshez külön kérdőívet használtak az egyes könyvtárak illetve a teljes egyetemi könyvtári rendszer felmérésére.

2007-ben végezték a második felmérést, az összehasonlíthatóság érdekében azonos módszerrel és azonos kérdőívekkel, az indikátorokat viszont részben módosították. Ami a mennyiségi mutatókat illeti, növekedett a könyvtárak alapterülete és állománya, de csökkent az előfizetett papíralapú folyóiratok mennyisége. Az e-folyóiratok száma már 2002-ben is meghaladta a papíralapúakét, arányuk a második felmérésben már 3:1 volt. Nem változott a személyzet létszáma. Az egyetemi könyvtárakra fordított teljes pénzösszeg alig több mint 3%-kal emelkedett. Nőtt a kölcsönző, könyvtárközi kölcsönzésben részt vevő és a dokumentumszolgáltató könyvtárak száma, és – a nemzetközi tendenciával szemben – a kölcsönzések száma is.

Az indikátorok némelyikét (pl. a teljes személyzet – könyvtári személyzet, a könyvtári – összegyetemi alapterület és a költségek arányát) nem tudták megállapítani. A használhatóság fontosabb mutatói közül az átlagos heti nyitvatartási idő nem egészen egy órát csökkent, de nőtt az olvasók tere (olvasói tér/teljes alapterület x 100), az OPAC-rekordok/teljes állomány x 100; az elektronikus források költsége/teljes gyarapítási költség x 100; az e-folyóiratok/összes kurrens folyóirat x 100 indikátor. A sza-

badpolc-folyóméter/összes polcfolyóméter x 100 indikátor viszont csökkent. Növekedtek a hatásosság mutatói: a lehetséges használók/olvasói férőhelyek; forgalmazott dokumentumok/lehetséges használók; használóképzésben részt vevők/hallgatók x 100; állománygyarapításra fordított összeg/lehetséges használók indikátorok, azonos maradt a dokumentumállomány/lehetséges használó indikátor. A hatékonyság növekedését a bérköltség/teljes költség x 100; dokumentumforgalom/személyzet; gyarapodás/személyzet; lehetséges használók/személyzet indikátorok mutatják. A nyitvatartási órák x olvasói férőhelyek/bérköltség indikátort országos szinten nem számolták ki.

Kiemelendő az elektronikus források és szolgáltatások jelentősen megnövekedett szerepe: az elektronikus források költsége/teljes gyarapítási költség x 100 indikátor négy év alatt megduplázódott (10,89-ről 22,29%-ra). A GIM további munkájára nézve a felmérések gyakoribbá és rendszeressé tétele, az eredmények gyorsabb közreadása javasolható, és fontos lenne a felmérések kiterjesztése a minőség irányába (újabb kérdőív ill. interjúk révén).

(Mohor Jenő)

73/2011

DA COSTA, Nicole: Un contrat de performance à la Bibliothèque nationale de France In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 4., p. 26-29. Res. angol, német és spanyol nyelven

Teljesítményszerződés a Francia Nemzeti Könyvtárban

Hatékonyság; Nemzeti könyvtár

A Francia Nemzeti Könyvtár (BnF) közönségkapcsolatait illetően számos rendelkezés létezik az utóbbi évtizedből. 2001-től a pénzügyi helyzetre is érzékenyen figyelnek, ezért az ekkor megalkotott törvényhez igazítják az azóta megjelent dokumentumokat. Közöttük azt is, amelyet „*contrat de performance*”-nak, azaz

teljesítményszerződésnek neveztek el. Ennek az a célja, hogy előrelátható, lépésről-lépésre megtervezett, a létező normákhoz, rendeletekhez igazodó, mintegy előre programozott munkatevékenységet folytassanak az alkalmazottak minden szakterületen.

Módszerek, felmérések, kérdőívek, auditív anyagok, esettanulmányok készültek. Ezek mindegyikét statisztikai vagy egyéb módszerrel mérték, majd kontrollálták, végül pedig szöveges elemzésnek is alávetették. Mindegyik stratégiai célnak számító részt számos különféle indikátor követ, ami hozzájárul a jövőbeli célok pontos meghatározásához, az elvárt, végül kapott eredmények pontos méréséhez. Ezenkívül segít mindenkinek abban, hogy egy adott tevékenység jelenlegi helyzetét és fejlődő trendjeit meg tudja határozni. Az indikátorok kizárólag a pontos mérés egyik lehetséges eszközei, amelyekkel az objektív ítéletalkotás lehetőségét kívánják megteremteni. Részét képezik a teljesítményszerződésnek, tehát összességében elősegítik a továbblépéshez szükséges tervezési szakaszok pontos meghatározását és a döntéshozatalt.

A BnF tevékenységi körének vizsgálatában a teljesítményszerződés csak részben mérőeszköz, hiszen az adott részleg elvégzett munkája, aktivitása, tevékenysége az elért eredmények gazdag tárházát vonultatja fel, tehát nem hagyható figyelmen kívül. Ezek az eredmények már a maguk természetes módján is mutatják, hogy milyen fejlettségi szinten áll vagy éppen milyen fejlődési szakaszon ment keresztül a vizsgált szakmai csoport. Az eredményeket akarva-akaratlanul a közintézményt használó publikum magatartása is befolyásolja. Problémáik, feltett referenz és egyéb kérdéseik, a kiállításokon, a könyvtár rendezvényein való megfordulásuk, ennek gyakorisága, az új és e-dokumentumok, a digitalizált állományegységek letöltései számszerűsíthetők, statisztikailag mérhetők, tehát beleszámítanak a nemzeti könyvtár szolgáltatási minőségének vizsgálatába. Ebbe azonban olyan érzékeny és néha többféleképpen értékelhető mutatók is beletartoznak, mint például a használók elégedettsége. Mindenesetre az adott

könyvtári részleg fejlődésének önellenőrzéséhez ez is adalékot szolgáltat. Különösen akkor, ha az erre vonatkozó felmérések körültekintően készültek.

A contrat de performance típusú ellenőrzés a nemzeti könyvtár dolgozóinak teljes körét és minden munkaszintjét érinti. Senki sem kivétel alóla. Ezért évente két nagy értekezlet-sorozat foglalja össze az erre vonatkozó, szigorúan elvégzendő feladatokat: év elején az ellenőrzési-mérési folyamat célcsoportjait, típusait, mennyiségét és kiterjedési körét határozzák meg, év végén pedig összesítik az eredményeket. Ez a fajta elemzés nemcsak a vezetés számára ad megbízható, pontos képet, hanem nagyban hozzájárul az egyes alkalmazottak személyi és szakmai, ezzel együtt pedig magának a könyvtári részlegnek az önfejlődéséhez.

(Pajor Enikő)

74/2011

FUTTERLIEB, Kristin: Telearbeit im Bibliothekswesen : eine Herausforderung für Führungskräfte. – Bibliogr. lábjegyzetben In: Bibliotheksdienst. – 44. (2010) 6., p. 572-594.

Táv munka a könyvtárakban - kihívás a vezetők számára

Munkakör; Munkaszervezés; Táv munka; Vezetés

A táv munka egy hivatalos meghatározás szerint „a kommunikációs technológia által lehetővé tett olyan tevékenység, amelyet a munkavállaló munkaidejének egészében vagy egy részében munkahelyén kívül végez.” A szakirodalom az erre alkalmas munkakörökben előnyösnek tartja ezt a formát, a könyvtáros munkája pedig bővelkedik az ilyen jellegű tevékenységekben.

Az Egyesült Államokban egy szűkebb felmérés szerint már 1990-ben a könyvtárosok 12%-a távmunkában dolgozott, Németországban ez az arány sokkal alacsonyabb. A Berlieni Állami Könyvtárban 2007-ben vezették be ezt a munkaformát, 2008-ban a 800 munkatárs közül tizen-

egyen éltek a lehetőséggel. Ők munkaidejüknek 25-60%-át tölthetik otthon. Választásuk részben családi, részben egészségi okokra vezethető vissza. Hét különféle részlegben dolgoznak és szakmai képzettségük szintje is sokféle, három vezető is van köztük.

Az eddigi tapasztalatok alapján részlegvezetőik a munkavégzés szempontjából előnyösnek látják az új formát, úgy érzékelik, hogy növeli a résztvevők motivációját és felelősségérzetét, különösen a mozgássérültek számára nagyon előnyös. Ugyanakkor a vezetőkre nagyobb terhet ró a távmunkát végzők irányítása és munkájuk ellenőrzése.

(Katsányi Sándor)

75/2011

MORONI, Ilaria – VEZZOSI, Monica: Biblioteche universitarie tra passato e futuro : esperienze e prospettive dei sistemi bibliotecari di ateneo in un'indagine qualitativa. – Bibliogr. jegyzetekben In: Bollettino AIB. – 50. (2010) 1/2., p. 89-108.

Res. angol nyelven

Az olasz egyetemi könyvtári rendszerek tapasztalatai és perspektívái egy minőségi felmérés tükrében

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Hatékonyság; Tervezés

A könyvtári rendszereket figyelő egyetemközi csoport (GIM) második országos felmérése (lásd a 72/2011. számú referátumot) után kérdőíves minőségi felmérést végeztek, a társadalomtudományi vizsgálatok szokásos (Olaszországban nem túl gyakran alkalmazott) módszerei szerint. A kérdések nagy része arra irányult, hogy a GIM felmérésből fakadó megállapítások mennyire és milyen formában vannak jelen az adott egyetemi könyvtári hálózatban.

Az utolsó kérdéscsoport a jelen tervekre és a jövőbeli stratégiákra vonatkozott. A 77-ből 36 egyetemről 40 vezető (könyvtárigazgató ill. a könyvtárért felelős személy) válaszaiból összességében a következő kép rajzolódik ki.

Az egyetemi könyvtárakra mind hatékonyság, mind hatókör szempontjából a digitalizálás tette a legnagyobb hatást. A hatékonyságot leginkább a belső és külső szervezeti változások növelték. Egyrészt összpontosították az elektronikus forrásokat érintő belső munkákat, és az OPAC-okkal és más bibliográfiai keresőeszközökkel foglalkozó részlegeket (vagy munkacsoportokat) hoztak létre. Másrészt nagyobb lett az egyetemközi együttműködés az elektronikus források beszerzése terén, a gyűjtemények és az OPAC-ok közös használatában. Ami a hatásosságot, azaz a hatókör növekedését illeti, a dokumentumforgalom emelkedése nem utolsósorban az OPAC-ok megnövekedett tartalmának köszönhető (ami esetenként összekötetésben áll a nagyobb egyetemen belüli és egyetemközi együttműködéssel), valamint az online szolgáltatásoknak és az automatizált kölcsönzésnek.

Az új források és új eszközök szükségessé tették az újabb használóképzést, ennek online formái tovább növelték a távoli használók körét is. A nyilvánvalóan megnövekedett könyvtárhasználatot a minőségi javuláson kívül a fizikai lehetőségek javulása, a nagyobb olvasói tér, a hosszabb nyitva tartás, a szolgáltatások magasabb szintre emelése is okozza. A centralizációval, koordinációval, a folyamatok optimalizálásával megnövelt hatékonyság jelentős anyagi megtakarítással is jár, és az újszerű szerzeményezési magatartás még a kiadói-kereskedői piacot is kedvezően tudja befolyásolni.

A sokrétű megújulással szemben még mindig jelentős a papíralapú folyóiratok mennyisége, egyrészt, mert bizonyos szakterületeken szegényes az e-folyóiratok kínálata, másrészt, mert vannak olvasótípusok, akik ragaszkodnak a hagyományos formákhoz, illetve akik hiányos számítástechnikai ismeretekkel rendelkeznek. Az ezt jelző egyetemi könyvtárak általában intenzív és mélyreható tevékenységet folytatnak az információs műveltség terjesztése érdekében, és erőteljesen népszerűsítik az online forrásokat és szolgáltatásokat.

A jövőre nézve a hatásosság és a hatékonyság további emelkedését várják: egyrészt a szervezeti

fejlődés és a digitális könyvtár képességei, másrészt a képzés és a kommunikáció növelése révén. A stratégiai tervek között szerepel a további belső átszervezés, a folyamatok optimalizálása, a személyzet továbbképzése és a papírhoz kötődő szolgáltatások csökkentése. Cél az egyetemközi kapcsolatok további erősítése, a (főként az elektronikus források beszerzésére irányuló) koordináció, stratégiai szövetség létrehozása. Stratégiai jelentősége van a használóképzésnek, a szolgáltatások népszerűsítésének és színvonaluk emelésének. Tervezik a mennyiségi felméréseket, de nem jelenik meg a minőségi felmérések, az olvasói vélemények és igények megismerésére törekvő vizsgálatok terve.

(Mohor Jenő)

76/2011

TURNER, Steven J.: Website statistics 2.0 : using Google Analytics to measure library website effectiveness. – Bibliogr. In: Technical services quarterly. – 27. (2010) 3., p. 261-278.

2.0-s honlap statisztika. A könyvtári weboldalak hatékonyságának mérése a Google Analytics segítségével

Hatékonyság; Honlap; Normatívák, mutatószámok; Szolgáltatások használata

A könyvtári honlapok hatékonyságának mérése hagyományosan a találatok és látogatások számának egyszerű nyomon követésére helyezi a hangsúlyt. A könyvtárak számára ez a megközelítés nem a leghasznosabb, mivel a honlap az intézmény egyedi és egyre fontosabb képviselője, amely speciálisabb és sajátos hatékonyságmérést igényel. A könyvtáraknak a honlappal kapcsolatban specifikus célok kitűzésére, majd mérhető definiálására kellene törekedni oly módon, hogy meghatározzák az ezt alátámasztó használói tevékenységeket, és kombinálják ezeket az egyedi (mikro) méréseket a szokványos e-kereskedelmi (makro) honlapmérésekkel, ezáltal árnyaltabban és tökéletesebben mérhető a honlapok hatékony-

sága. Ilyen típusú mutatók kifejlesztése és nyomon követése hagyományosan elérhetetlen volt a könyvtárakhoz hasonló szervezetek számára, mivel sokba kerültek. 2005-ben a Google ingyenes vizsgálati eszköze lehetővé tette a könyvtárak számára, hogy maguk készítsék el és mérjék a mikro és makro kulcsteljesítmény-mutatókat (Key Performance Indicators), nyomon kövessék a céljaikra vonatkozókat, és pénzben kifejezhetővé tegyék felületeiket annak érdekében, hogy professzionális, üzleti szempontú elemzést kapjanak a weboldal hatékonyságáról.

(Autoref.)

Lásd még 48, 94, 117, 119

Pénzügyi és gazdasági kérdések

77/2011

GRIEBEL, Rolf: Die Förderung der wissenschaftlichen Informationsinfrastruktur durch die Deutsche Forschungsgemeinschaft : Zwischenbilanz zum DFG-Positionsrapport »Wissenschaftliche Literaturversorgung- und Informationssysteme: Schwerpunkte der Förderung bis 2015«. – Bibliogr. jegyzetekben In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 2., p. 71-86.

Res. angol nyelven

Az információs infrastruktúra támogatása Németországban. Áttekintés a DFG „Szakirodalom-ellátási és információs rendszerek: támogatási prioritások 2015-ig” c. állásfoglalásának eddigi megvalósulásáról

Digitalizálás; Egybehangolt állományalakítás; Kutatás információellátása; Támogatás -pénzügyi-állami, hatósági

A „Szakirodalom-ellátási és információs rendszerek: támogatási prioritások 2015-ig” c. állásfoglalás, amelyet 2006-ban adott ki a Tudományos Könyvtárak és Információs Rendszerek

Bizottsága, kulcsfontosságú dokumentum a Német Kutatási Társaságnak (DFG) az információs infrastruktúra területére vonatkozó támogatási stratégiájának megértéséhez. E stratégia fő célja integrált digitális környezet kialakítása és alkalmazása a kutatók számára. A cél fontosságára való tekintettel a DFG elnöksége a szakirodalom-ellátási és információs rendszerek program költségvetési támogatását további négyéves periódusra (2008-2012) 125 millió euróval emelte. A tanulmány az állásfoglalás eddigi megvalósulását mutatja be kiválasztott területeken, többek között az országos gyűjtőköri program (Sondersammelgebietssystem=SSG) továbbfejlesztésében, a digitalizálásban és a nemzeti licencek kérdésében.

(Autoref.)

78/2011

LANDAU, Herbert: Winning grants : a game plan : how to write proposals that work In: American libraries. – 41. (2010) 9., p. 34-36.

Haditerv pályázatok elnyeréséhez

Pályázat -könyvtáraknak; Támogatás -pénzügyi -társadalmi

A pályázatok elnyeréséhez szerencse is kell, de minél több feltételnek megfelelően, annál nagyobb esélyünk van a sikerre.

Csak arra pályázzunk, ami összhangban áll az intézményünk céljaival (ebben a stratégiai tervek, célkitűzések, munkatervek lehetnek segítségünkre), egyben a pályázatot kiíró intézmény céljaival is, valamint meg kell fontolnunk, hogy egyáltalán vonatkozik-e ránk a kiírás. Ha egyedül nem vagyunk jogosultak pályázni, esetleg más intézményekkel együtt is próbálkozhatunk. A sikeres pályázáshoz megfelelő szakember és pénz is kell. A szerző számításai szerint egy átlagos amerikai kormányzati pályázat elnyeréséhez 80-160 órányi munka kell, valamint megfelelő logisztikai és marketingháttér. Kell egy megfelelő kvalitású és képzettségű projektvezető, aki kidolgozza az ütemtervet és kiválogatja a

pályázat elkészítéséhez szükséges munkatársakat. Szükség lehet külső tanácsadókra, árajánlatok bekérésére, szerkesztőkre és grafikusokra, költségvetési szakemberekre, valamint nyomdai háttérre is. Mindezeket számításba kell venni, és nem szabad pályázni olyan támogatásra, amelynek elnyerése nagyobb költséggel jár, mint maga az elnyerhető összeg. A siker esélyének nagyságát is meg kell fontolni; minél több a pályázó, ez annál kisebb.

Egy kisebb volumenű pályázathoz (pl. könyvespolc vagy egyetlen számítógép beszerzése) elég egyetlen személy is (aki a fent említett szerepek mindegyikét maga tölti be). A tízezer dollár alatti összegek megpályázásához elég egy vagy két munkatárs, de egy öt vagy hat számjegyből álló támogatás esetében már egy egész team szükséges. A team tagjait a következő kritériumok alapján kell összeválogatni:

1. a tárgykör ismerete,
2. íráskészség,
3. képzelőerő és a problémák, megoldások tisztánlátása,
4. a nagy pszichikai nyomás alatti munkavégzés képessége,
5. az utasítások végrehajtásának készsége,
6. megbízhatóság a határidők betartásában.

Ha egynél több személy is részt vesz a megírásban, valakinek ügyelni kell az egységes stílusra és a szabványosságra. (Ehhez érdemes útmutatót készíteni.) Hasonlóan fontos az elkészült szöveg esetleges gépelési hibáinak korrigálása (jó, ha többen is átnézik).

(Mándy Gábor)

79/2011

NICHOLAS, David [et al.]: The impact of the economic downturn on libraries : with special reference to university libraries. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 36. (2010) 5., p. 376-382.

A gazdasági válság hatása az amerikai és brit egyetemi könyvtárakra

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Gazdálkodás -könyvtárban; Költségvetés; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A gazdasági világválság könyvtárakra gyakorolt hatását vizsgáló, két egymást követő felmérés eredményét ismerhetjük meg a cikkből. Az első a charlestoni könyvtáros konferencián készült, különböző országokból és könyvtártípusokból érkező 835 könyvtáros részvételével, a követő vizsgálat fókuszcsoportja pedig 16 angol egyetemi könyvtár igazgatója volt.

A könyvtárak költségvetése az előző évvel összehasonlítva nagyobb részben azonos maradt (az inflációt nem számolva), vagy csökkent. Körülbelül negyedükben 10 százalékkal vagy ennél is nagyobb mértékben, és ez leginkább az egyetemi könyvtárakat sújtotta. Az angliai egyetemi könyvtárak 35%-ánál, az Egyesült Államokban pedig 44%-uknál csökkent a költségvetés. A követő vizsgálat fókuszcsoportjában hasonló a helyzet.

A következő évre szóló várakozások többnyire pesszimizmust mutatnak, leginkább (55%-ban) az angol egyetemi könyvtárakban gondolják úgy, hogy csökkenni fognak a források. Az Egyesült Államokban némileg optimistábban 41,8% várja ugyanezt. A fókuszcsoportban is jól érzékelhető a borúlátás, a következő 3 évben 5 és 10% közötti csökkenést jósolnak évente, és úgy vélik, az elmúlt évtized spórolásai után nem maradt annyi belső tartalék, hogy pusztán takarékoskodással meg tudják úszni ezt az érvágást. A digitalizálás és távoli elérés eufóriájában töltött tíz aranyév tovaszállt – mondják a résztvevők. És mivel az aranykor nem tér vissza, át kell strukturálni, újra kell tervezni a működést.

2010-ben a könyvtárak beszerzési keretének 57,2%-át fordították elektronikus tartalmak megrendelésére, és a legtöbben (61%) az erre fordított pénz csökkentését látják a jövő útjának, 30,5% gondolja, hogy inkább a személyzet leépítése lesz a megoldás. Magas és folyamatosan emelkedő árak miatt a folyóiratok és adatbázisok a legsebezhetőbbek, és a használatuk gyakoriságára vonatkozó vizsgálatok szerint időnként

kétes, hogy megéri-e a rájuk fordított pénz. Az e-könyvek kilátásai sokkal jobbak, főleg a vállalati és közkönyvtárakban, a felsőoktatási könyvtárak pedig – használói érdekeit szem előtt tartva – a nyomtatott könyvek beszerzését is preferálandónak tartják a jövőben.

A személyzettel kapcsolatos takarékosági lépések a válaszadók szerint a legnagyobb mértékben az egyetemi könyvtárakat fogják sújtani, a kisebb és a vállalati könyvtárak munkatársai védettebbnek tűnnek. Viszonylag nagy az egyetértés abban, hogy a szolgáltatásokra és az infrastruktúra működtetésére fordított pénz csökken majd a legkevésbé.

A könyvtárosok nyitottan és tetterre készen állnak a kihívások elé, sok ötletük, javaslatuk van a nehéz helyzet könnyítésére. Ezeket ún. „trade off” analízissel elemezve az derült ki, hogy elsősorban a nyomtatotról az elektronikus forrásokra való áttérés gyorsításától, a használóknak a szabadon elérhető elektronikus források felé terelésétől és a könyvtári szolgáltatások valamint az infrastruktúra működtetésének külső vállalkozásba adásától várnak eredményeket. Erősíteni kell a könyvtárak közti együttműködést, nagyobb hangsúlyt kell helyezni az osztott szolgáltatásokra, a nyílt hozzáférésű források és repozitóriumok használatára is.

(Fazokas Eszter)

80/2011

Playing together SOU 2010:11 : regional cultural activities with government support In: Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 2., p. 18-19.

A svéd közkönyvtárak új támogatási rendszere

Könyvtári rendszer -országos; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

Svédországban közel 1300 közkönyvtár van, közülük 290 központi könyvtár, ezernél több a fiókkönyvtárak száma. Évente 70 millió látogatót regisztrálnak, és ugyanennyi dokumentumot kölcsönöznek. A közkönyvtárakat a települések

tartják fenn, a települési könyvtárak szolgáltatásait a megyei könyvtárak, az ún. regionális kölcsönzőközpontok (Malmö, Stockholm és Umea) és a kötelespéldány-jogú könyvtárak egészítik ki. A megyei könyvtárakat elsődlegesen a megyei tanácsok finanszírozzák. A központi kormányzat átlagosan a pénzeszközök egynegyedét biztosítja a könyvtárak számára.

Svédországban 1930-ban rendelettel hozták létre a megyei könyvtárakat. Az 1996-os, majd a 2005-ös könyvtári törvény előírta a könyvtárak együttműködési kötelezettségét és a települések számára a könyvtárfejlesztési tervek elkészítését. 2009 őszén a Kulturális Minisztérium kezdeményezte a könyvtári törvény gyakorlati alkalmazásának vizsgálatát.

A könyvtári szolgáltatások támogatására szánt központi pénzalapot jelenleg a Svéd Kulturális Tanács (*Kulturrådet*) osztja el. Az elosztást két rendelet szabályozza (1996), egyikük a közkönyvtárak, a másik a regionális kulturális tevékenységek központi támogatására vonatkozik.

A megyei könyvtárak arra kapnak központi támogatást, hogy a kisebb közkönyvtárakat dokumentumokkal, tanáccsal, információval, szolgáltatásokkal és képzéssel segítsék feladataik ellátásában. 2010-ben 49,1 millió svéd koronát szántak erre a célra. (2008-ban 41,4 millió koronás működési támogatást nyújtottak 23 könyvtárnak. Ezen túlmenően 5,4 millió koronát fordítottak fejlesztésre, 15 könyvtár kapott támogatást a regionális együttműködés előmozdítására, és még közel 1 milliót szántak a közkönyvtárak működtetésére. A támogatást évente átszámítják az árak és a bérek szintjének megfelelően.

2011-től új kulturális együttműködési modell lép életbe Svédországban. A kormányzat az *Itt az ideje a kultúrának* című programjában (lásd a 17/2011. számú referátumot) bejelentette, hogy a nemzeti könyvtár speciális feladatot kap a könyvtári rendszer működtetésében. Ebbe beletartozik az országos helyzetkép elkészítése, az együttműködés és a szolgáltatások fejlesztése, a könyvtárak tevékenységének figyelemmel kísérése – a megyei könyvtárakkal együttműködve. Egyúttal szabályozzák a nemzeti könyvtár és a

megyei könyvtárak munkamegosztását, ami a statisztikai és információszolgáltatást illeti. A nemzeti könyvtár lesz felelős a könyvtári törvény gyakorlati megvalósításának monitorozásáért is.

Svédországban a könyvtárak a legintenzívebben használt kulturális intézmények. A működésükre szánt támogatást a javasolt együttműködési modellel összhangban fogják felosztani. A nemzeti könyvtár feladata lesz, hogy döntsön a regionális kulturális tevékenységekre kiírt pályázatokról és a könyvtárak működtetésére szolgáló központi pénzeszegek elosztásáról. A regionális könyvtári tevékenységekre fordítandó összegek a regionális kulturális tevékenységek között szerepelnek majd külön tételként, a megfelelő összegeket a nemzeti könyvtár rendelkezésére bocsátják. Ösztönzik majd a közgyűjtemények együttműködését, a vonatkozó nemzeti és regionális intézmények közös erőfeszítéseit is beleértve.

Ami a köz- és iskolai könyvtárak számára szóló dokumentumvásárlási pályázatokat, az olvasásfejlesztést és az irodalmi rendezvényeket illeti, ezek támogatásáról továbbra is a Svéd Kulturális Tanács dönt. A támogatás előfeltétele, hogy a település ne csökkentse saját vásárlásra szánt eszközeit, és rendelkezzen olvasásfejlesztési tervvel a gyermekek és a fiatalok esetében, a könyvtárak, iskolák és óvodák együttműködése keretében. Az olvasásfejlesztés támogatását (a potenciális támogatottak körét) egy 1998-as rendelet szabályozza. Hasonló rendelet szól az irodalom támogatásáról. Ezek a rendelkezések előreláthatólag szintén megújulnak.

Az olvasás ösztönzése a kormányzat fontos célja, 2010-ben legalább 13 millió koronát szánnak erre. Jelenleg hat projekt zajlik, ezekben 15 megye érintett. A megyei könyvtárak vezetői közös intézkedési tervet fogadtak el. Előnyt élveznek a nagyszabású, együttműködésen alapuló projektek, amelyekben közkönyvtárak, óvodák, iskolák, gyermekrendelők és önkéntesek vesznek részt.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 31, 112

Személyzet

81/2011

WILLIAMS, Peter – NICHOLAS, David: Why aren't there more black and minority ethnic LIS staff?. – Bibliogr. In: Library + information update. – (2010) jun., p. 47-49.

Miért nincs több fekete és más kisebbséghez tartozó könyvtáros Nagy-Britanniában?

Könyvtáros -hátrányos helyzetű; Könyvtárosi hivatás; Munkabér, alkalmazás; Személyzet

Évek óta gond, hogy az Egyesült Királyság könyvtáraiban, néhány kivételtől eltekintve, nincs megfelelő számú fekete és más etnikumhoz tartozó szakember. Ez főleg Londonban van így: az angol könyvtáros egyesület (CILIP) adatai szerint a közkönyvtárak személyzetének csak 3,9%-át teszik ki, pedig minden harmadik londoni ennek a népességszámú csoportnak a tagja. (Az Egyesült Királyságban a lakosság 45%-a fekete vagy más etnikum tagja.) Országosan a CILIP tagjainak csak 2 százaléka vallja, hogy az etnikai kisebbséghez tartozik, míg Londonban ez az arány 8%, ezért megbízták a CIBER céget, nézzen utána, mi ennek az oka. A vizsgálat során az érintett kisebbség különböző típusú könyvtárakban dolgozóit kérdezték meg pályájukról, tapasztalataikról, a felmerült akadályokról, azok leküzdéséről. A cikk azokat a tényezőket veszi sorra, melyek a megkérdezettek pályaválasztását, illetve alkalmazását befolyásolták.

A megkérdezettek tengerentúlon szerzett *képesítéseit* általában nem ismerik el, mivel nem felelnek meg a CILIP követelményeinek, bár képesítés nélkül is lehetne könyvtárosként dolgozni, például asszisztensként. Mivel ezt sokan nem tudják, nem is próbálkoznak.

A megkérdezettek fele szerint a könyvtárosok többnyire fehérek és középosztálybeliek – az ördögi kör tipikus esete –, ezért az idegen etnikumhoz tartozók haboznak a könyvtárban állást

keresni, hiszen kevés hasonszőrű dolgozik ott. Érdekes módon mások tagadták ezt, és bizonyos körzeteket említettek, ahol változatos a személyzet összetétele. Az állásinterjúkban közreműködők véleménye szerint rosszabbul teljesítenek a jelöltek, ha a bizottságban nincsenek a *kisebbséget képviselő* szakemberek is. Megemlítették azt is, hogy kevés könyv van a kisebbségek nyelvén a közkönyvtárakban, ez pedig mind a könyvtárlátogatás, mind a pályaválasztás szempontjából negatív hatású lehet. A *kulturális különbségek* terén két téma merült fel: zömmel olyan országokból jönnek (pl. Pakisztánból), ahol kevés a könyvtár, és nem szokás könyvtárba járni, ezért szóba sem jön pályaként, vagy olyan országból érkeznek, ahol nem szokás állásinterjú során „eladni magukat”. Néhány megkérdezett nehezen fejezte ki magát angolul, ami kezdetben nehézséget okozott, illetve az állásinterjún hátrány volt, előnyt jelentett viszont a *kétnyelvűség* (pl. egy kínai könyvtáros esetében). Csak néhányan érezték munkahelyükön *megkülönböztetést* kollégák, illetve olvasók részéről (utóbbiak nem voltak olyan udvariasak velük, mint a többiekkel).

Sok problémát okoz a bevándorlók *jogi helyzete*. Az EU-n kívül született egyik bevándorló esete jó példa rá. Tanulmányával érkezett, heti 20 órában vállalhatott munkát. Tanulmányai befejezése után vízum lejárt, így munkavállalási engedélyért folyamodott. Az engedélyeztetési folyamat két évig tartott; addig részmunkaidőben dolgozott, de ingatag helyzete miatt lemaradt egy nyolcórás állásról. Ezután menedékjogot kért, de hamar rájött, hogy rossz lóra tett, mert ügyének rendezéséig nem dolgozhatott. Hosszú idő után végre az Egyesült Királyságban maradhatott. Ha sorsát rávetítjük a többiekre, fogalmunk lehet, mennyi akadály tornyosul a nem EU-s etnikum munkavállalása előtt. A bevándorló státusszal összefüggő bürokratikus akadályok leküzdése nem az egyetlen gond: a hagyományos (9-től 5-ig) könyvtáros állások sem jók nekik, hiszen *többet kell tanulniuk*, mint másoknak (pl. az angol vagy olyan szakmát, amit hazájukban nem tudtak elsajátítani). Mivel számos kedvezmény-

ből kimaradnak, másodállást vagy túlmunkát is kell vállalniuk.

A vizsgálat ugyan nem volt átfogó, de elsőként tárta fel azokat a nehézségeket, amelyekkel a jelenlegi és jövőendő könyvtárosok szembesültek, és olyan kérdésekre világított rá, melyek megmagyarázzák, miért nem vonzó a könyvtáros pálya az etnikumok számára. Érdekes azt a kérdést is felvetni, ez csak egyes etnikai csoportokra jellemző, vagy más területeken is így van-e.

(*Murányi Lajos*)

Lásd még 18, 44, 74, 90

Marketing, közönségkapcsolatok

82/2011

HUMPHREYS, Carol – JACKSON, Annette: Consultation and beyond In: Public library journal. – 25. (2010) 2., p. 7-9.

Fiatalok bevonása a könyvtári állomány alakításába és a szolgáltatások népszerűsítésébe

Előszerezeményezés; Ifjúsági olvasó; Könyvtárpropaganda; Városi könyvtár

2009-ben Hertfordshire megye könyvtáraiban a 16-25 éves korosztályra különleges figyelmet fordítottak. A program indulása az *Out of the Box* kezdeményezéshez kapcsolódott (ennek célja a kallódó, iskolából kimaradt fiatalok olvasási készségeinek fejlesztése volt), amelynek gazdája a National Youth Agency (Országos Ifjúsági Ügynökség), a The Reading Agency (Olvasási Ügynökség) és a Department for Children, Schools and Families (Gyermek-, Iskola- és Családügyi Minisztérium).

A projekt során önkéntes fiatalok választottak ki könyveket beszerzésre, és népszerűsítették a könyvtári szolgáltatásokat. Olyan fiatalokat kerestek, akik érdeklődnek a könyvek és az olvasás iránt, értenek a számítógéphez, és rá-

szánják az időt erre a munkára. A résztvevők kiválasztásakor együttműködtek önkéntesek szervezeteivel is.

A jelentkezőket a könyvtárosok négy alkalomból álló rövid bevezető képzés keretében ismertették meg a teendőikkel. Az általános tudnivalók után többek között a kiválasztás szempontjairól, a könyvkereskedelmi weboldalokról esett szó; logót terveztek a gyűjtemény számára, végül informális keretek között megbeszélték a tapasztalatokat, és elbeszélgettek arról, mit olvasnak a fiatalok, mit várnak a könyvtártól stb. (Érdekes fejlemény volt, amikor a csoport tagjai a beszerzési forrásokkal ismerkedve egyszer csak váratlanul SMS-ezni kezdtek, hogy megkérdezzék ismerőseiket, mit szeretnének olvasni a könyvtárban.)

A csoport által kiválasztott kötetek beszerzésére külön költségvetés állt rendelkezésre (200-250 kötet megvásárlását tervezték). A javasolt műveket végül mind beszerezték (lényeges része volt a projektnek, hogy a szakemberek nem „cenzúráznak”). A kitűzött összeget meghaladták ugyan, de a következő kurzus tananyagába beiktatták a költségvetéssel való gazdálkodás témakört. A 16-25 éves korosztálynak szánt köteteket új polcokon, külön kezelt gyűjteményrészben szolgáltatják.

A statisztikai adatok a projekt sikerességére utalnak. A projekt négy hónapja alatt 263 kötet került be az állományba. Ezeket összesen 1099-szer kölcsönözték (az átlagos kölcsönzésszám 4,2 volt, éves szinten ez feltehetőleg 12,6 lesz). A kölcsönzéseknek csak egy részét kezdeményezte az érintett korcsoport (9,5%). Erre többféle magyarázat is lehet: a kiválasztott dokumentumok minden korcsoport tetszését elnyerték; a gyűjteményrész a bestsellerek korábbi helyére került (!); még nem sikerült a célcsoportot elérni.

A projekt célja az volt, hogy a fiatalok beleszólást kapjanak a könyvtári állomány kiválasztásába, új ismereteket szerezzenek, amelyek akár elhelyezkedésüket is segíthetik. A projekttel bizonyítani kívánták, hogy a hertfordshire-i könyvtárak figyelnek a helyi közösség igényeire, különösen a fiatalokéra. A sikerben nagy része

volt a projekt publicitásának. A tapasztalatokat másokkal is meg kívánják osztani, ezzel összefüggésben felmerült a fenntarthatóság kérdése. A részt vevő fiatalok közül egyesek a projekt után egyéb könyvtári önkéntes munkákra is jelentkeztek: ifjúsági csoportok vezetésére, a nyári olvasási programokban való részvételre és hasonlókra. 2010-ben megismétlik a programot, az előző évi résztvevők mentorok lesznek.

(Hegyközi Ilona)

83/2011

KURTH, Udine: Was erwartet wer von wem? : Lobbyarbeit für Bibliotheken aus der Sicht einer Politikerin In: BuB. – 62. (2010) 7/8., p. 549-552.

Res. angol és francia nyelven

A könyvtári lobbitevékenység egy politikus szemszögéből

Állami, társadalmi szervekkel kapcsolat; Public relations; Támogatás -pénzügyi -általában

A sikeres lobbizás azzal a kérdéssel kezdődik, hogy „ki mit vár kitől”. A válasz attól függ, kik éppen a szereplők. Esetünkben három fő csoport jöhet számításba: a kormányzat, a használók és a könyvtárak.

Az a tény, hogy a könyvtárak fontosak, nyilvánvaló: a német elnök megerősítette ezt a weimari Herzogin Anna Amalia Könyvtár újramegnyitáskor mondott beszédében. A könyvtári munka fontosságát a Bundestag bizottságának „A kultúra Németországban” c. felmérése is hangsúlyozta. E dokumentum zárójelentésében foglalt ajánlások a könyvtári lobbitevékenység gazdag tárházát jelentik, amelyeket figyelembe kell venni, és mindenekelőtt a napi munkába be kell építeni. Ezeknek az ajánlásoknak az értékét az adja, hogy minden politikai tényező egyhangúlag elfogadta. Ez nagyon sokat jelent.

A lobbitevékenység elsősorban a könyvtárak finanszírozásának megoldására irányul. Bármennyire is helyénvaló a közpénzből való támogatás

állandó igénylése, ez kevés. A könyvtárosoknak sokkal gyakrabban és erőteljesebben kell hangsúlyozniuk a könyvtárak társadalmi jelentőségét. Politikai támogatást kell találni, s ez intenzív tárgyalásokat igényel a lehető legtöbb döntéshozóval. A sikeres lobbizáshoz a következő nyolc pontot kell figyelembe venni:

1. Soha ne feltételezd, hogy mások ismerik a problémáidat!
2. A tiednél sokkal több probléma létezik.
3. Panaszkodni nem elég.
4. Fedezd fel, kik a szövetségeseid, és hogyan tudod megnyerni őket!
5. Figyelj meg mindent alaposan, hogy megtudd, ki miben tud segíteni!
6. A másoktól való tanulás azt jelenti, megtanulni, hogyan nyerj.
7. Időben fogj hozzá a cselekvéshez!
8. A lobbizás nem könyörgés és nem illetlen dolog.

(Autoref.)

84/2011

LI, Yiu-On – WONG, Irene S.M. – CHAN, Loletta P.Y.: MyLibrary Calendar : a Web 2.0 communication platform. – Bibliogr. In: The electronic library. – 28. (2010) 3., p. 374-385.

Az Én Könyvtáram (MyLibrary) Naptár mint Web 2.0-s kommunikációs felület

Egyetemi könyvtár; Információtechnológia; Kommunikáció -használókkal; Könyvtárpropaganda

A tanulmány a Hongkongi Baptista Egyetem könyvtárának *MyLibrary* projektjét mutatja be; a program a könyvtár és használó kommunikációját hivatott javítani és minél szélesebb körben megismertetni a könyvtár szolgáltatásait, tevékenységét és segítő programjait. A házilag kifejlesztett *iCalendar Data Conversion Program* és az *Innovative Millennium Patron API Form* alkalmazásának vizsgálata áll a cikk középpontjában. Az előbbi a várható események, könyvtári rendezvények, elektronikus levelek,

feljegyzések stb. adatait kivonatolja, majd ezeket elektronikus eseménynaptárrá alakítja, melyek így jutnak el a használókhoz, az utóbbi viszont a használók szolgáltatásokra szóló előjegyzéseit hitelesíti. A projekt Web 2.0-s alkalmazásokat és közösségi hálózati szoftvereket használ fel dinamikus hálózati tartalmak közzétételére és összegyűjtésére Könyvtár 2.0-s modell formájában. Ez lehetővé teszi, hogy az olvasó saját számítógépén (amely támogatja az iCalendar formátumot) mint egyablakos hozzáférési ponton automatikusan és megbízható módon értesüljön a könyvtári eseményekről, előjegyzéseiről, lejáró kikölcsönzött könyveiről stb.

Az Én Könyvtáram Naptár rugalmas és egyedülálló Web és Könyvtár 2.0-s eszköz, amellyel a könyvtár proaktív módon tudja propagálni szolgáltatásait és eszközeit, erősítheti és elmélyítheti a könyvtár és olvasói közötti viszonyt. (Részletebben lásd a (<http://www.hkbu.edu.hk/library/electronic/libdbs/mycal.html> címen).

(Autoref.)

85/2011

LONSDALE, Ray – ARMSTRONG, Chris: Promoting your e-books : lessons from the UK JISC National e-Book Observatory. – Bibliogr. In: Program. – 44. (2010) 3., p. 185-206.

Az e-könyvek népszerűsítése: a JISC National e-Book Observatory projektjének eredményei

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Felmérés; Irodalompropaganda; Szolgáltatások használata

A tanulmány a National e-Book Observatory (2007-2009) projekt kvalitatív részének azon eredményeit mutatja be, amelyek arra vonatkoznak, hogy az elektronikus tankönyveket hogyan propagálják a brit egyetemeken a könyvtárak, az oktatók és a kiadók. Arról, hogy a hallgatók és az oktatók hogyan találják meg a könyvtár által kínált e-könyveket, egy másik tanulmány fog megjelenni a folyóirat egy későbbi számában.

A Joint Information Systems Committee (JISC) támogatásával létrejött brit e-tankönyv-gyűjtemények leírása után a projekt mélylog-elemzést, benchmark-vizsgálatokat és fókuszcsoportokat alkalmazott a könyvtári e-gyűjtemények kezelésének és használatának bemutatására. A fókuszcsoportok a könyvtári személyzetből, oktatókból és hallgatókból álltak, a párbeszédet a NVivo7 nevű szoftver segítségével írták át és elemezték.

A kvalitatív tanulmányok szerint a könyvtárak sokféle propagandaeszközt használtak, bár ezek nem mindig érték el céljukat. Gyakran a könyvtáraknak nincsen hivatalos reklámstratégiájuk az elektronikus forrásokkal kapcsolatban. Sokszor hangsúlyozták az oktatók elkötelezettségének fontosságát, bár erről kevés tény tanúskodik. A kiadók és aggregátorok a könyvtáraknak és közvetlenül az oktatóknak is propagálják termékeiket. A hallgatók viszont az elektronikus források katalógusbeli jelenlétén kívül nagyrészt nem érzékelték a propagálást, és bizonyos esetekben világosan kifejezték, hogy úgy vélik, többet kellene tenni a könyvtári e-források népszerűsítéséért számukra.

A projekt az első országos felsőoktatási e-könyvhasználati vizsgálatot írja el. A tanulmány gyakorlati útmutatást nyújt a propagandamódszerekről, s jelentősen hozzájárul ahhoz a szakirodalomhoz, amely az e-könyvek hallgatóknak és oktatóknak történő népszerűsítésével foglalkozik.

(Autoref.)

86/2011

OVERGAARD, Louise: Mindspot partners up In: Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 3., p. 11-13.

Mindspot: partneri együttműködés és szolgáltatások fiatalok számára

Együttműködés -helyi; Ifjúsági olvasó; Könyvtárpropaganda; Rendezvény; Városi könyvtár

Az Aarhusi Városi Könyvtár ifjúsági részlege több éve új típusú szolgáltatásokat (Mindspot) szervez célközönsége számára, amihez a helyben rendezett zenei fesztiválok szervezőivel is együttműködést épített ki.

Az Aarhus Took It (ATI) egy évente megrendezett hiphop fesztivál, amely a legjelentősebb hiphop művészeket vonultatja fel. A könyvtár már 4 éve együttműködik a fesztivál szervezőivel. A fesztivál programjaival párhuzamosan három napon keresztül ingyenes előadásokat, vitákat, break tánc show-t, és koncerteket szerveznek, amelyekre mindenkit meghívnak.

A fesztiválszervezők és a könyvtár együttműködnek a reklámozásában is, mindkét fél hoz közönséget, valamint megosztják az előadók díjának a költségét. A sikeres közös munka eredménye, hogy nagyon sokféle embert sikerül megszólítani az egyetemi hallgatóktól a zenei újságírókig, a híres és kevésbé híres hiphop előadóktól a könyvtárhasználókig.

Az ATI szintén sokat profitál a rendezvényből, hiszen a könyvtárral egy újabb helyszínt nyernek, ahol olyan dolgokat is be lehet mutatni, amelyeknek nincs természetes terepe a fesztivál színpadjain.

A SPOT egy évente megrendezésre kerülő fesztivál, amely fórumot kíván adni a dán, illetve a skandináv zenei előadóknak. A SPOT fesztivállal való együttműködés szintén négyéves múltra tekint vissza. Az intézmény a rendezvény ideje alatt működteti a spotmobilt, amely lényegében egy speciális rendezvényeknek helyet adó, könyvtárnak berendezett lakókocsi.

A könyvtár a fesztivál segítségével képes megszólítani a fiatalokat, lehetőséget adva nekik, hogy kibontakoztassák képességeiket és kiéljék érdeklődésüket, ezzel a könyvtár együttműködő partnereivé válva.

A tervezés és az értékelés során a fesztivál szervezőbizottsága és a könyvtár együtt találja ki a programokat. A SPOT jegyeket ajánl fel a könyvtárnak, valamint helyet biztosít a

spotmobilnak. Mindkét fél egyaránt reklámozza az eseményt. A fiatalok pedig a könyvtár körül, annak személyzete segítségével koncerteket rendezhetnek.

A két rendezvény azt példázza, hogy a zenei fesztiválokkal való együttműködés milyen különböző formákban és milyen eredményekkel valósulhat meg. A könyvtárnak lehetősége van arra, hogy szélesítse, és egyben még célzottabbá tegye a szolgáltatásait. Az új partneri kapcsolatok arra is teret adnak, hogy a könyvtár újradefiniálja a szolgáltatásait, és újragondolja a saját szerepét.

Míg az ATI célja meglehetősen konkrét: olyan alternatív programokat kínálni, amelyek szélesebb kör érdeklődésére is számot tarthatnak, mint a fesztivál átlagközönsége, addig az kevésbé világos, hogy a SPOT mit szeretne elérni a partnerséggel. A fesztivál főszervezője azonban így is elégedett az együttműködéssel.

Általános tanulság, hogy a közös alkotás egy olyan folyamat, amely folyamatos követést, reflexiót és a változásokra való nyitottságot igényel. Mindig kell lennie azonban egy világos iránynak, amelynek alapján látható, hogy a használók mit fognak profitálni az együttműködésből, a szervezők hogyan tudják teljesíteni elképzeléseiket, és miként válhatnak egyenrangú partnerekké.

(Tóth Máté)

87/2011

RATIA, Taina: Events in abundance at the Cultural Capital's Library In: Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 3., p. 4-6.

Programok a finn kulturális főváros könyvtárában

Könyvtárpropaganda; Rendezvény; Városi könyvtár

Turku 2007 márciusában átadott új könyvtára, a város egyik építészeti csodája rendkívül népszerű közösségi helyé nőtte ki magát. A látogatók számát illetően Finnország legnagyobb könyvtára lett. Hétköznapokon átlagosan körülbelül

4 ezer, hétfőként 2 ezer fő a látogatók száma naponta.

Turku város jelölése az Európa Kulturális Fővárosa címre 2011-ben komoly lehetőségeket hozott a szervezeti reformok megvalósítására. A rendezvények sora szükségessé tette egy központi rendezvényiroda felállítását, ahol 6 teljes állású és 1 részmunkaidős alkalmazottat foglalkoztatnak. Korábban a szerényebb volumenű programokat a könyvtár különböző szervezeti egységei, fiókjai szervezték. A jelenlegi megoldás sokkal nagyobb szabású és professzionálisabban megszervezett eseményeket eredményez.

A használóktól is várják az ötleteket a programokra vonatkozóan, amelyek megvalósításába bevonják partnerként az ötletadókat is. A 2011-ben megvalósuló projektek egyrészt kiterjesztik a könyvtár kapcsolatait, másrészt pedig megváltoztatják a felhasználókban élő könyvtárképet, amely szerint az intézmény csak tájékoztató, és dokumentumokat kölcsönöz.

A könyvtár kulturális főváros évre kidolgozott programsorozata a *Találkozások a könyvtárban* címet kapta. Az egyik leginkább figyelemre méltó rendezvénysorozat a *Culture Out Loud* (Kultúra hangosan), amelynek keretében különböző népek irodalmát, zenéjét, táncait, nyelvét és hagyományait mutatják be.

A kulturális főváros évet megelőzően 2010-ben *876 Shades of Darkness* (A sötétség 876 árnyalata) címmel egy halállal kapcsolatos előadásorozatra került sor. Korábban az Åboi Egyetemen közösen egy judaizmusról szóló előadásorozatot is tartottak.

A Night of Reading (Az olvasás éjszakája) és a *Weekend of Darkness* (A sötétség hétvégéje) a könyvtár *By the Reading Light* (Az olvasólámpánál) projektjének része. A 2010 ősztől egészen 2011 végéig zajló rendezvények részben nemzeti szinten valósultak meg azzal a céllal, hogy a szép- és szakirodalmat, valamint a gyermek- és ifjúsági szerzőket, zenéket, azok különböző fajtáit megismertessék a nagyközönséggel.

Az 1827. évi turkui tűzvész emlékére indították a *Fire! Fire!* (Tűz! Tűz!) projektet 2011-ben. A *Blazing Love* (Lángoló szerelem) programok a romantikus irodalommal és zenével kapcsolatosak. A Turkui Egyetemen együtt szervezett „TIUKU tudomány és kultúra Turkuban” projekt keretében olvasókörök elindítását kívánják támogatni az olvasásban rejlő örömforrás hangsúlyozásával. Eddig összesen 8 olvasókör alakult a könyvtárban, ahol lehetőség van az egymással való találkozásra, az olvasási tapasztalatok kicserélésére.

A programok mellé gyakran rendeznek kiállítást is, ami sajátos dialógust teremt a rendezvényekkel. A saagai gyermekkönyvtárban külön Barbie baba és képregény kiállításokat rendeztek.

2009 és 2010 nyara között összesen 22 ezer ember vett részt valamelyik könyvtári rendezvényen, és 11 valamilyen speciális téma köré szervezett, valamint 90 új könyvek bemutatására szolgáló kiállítást rendeztek. A közösségi médiumok által olyan embereket is sikerült becsábítani, akik egyébként nem járnak a könyvtárba.

(Tóth Máté)

Lásd még 78, 108

Felhasználók és használat

Általános kérdések

88/2011

BADOŠEK, Radim: Typologie specifických čtenářů v knihovnách In: Čtenář. – 62. (2010) 2., p. 66-72.

Különleges olvasói típusok a könyvtárban

Kommunikáció -használókkal; Olvasó; Olvasó-szolgálat

A könyvtár olyan hely, ahol az emberek információk, ismeretek és tudás után vágyakoznak, magasabb intellektuális, kulturális élményekre tartanak igényt. A könyvtár ugyanakkor nyitottságával és demokratizmusával gyűjtőhelye lehet a furcsa szerzeteknek, deviáns eseteknek. A könyvtáros gyakrabban találkozik a normálistól eltérő viselkedéssel, kényszerképzetekkel, kommunikációs zavarokkal és egyéb hátrányokkal, mint más közszolgák.

Általában a népesség 4%-ára jellemzőek pszichopata személyiségjegyek. A könyvtári személyzet nem hatalmaskodik, büntet, ellenkezőleg, a segítőkészség, a barátságosság, nyitottság jellemző rájuk. Az a feladatuk, hogy segítsenek tájékozódni, irodalmat ajánlani, tanácsot adni. A problémás emberek nem csak tanácsért fordulnak a könyvtárhoz, típusaik különleges személyiségjeggyel bírnak.

A *kéjenc* típus keresztneven szólítja, becézgeti a könyvtárosokat. Egy generációval idősebb áldozatánál, túlzottan gáláns, a nőkkel nincs sok kapcsolata, csak férfiak tartoznak ebbe a típusba. Távolságtartó viselkedés alkalmazása javasolt esetükben, ne engedjük az intim zónánkba őket.

A *bennfentes* túl jól érzi magát a könyvtárban, kötetlenül, szabadosan viselkedik. Többre tart igényt, mint mások, megpróbálja áthágni a mindenkire vonatkozó szabályokat, jogokat vindi-

kál magának. A szociális szerepek betartásában labilis, mint a gyerekek, akik újra és újra tesztelik, mit engedhetnek meg maguknak. Időben figyelmeztessük őket a szabályokra.

Az *őrült* típus minden normán kívül és felül áll. A köznyelv megkülönbözteti a bolondot és az őrültet: a bolond képtelenséget állít, az őrült viszont erőszakosan és dühösen viselkedik.

A *zavart* nem tudja, hol van, érthetetlenül beszél, túl sok idegen szót használ, amelyek nem helyénvalóak. Zavaros beszéde követheetlen.

Ránézésre látszik, akikkel *nem lehet kommunikálni*, mert nincs náluk valami rendben. A világot egyáltalán nem értik, torzítva érzékelik. Esetükben a pillanatnyi ítélőképesség hiányzik. A könyvtáros részéről a kedvesség lehet helyénvaló. Ha ön- vagy közveszélyesség esete áll fenn, szakszolgálat hívása szükséges.

Az őrültek közé sorolhatjuk a különböző *fanatikusokat*. Többségük átlagon felül és kritikátlanul hisz valamiben. Rendkívül színes a skála, bármi lehet, amit szívesebben elhiszünk, mint a kegyetlen igazságot.

A *hisztérikus* típust gyakran fölismerjük külön, szituációhoz nem illő, szélsőséges ruházatáról. Hangozó beszéd, túlzott gesztusok, beszédbeli túlzások jellemző rájuk. Feltűnőek, az érzelmeik szélsőségesek. Eltúlozzák saját fontosságukat, de érzelmeik gyorsan változnak.

A *bőbeszédű* típus szövegét az egyik fülünkön be, a másikon kiengedhetjük. Ez a típus nem olyan veszélyes a könyvtárosra, mint a kéjenc kliens. Ha nem bírja abbahagyni, szakítsuk félbe és hagyjuk ott. Mire visszajövünk, elfelejti, mit akart mondani.

A *csodaváró* típus olyan szolgáltatásokat akar, amelyek nem tartoznak a könyvtár körébe, nem érti meg, hogy a könyvtárosok nem jogászok, nem szociális munkások, nem mindenhatóak. Összeütköznek a szabályokkal, mert megszo-

ták, hogy nekik minden jár (rendőrök, vezető beosztásúak).

Az *álomszuszek* típus annyira beépíti a könyvtárat az életritmusába, mintha otthon lenne. A napi sajtót bújva elbóbiskol és horkol. Rendszerint nincs vele gond, pontos, mint az óra, ismertek a szokásai, egyetlen dologgal lehet felbosszantani, ha kizökkentjük a megszokott ritmusából.

A *tolvaj* típus jellegzetes tulajdonsága a megtevés, nem mindig lop, csak kivágja az újságból, könyvből, amire szüksége van. A külsejük alapján nehezen felismerhetők, a lopások oka eltérő lehet. Lophatnak szeméremből, takarékosságból, kétségbeesésből, vagy megszokásból. Sportból is lophatnak, mert az emeli az adrenalin szintet. Igazi kleptomániással csak kivételesen találkozhatunk, ő értékre és hasznosságra való tekintet nélkül mindent lop. Jogos a könyvtáros gyanakvása és határozott fellépése esetükben.

A *panaszkodó* típus folyamatosan a sérelmeivel terhel, nagy meggyőző erővel. Képtelenség segíteni neki, nem lehet lebeszélni, nem ajánlott mellé állni, és vele szembe fordulni sem. A panasz a könyvtárosokra is kiterjedhet, hibát bármiben lehet találni, amire panaszkodni lehet.

A *specialista* olyan típus, aki egy területen „profi” és csak az érdeklí, nem hajlandó másokkal törődni, nehezebbre esik a belátás. Belső problémája a mások meg nem értése. A problémáira kell koncentrálni és nem a személyiségére, a szakterületén vetélkedni sohasem lehet vele.

A *címzetes* típus szereti pajzsként maga elé tolni a címeit, fokozatait, főleg azok ilyenek, akiknek nehezen sikerült megszerezni a címüket. Szeretik hangsúlyozni azt a hivatalos elismerést, amely kiemeli őket a többiek közül.

A *pszichopata* típusnál véget ér a tréfa, fokozatai közül a könnyebb esetek érzelmileg sérültek, velük professzionális információs szakemberként viselkedünk. Gépies magatartás jellemző rájuk, az érzelmeket feldolgozó hardverük nem aktív. A normális olvasók „unalmasabbak”, de a könyvtárosok között is lehetne tipizálni az eseteket.

(Prókai Margit)

89/2011

LEDERMANN, Teresa – RENNER, Jens: Information? Ja! : Abkupfern? Nein! : Umfrage zur Plagiatsproblematik unter Lehrenden der Hochschule Ansbach In: BuB. – 62. (2010) 6., p. 460-462.

Res. angol és francia nyelven

Felmérés a plagizálásról az Ansbachi Egyetem hallgatóinak körében

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Felmérés; Szerzői jog

A plagizálás olyan idős lehet, mint maguk az írásbeli egyetemi vizsgák. Kétség kívül azonban az interneten rendelkezésre álló nagy mennyiségű információ másolásának lehetősége kísértést jelent bárki számára, aki már eljátszott azzal a gondolattal, hogy másoktól kölcsönözzön szövegeket, ahelyett hogy maga írná meg őket. Az egyetemeknek saját maguknak kell megtalálni a probléma kezelésének módját, ami köztes megoldás lehet a félrenézés és a plagizálást felderítő szoftverek rendszeres használata között. Ez új kihívást is jelent az egyetemi könyvtáraknak.

A bajorországi Ansbachi Egyetemen a professzorok körében végzett vizsgálat a következő eredményeket hozta: a téma naponta felmerül, és komolyan veszik; a műszaki tudományok kurzusainál csak a szigorúbb eljárásrend következtében tűnik kevésbé súlyosnak a probléma; az oktatók meglehetősen eltérő módszereket alkalmaznak a felderítésre és vizsgálódásra; nincs nyoma annak, hogy megtorló intézkedésekre került volna sor. Széles körben propagálták és bizonyos esetekben igénybe is vették a könyvtárnak a végleges szakdolgozatok átvizsgálására vonatkozó ajánlatát, de egy év elteltével ismét megfélemlítettek róla az oktatók. A felmérés hasznos emlékeztetőnek bizonyult, és úgy tűnik, van érdeklődés e szolgáltatás iránt, ami újfajta tevékenységi kör meghonosodását jelenti a könyvtárban.

(Autoref.)

90/2011

SAINE, Reetta: Älkää peljätkö! In: Kirjastolehti. – 102. (2009) 2., p. 14-15.

Korunk könyvtárának biztonsági kihívásairól finn szakvélemények tükrében

Ergonómia; Kommunikáció -használókkal; Rendbontás; Személyzet

A könyvtár a természeténél fogva a nyilvánosságának szánt intézmény, elvben bárki számára nyitott létesítmény. Olyan közösségi hely, amely nyitva tart késő este is, gyakran bizony kisszámú személyzettel látja el a teendőket, sőt olykor egyedül teljesít szolgálatot a könyvtáros. Ha a statisztikai adatokat vesszük szemügyre, a könyvtár biztonságos helynek számít mind a személyzet, mind az olvasók szempontjából. Kellemetlen incidensek ennek ellenére is adódhatnak.

A Tamperei Városi Könyvtár biztonsági szakemberei zajongó fiatalok csoportjairól és drogos fiatalokkal kapcsolatos tapasztalataikról számolnak be. Szerintük a zavart keltő, rendbontó felhasználót kiküldeni, eltávolítani mindkét fél számára rossz döntés. Célszerű az ügyfelet úgy leszerelni, s csak szükség esetén eltávolítani, hogy ha majd visszatér, ne érezze magát megálázva.

Amennyiben a szolgálatban lévő személyzet kellemetlenkedő ügyfelet észlel, a legfontosabb, hogy ő maga őrizze meg a nyugalmát. A nehéz ügyfél leszerelése a kifárasztásos technikán alapul, ami persze időigényes. A szóbeli ráhatás, a beszélgetés megnyugtatja az ügyfelet, miközben van idő megtalálni a közös hangot. Ezután kell az eseményt a helyes mederbe terelni. Néha már egy kis engedménnyel közömbösíteni lehet a kellemetlen szituációt, és mindkét fél elégedetten távozik a helyszínről.

Egy biztonsági szakoktató szerint a fenyegető helyzetek nagy stresszt idéznek elő, ezért is fontos erről megelőző jelleggel beszélni. Szituációs gyakorlatokat is érdemes kipróbálni, így felkészülve az esetleges váratlan helyzetekre. Ha

ilyenek adódnak, fejben kész a megfelelő viselkedési forma, és ez valóban működik. A gyakorlati dolgokról érdemes közösen megállapodni. Már egy kávészünet elégséges arra, hogy a kollégák beszélgessenek saját munkaközösségük viselkedési kultúrájáról a konfliktusok kapcsán: melyek, ill. hol vannak a saját határaink, milyen esetben jöjjenek a kollégák egymás segítségére, hogyan tudnak egymásnak segíteni stb.

A munkahelyeken természetesen konkrét változtatásokat is kell és lehet tenni a biztonság növelése érdekében. A bútorok célszerű elhelyezésével biztosítani lehet a menekülő útvonalat, és a személyzet létszámát is érdemes az esti órákra megnövelni. A jó munkahelyi légkör is nagyban növeli a biztonságérzetet az alkalmazottakban. Az ún. „nehéz” ügyfél a szakemberek szerint nem feltétlenül jelent fizikai veszélyhelyzetet. Sajnos a fiatal generáció rossz szokásai is hasonló helyzetet eredményezhetnek, mint pl. a hangoskodás, az olvasók zavarása, sértő szavak, rendbontás stb. Sok könyvtárnak éppen a gyermekkorú olvasókkal van kimondottan nehézsége. Korunk gyermekeinek a fegyelmelés, a tekintély önmagában nem sokat jelent, miközben a jogaikat nagyon is jól ismerik. A helyzetet mégsem tanácsos kielezni, főleg nem a gyermekek esetében – vélik a finn szakemberek. Az ő viselkedésük hátterében sokszor a figyelemfelhívás, a kortársaknak szóló feltűnési vágy áll, sokszor pedig valamilyen segítségkérés is lehet a motívum.

Néha azonban valóban cselekedni kell. Egy bizonyos könyvtárban bántalmaztak, megütöttek egy könyvtárost, ami azonnali beavatkozást igényelt. A szakszerű utógondozás (tapasztalt kríziselhárító szakemberekkel együtt) sem tudta feledtetni még sokáig a félelmet az alkalmazottban, akit az atrocitás ért. Bármilyen könyvtárat ért vandalizmus vagy betörés hasonlóan nagy traumát képes okozni az ott dolgozóknak.

A rendőrség illetékes szakreferense is a prevencióra helyezi a hangsúlyt. Gondoskodni kell menekülési útvonalról, éles tárgyakat sosem szabad kézközelben hagyni, és mindenkinek fejben kell tudni a segélyhívó számát.

Mindazonáltal a könyvtár még ma is nagyon biztonságos hely mind az olvasók, mind pedig a munkatársak szemszögéből. A Helsinki Kirjasto 10 például az egyik leglátogatottabb finn könyvtár, biztonságát külön szakszolgálat látja el. A szóvivő biztonsági szakember is úgy nyilatkozott, hogy a normális bejárásokon kívül alig fordult elő, hogy a szolgálatra máskor is szükség lett volna a nagy forgalmat lebonyolító, főként a fiatalok körében népszerű könyvtárban.

(Kránitiz Lászlóné)

Lásd még 30, 36, 109

Használat- és igényvizsgálat

91/2011

MAYNARD, Sally – O'BRIEN, Ann: Scholarly output : print and digital in teaching and research. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 3., p. 384-408.

Noyमतatott és elektronikus publikációk használata az oktatásban és a kutatásban

Egyetemi oktató; Elektronikus publikáció; Felmérés; Használói szokások; Publikálás -tudományos kiadványoké; Szerzői jog

A cikk a JISC (Joint Information Systems Committee) által szponzorált felmérés eredményeit mutatja be a különböző formátumú tudományos publikációk felhasználásának jelenlegi helyzetéről és trendjeiről az oktatásban és a kutatásban, valamint a használatukkal kapcsolatban felmerülő problémák jellegét és mértékét. Mintegy 60 brit felsőoktatási intézményt választottak ki véletlenszerű mintavétellel, ezek egyes kiválasztott tanszékeivel pedig felvették a kapcsolatot. A tanszékek egy online kérdőívet kaptak, amelyre 304 válasz érkezett különböző tudományterületeken tevékenykedő és eltérő in-

tézménytípusban dolgozó egyetemi oktatóktól. A felmérésből kiderül, hogy a nyomtatott publikációkat még mindig jobban kedvelik mind az oktatásban, mind a kutatásban, ugyanakkor már az e-folyóiratok is tért hódítottak. Az internetes anyagokat egyre inkább használják az oktatásban és a kutatásban egyaránt, bár ez elsősorban hagyományos eszközöket jelent, például az ajánlott irodalom jegyzékeit és a tudományos forrásokhoz tartozó linkeket. Nyilvánvaló volt, hogy bizonyos tartalmakat az oktatók hoztak létre. A Web 2.0 használata nem volt elterjedt, de a válaszadók igénybe vették az intézményi távoktatási felületeket. Az oktatók tudatában voltak a szellemi tulajdonjogoknak, de nem mindig voltak tisztában saját felelősségükkel ezen a területen.

A tanulmány alapvetően konzervatív szemléletmódot tár fel az elektronikus információval kapcsolatban. Ez az eredmény talán a minta méretéből adódik, ami viszonylag kicsi volt, valamint a korosztályból, amely 45-65 év körüli volt. Ami a kutatást illeti, a kutatásokat értékelő gyakorlat (RAE, Research Assessment Exercise) hatása egyértelmű volt. Eddig nem született hasonló tanulmány, amelyben a tudományos publikációk hagyományos és új formái közötti átmenetet vizsgálták volna az oktatásban és a kutatásban. Ezen a gyorsan fejlődő területen a tanulmány további kutatások alapjául szolgál.

(Autoref.)

92/2011

MICHEL, Véronique – TOUITOU, Cécile: Zoom sur le public de la Bibliothèque nationale de France. – Bibliogr. lábjegyzetben In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 5., p. 18-24.
Res. angol, német és spanyol nyelven

2009-es pillanatfelvétel a Francia Nemzeti Könyvtár használóirol

Egyetemi hallgató; Felmérés; Könyvtárhasználat; Kutató -mint olvasó; Nemzeti könyvtár

A Francia Nemzeti Könyvtár (BnF) új helyére való átköltözése előtt már sok évvel elkezdte vizsgálatait használóival kapcsolatosan. 2009-ben az új François Mitterand könyvtár két részlegébe járó olvasók – egyrészt a 16 év feletti fiatalok, másrészt pedig a kutatók – használói szokásait vizsgálták.

A mindenki számára nyitott *tanulmányi könyvtár*; az ún. „függőkert”, a tudományok összességének enciklopedikus gazdagságú és minőségű állományát kínálja tíz olvasótermében az oda látogatóknak. Az ugyanebben a részben, de a földszinten található, *kutatókat kiszolgáló könyvtár* minden tekintetben zártabb, szigorúbb, a régebben megszokott, hagyományos könyvtárképhez igazodik. Időszakos, éves bérlettel látogatható annak, aki megfelel az ún. „akkreditációs” követelményeknek, vagyis megfelelő iskolázottsággal, szakmai eredménnyel rendelkezik. A *tanulmányi könyvtárat* 2009-ben körülbelül 550 ezerszer keresték fel látogatói, 87%-uk állandó beiratkozott olvasó volt. Az átlag életkor 26 év, és a nemi megoszlás most sem tér el a korábban megszokottól: a körülbelül 44 ezer beiratkozott olvasónak 56%-a nő. Ebből 29% a jog és a gazdasági tudományok, 17% az egyéb tudományok, 12% a nyelvek és az irodalomtudomány, 10% az orvostudomány iránt mutat érdeklődést. A jogi-gazdasági érdeklődés erősségét a szakolaszótermek kihasználtsága ránézés alapján is alátámasztja. Ezek jóval zsúfoltabbak, mint a többi olvasóterem. A természettudományos és egyéb tudományos diszciplínákat 58%-ban elsősorban a férfiak képviselik.

A beiratkozott olvasók 12%-a idegen országbeli. Ez az arány megegyezik a 2009-ben a felsőoktatásba beiratkozott idegen nemzetiségű fiatalok arányával. Nagyonbbrészt párizsi illetőségűek (50%). Hasonló az aránya a Párizs környékieknek (46,4%) és mindössze csak 3,6% jött Franciaország más, messzebbi tájairól. Bárhonnan is jöttek, általánosságban elmondható, hogy a könyvtáron belül mindenkinek megvan a maga

megszokott olvasótermi helye. Ez általában a tanulmányozott szakterületről függ. Mindenki igyekszik oda ülni, ahol a legközelebb van a szükséges szakirodalomhoz. Az előzőekben már említett jogi-gazdasági termék telítettsége azonban időnként más olvasótermekbe üzi az ide szokottak egy részét. A vizsgálat során és azon kívül is jól látható, hogy vannak olyan termek, amelyek az ún. akadémikus, tanulmányi funkciókat töltik be szigorúan és vannak olyanok ugyanitt, amelyek inkább a nyugalmas olvasás, készülési terei, netán a pihenést szolgálják.

A *kutatói könyvtárba* jóval kevesebb, 28 ezer fő iratkozott be 2009-ben, akiknek 330 ezer belépését regisztrálták az év folyamán. Átlagos életkoruk 38 év, 53,5%-uk nő 36 éves átlag életkorral, míg a férfiak 42 évesek átlagosan. Itt már több mint 30% a külföldi nemzetiségű, vidékről is 16% a feljáró kutatók száma és az összességében 84% franciának 56%-a párizsi, 28%-a Párizs környéki. Majd 50%-uk tudományos érdeklődésének középpontjában a történelem, nyelv- és irodalomtudomány áll. A művészet, építészet, gazdaság, jog csak ezután következik, mindegyik a maga körülbelüli 10%-ával. Az ide járó közönség nagy része egyetemi tanulmányokat folytat, illetve 52% doktori iskolába jár. Az egyetemista nők aránya itt is kiugró: 62% az összegyetemi hallgatóshoz viszonyítottan. A tanulmányi év, a vizsgák és sok minden befolyásolja e könyvtárrész kihasználtságát, de a vizsgálatok azért egyértelműen bizonyítják, hogy ez a könyvtárrész sem veszített a fontosságából megnyitása óta, sem népszerűségéből, és az évek múlásával továbbra is stabil a helyzete.

Egy nagyon kényes pontja van e felméréseknek: ez az internethez és a könyvtár honlapjához, illetve digitalizált és egyéb számítógépes szolgáltatásaihoz kötődik. Az internethasználók kiléte, internetezési szokásai, szakmai profiljuk, elvárásaik ugyanolyan változóak és illékonyak, mint maga a rendszer. Itt is többféle felmérés készült a jobbítás érdekében, de a szakemberek ezzel kapcsolatos kételyei sem rejthetők véka alá. E gondokkal szintén szembenézve a Francia Nemzeti Könyvtár szakmai csapata a továbbiakban is

mindent megtesz azért, hogy olvasóik elégedettségét és a szakma elismerését megőrizték.

(Pajor Enikő)

93/2011

NICHOLAS, David [et al.]: Diversity in the e-journal use and information-seeking behaviour of UK researchers. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 66. (2010) 3., p. 409-433.

Felmérés brit kutatók elektronikusfolyóirat-használatáról és információkeresési szokásairól

Elektronikus folyóirat; Felmérés; Használói szokások; Kutató -mint olvasó

A cikk „Az e-folyóiratok használatának és jelentőségének vizsgálata Nagy-Britanniában” elnevezésű projekt egyes eredményeit mutatja be. A cikkben bemutatott vizsgálat a Science Direct folyóirat-adatbázis használatát értékeli különös tekintettel az élet-, a gazdasági, a kémiai, a föld- és környezettudományokra és a fizikára tíz jelentős brit kutatóintézetben. A felmérés célja, hogy vizsgálja a kutatók adatbázis-használati szokásait, valamint kiderítse, ezek a szokások függnek-e a témától, tudományterületektől, illetve az intézménytől, amelyben dolgoznak. A 2007. januártól ápriliséig terjedő időszak naplóját SPSS (Software Package for Social Sciences) segítségével elemezték. Jellemzően az összes megtekintett anyag fele-harmada a Science Direct-folyóiratok 5 százalékából került ki. A kutatók jelentős hányada egy közvetítő honlapon keresztül jutott el a Science Direct oldalára, s ez különösen jellemző volt az élettudományok területén és a rangosabb kutatóintézetek esetében. Jelentős eltérések mutatkoztak mind intézményi, mind tudományterületi szempontból az információkeresési szokásokat tekintve. A legintenzívebb kutatásokat végző intézmények esetében az egy főre eső folyóirat-használat magasabb volt, és használóik sokkal kevesebb időt töltöttek el az egyes látogatások alkalmával. Jelentős, 100-300%-os különbség mutatkozott a

témák és az intézmények között a megtekintett anyagok korát tekintve. Csupán négy hónappal azután, hogy a Science Direct tartalmát megnyitották a Google indexelője számára, a fizikai folyóiratok oldalait célzó forgalom egyharmada ebből az irányból érkezett. A cikk egyike azon kevés vizsgálatoknak, melyek a brit kutatók információkeresési és –használati szokásainak tudományterületi és intézményi különbségeit vizsgálják, és a brit tudományos könyvtárak számára is rendkívül hasznos lehet.

(Autoref.)

94/2011

RED'KINA, N. S.: Ëffektivnost' bibliotečnyh sajtoy. – Bibliogr. 19 tétel In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2010) 9., p. 56-66.

A könyvtári honlapok hatékonysága

Hatékonyság; Honlap; Szolgáltatások használata

Az internet használatának oroszországi terjedését a statisztikai adatok is alátámasztják: 2009-ben a Rumetrika adatai szerint a lakosság 35%-a különböző feladatainak megoldásához rendszeresen használta a hálózatot. Az országos közvélemény-kutató intézet adatai azt mutatják, hogy a lakosság 14%-a használja a könyveket a közkönyvtárakban, és mindössze 3% a tudományos vagy hatósági könyvtárakban.

Ahhoz, hogy a könyvtáraknak a virtuális térben is szilárd helyük legyen, új formákra és munkamódszerekre van szükségük. A honlap a könyvtár legfontosabb stratégiai fejlesztési iránya. Fő feladatai: a külső olvasók tájékoztatása a könyvtár tevékenységéről, a látogatók információs igényeinek tanulmányozása, a szakmai együttműködés fejlesztése, a könyvtár elismertségének növelése, korszerű, információs szocio-kulturális intézmény képének kialakítása. A honlapok értékelésének számos módszere ismert, először azonban az értékelés fogalmát kell tisztázni. Az értékelési eljárásokban a legvitatottabb és legbonyolultabb kérdés

az eszközrendszer megválasztása. Az értékelési módszerek mennyiségi és minőségi lehetnek. A minőségi módszerek közé tartoznak a szakértői értékelések. Az értékelés minőségét az értékelési eljárással szembeni követelményekben (objektív, megbízható, hozzáférhető stb.) lehet rögzíteni.

Az értékelés minőségét növelni lehet a távoli felhasználók véleményének vizsgálatával. Erre példa a Tauriai Nemzeti Vernadskij Egyetem tudományos könyvtárában végzett felmérés, ahol az objektivitást az biztosította, hogy a távoli felhasználó számára az egyetlen kritérium a találatokkal való elégedettsége. A formalizált módszerek kritériumai közé sorolható a honlap látogatottsága, a regisztrált felhasználók száma, az oldalak elhelyezése a találatokban stb.

Gyakorlatilag minden könyvtár honlapján van számláló. A Runet hálózatban a könyvtárak között legnépszerűbb a SpyLog (www.spylog.ru), a LiveInternet (www.liveinternet.ru) és a Google Analytics. A számlálók rangsorolásra is alkalmasak, pl. a látogatottság alapján. Mivel a rangsorolás általában tematikus felépítésű, katalógusként is használható. Erre példa a Mail.ru rangsor, amelyben a „Kultúra–Irodalom” fejezetben 33 könyvtár statisztikáját vizsgálták. Egy rövid időszak adatai alapján is elemezni lehetett a honlapon folytatott munka eredményességét: az Állami Történeti Könyvtárban 2010 áprilisában csaknem egyharmaddal nőtt a belépések száma, amit a híranyag megújításával és a források számának bővítésével magyaráznak.

Fontos mutató a honlapon töltött idő. Úgy tartják, hogy ha a felhasználó 2 percnél rövidebb ideig van a honlapon, az meglehetősen rossz eredmény, ha 6 percnél többet, az már nagyon jó. Hatékonysági mutató még az egyedülálló tartalmat szolgáltató (unikális) hosztkról le-töltött oldalak száma. A hatékonyság növelésére kiegészítően elemzik a kulcsszavakat, a belépési-kilépési oldalakat, a Google Analytics-ben az elutasítások mutatóját. Ez utóbbit a szakemberek az egyik legfontosabb mutatónak tartják.

Hatékony és minőségi könyvtári honlapok kialakításakor több tényezőt is figyelembe kell

venni, mint a dizájn, a felépítés, a tartalom, az anyagok rendelkezésre bocsátásának stílusa és módjai, az elérhető információk termékek és szolgáltatások stb. A honlap optimalizálása sokrétű feladat, tartalmazhatja többek között a források auditálását, a tartalommal való feltöltést, a keresés menetét.

(Viszocsekné Péteri Éva)

95/2011

WU, Huan-Chueh [et al.]: College students' misunderstandings about copyright laws for digital library resources. – Bibliogr. In: The electronic library. – 28. (2010) 2., p. 197-209.

A főiskolások sokszor megsértik a szerzői jogot az elektronikus dokumentumok esetében

Egyetemi hallgató; Elektronikus dokumentum; Felmérés; Szerzői jog; Szolgáltatások használata

A tanulmány egyrészt azt vizsgálja, milyen szerzői jogi problémák merülnek fel, amikor a könyvtáros elektronikus dokumentumok használatát ajánlja, másrészt azt, mennyire nincsenek tisztában a diákok a használat szerzői jogi kikötéseivel.

A szerzők négy könyvtárost kérdeztek meg a diákok magatartásával kapcsolatban, emellett a szerzői jogi problémákkal összefüggő, nyílt kérdéseket is tartalmazó (9 pontos) kérdőívet is összeállítottak, melyekre a diákoktól vártak választ. A diákoknak nemcsak arra kellett válaszolniuk, hogy elfogadható-e a magatartásuk, hanem ezt meg is kellett indokolniuk. Tizennyolc felsőoktatási intézményből százkilenc értékelhető kérdőívet kaptak (köztük 48 alsóéves, 56 posztgraduális és 5 doktorandusz-hallgatóét) vissza. A könyvtárosokkal folytatott interjúkból kiderült, hogy a diákok rendszeresen letöltik, illetéktelenek között terjesztik a dokumentumokat, és jóval túllépnek a felsőoktatás céljain és jellegén. A diákok válaszai megmutatták, hogy négy területen is félreértik a szabályokat: szerintük minden elektronikus dokumentum korlátlanul

letölthető, mindenkivel megosztható, a letöltött anyagok kötöttségek nélkül bármire felhasználhatók; valamennyi tanulmányi célú felhasználás jogszerű (fair use), és bármit letölthet, ha befizette a tandíjat.

A tanulmány rávilágít a diákoknak az elektronikus dokumentumok használatával kapcsolatos nézeteire és tévedéseire, amit könyvtárhasználati oktatásuk megtervezésekor célszerű figyelembe venni, s a további kutatási irányokat is kijelöli.

(Autoref.)

Lásd még 3, 33, 34, 38, 52, 53, 55, 57, 58, 100, 106, 116

Olvasás

96/2011

FUTOVÁ, Gabriela: Aktivita na podporu čítania vo verejných knižniciach na Slovensku In: Knižnica. – 11 (2010) 6., p. 42-44. : ill.

Olvasástámogató akciók Szlovákia közkönyvtáiraiban

Csoportos foglalkozás az olvasókkal; Ifjúság nevelése olvasásra; Közművelődési könyvtár; Olvasótábor

Az olvasás a gyerekek körében életkortól függetlenül egyszerre lehet gond és létszükséglet. A könyvtár az iskola mellett, amely elsősorban tanítja, különböző tevékenységekkel motiválhatja az olvasást. A könyvtáros inkább barát lehet, mint a tanár, aki kényszer nélkül navigálhatja a könyvek felé az olvasókat.

Az olvasás népszerűsítéséért a könyvtárak az elmúlt évtizedben különböző akciókat szerveztek. Több országban elterjedt az a kampány, amely a Cseh Köztársaságból indult 2000-ben „Éjszakázás Andersennel” címmel. Célja annak bizonyítása volt, hogy az olvasás nagy kaland lehet. A könyvtári éjszakázás hamar elterjedt, nem csak Csehországban, Szlovákiában, Lengyelország-

ban, hanem Magyarországon és Szlovéniában is. Az akció nem csak reklámfogás, különleges atmoszférája a kicsiket és nagyokat egyaránt megragadta. 2010-ben az éjszakázás 905 városban több mint 30 ezer gyermeket és 10 ezer felnőttet csalogatott a könyvtárakba közép-európai városokban.

Szlovákiában a „*Népmese Napja*” rendezvénysorozat első ízben 2008-ban, Pavol Dobšinský születésének 180. évfordulóján indult játékokkal, versenyekkel. A második évben országos akció keretében kutatás indult a szerző könyvei iránt, amelyhez 63 könyvtár csatlakozott. A kutatás eredményeként Dobšinský 3657 könyvét kutatták föl az olvasók a könyvtárakban. 2010-ben a gyerekeknek a verseny során a szerző könyveiben könyvtári állományok címkeit, szétszabdalt neveit kellett felkutatni.

„*Olvassunk – olvasási maraton*” címmel az UNICEF szólította meg a könyvtárakat az olvasás tömeges népszerűsítésére. Az év folyamán összesen több mint 20 ezer 6-15 év közötti gyermekolvasó csatlakozott a maratonhoz.

A „*Gyermekolvasók Királya*” cím elnyerését első alkalommal a kassai gyermekkönyvtár kezdeményezte, majd több könyvtár átvette. A királyok első történelmi összejövételére 1998-ban került sor, a harmadikra pedig 2008-ban. A királyok az ünnepélyes nagygyűléseken megfogalmazták küldetésüket.

A „*Heviklubok*” létrehozásának célja az volt, hogy felnőtt irányítók, animátorok közreműködésével a könyvtárakban, iskolákban olyan klubok alakuljanak, amelyek segítenek a gyerekeknek a szabadidő értelmes eltöltésében, barátok szerzésében és pozitív élettémények felfedezésében.

A „*Gyermekkönyv Napja*” háromnapos rendezvénysorozat az IBBY szlovákiai szekciójának, a BIBIANA-nak a szervezésében. A gyermekirodalomra hívja föl a figyelmet, szerzői találkozó-sokra nyújt lehetőséget, minden évben más város és könyvtár ad helyet a rendezvénynek.

Az „*Aranyhalacska – Gyermekolvasói ankét*” során szavaznak a legjobb szlovák gyermekkönyvről. Az év gyermekkönyve címet a kiadá-

si évtől függetlenül a gyermekek ítélik oda az általuk arra méltó alkotásnak.

Az „*Olvasótáborok*” feltérképezése a könyvtárakban folyamatban van, több könyvtár szervezett ilyen szünidei akciót a gyermekek számára.

A gyermekekkel való rendszeres foglalkozás záloga lehet annak, hogy hosszú távon, felnőtt korukban is könyvtárlátogatók maradjanak.

(*Prókai Margit*)

97/2011

McCUNE, Bonnie: Early literacy : a sustainable statewide approach In: *American libraries*. – 41. (2010) 9., p. 42-44.

Olvasásra nevelés kisgyermekkorban Colorado államban

Együttműködés -belföldi; Gyermekolvasó; Ifjúság nevelése olvasásra

2004-től 2008-ig Colorado államban együttműködési projekt zajlott, az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) közművelődési szekciója és a Gyermekkönyvtáros Egyesület kezdeményezése nyomán a kisgyermekek írás-olvasás tudásának fejlesztésére (*Every Child Ready to Read@your library*). Ez workshopokat, pályázatokat és stratégiai együttműködést, valamint kutatást és visszajelzést is magában foglalt. Az akció előtt felmérték a könyvtárak ilyen irányú tevékenységét és hozzáállását. Az első évben képzéseket tartottak, alapítványi támogatásból angol és spanyol nyelvű brosúrákat készítettek a részt vevő intézmények számára. A továbbiakban a projektnek saját költségvetést biztosítottak. Egy 2007-es felmérés kimutatta, hogy széles körű igény van az egész államot felölelő hálózat létrehozására, a vélemények és problémák megvitatására képes, lehetőleg elektronikus rendszerre, valamint még több, személyes részvételt biztosító képzésre. 2008 januárjában megalakult a *Colorado Libraries for Early Literacy* nevű hálózat.

A hálózat azóta egyre terjeszkedik, saját weboldalt hoztak létre, oktatóvideókat készítettek (a helyi független közszolgálati rádióval együttműködve), és rendszeresen képezik az állam könyvtárosait, támogatják az olvasásra nevelő és olvasást tanító könyvtári meseórákat, a kiadványok cseréjét és a hírverést. Eljutottak a gyermekvédelmi intézményekhez, a hátrányos helyzetű gyermekek szüleikhez, az iskolákhoz, hangos olvasásokat tartottak, a szülőknek pedig képzést.

Amerikában vita folyik az iskola előtti gyermekgondozás módjáról: óvodát válasszanak a szülők, vagy otthon maguk készítsék fel gyermeküket az iskolára. Sok szülő az utóbbit részesíti előnyben. Ugyanakkor nagy számú veszélyeztetett gyermek nem részesül állami ellátásban.

Az anyagi vonzat sem lebecsülendő. Egyedül a négyévesek általános óvodai ellátása évi 150 millió dollár felett van, és egy új, nagyszabású programnak kevés az esélye, nem is beszélve a szülők képzéséről.

A coloradói projekt sikerének főbb tényezői: a résztvevők személyes elkötelezettsége, a könyvtárvezetéstől kapott támogatás, a könyvtárak együttműködése, a meglévő személyzet tudásának kihasználása (külső források keresése helyett), a kitűzött célok elérhetősége, az egyszerű irányítási struktúra, valamint a közös platform megléte (*Every Child Ready to Read*).

(*Mándy Gábor*)

98/2011

MENZEL, Sonhild – KOVÁČOVÁ, Sylvia (ford.): Vstup zakázaný pre chlapcov? : Nové smery v podpore čítania, orientovaného na pohlavie čitateľov In: *Knižnica*. – 11. (2010) 6., p. 38-41. : ill.

Res. angol nyelven

Fiúknak tilos a belépés? Új irányok az olvasásra nevelésben

Csoportos foglalkozás az olvasókkal; Ifjúság nevelése olvasásra; Könyvtárpropaganda

Az olvasás szó a fiúk számára poros, régimódi ízű: unalmas üldögélés vagy a németóra jut eszükbe róla. A fiúk nem szeretik a nem férfias dolgokat, sokszor életre szóló ellenállás, elutasítás alakul ki bennük az olvasással szemben. Másként fejlődnek és tanulnak, mint a lányok, kevesebbet és rövidebb szövegeket olvasnak, előnyben részesítik a feszültséget, a fantasztikumot, a képregényeket.

Milyen lehetőségük van a könyvtáraknak arra, hogy javítsák kínálatukat a fiúk számára? A drezdai városi könyvtárban kiemelt szerepet kapott a gyermekekkel és az ifjúsággal foglalkozó munkacsoport, egyik célcsoportjuk a fiúk lettek.

Fontos szempont a gyarapításban a fiúk speciális igényeinek megfelelő gyűjtemény kialakítása. A kiadói kínálat újabban kedvezőbb, kifejezetten fiúknak szóló sorozatok jelennek meg, amelyekre az érdekes borító mellett a tartalomban fiús témák, akciók, sok feszültség jellemző. A sorozatra a *Fiúk* kulcsszó hívja föl a figyelmet, a könyvtárakban jól látható helyre kerülnek. Az igazi nehézséget a potenciális fiú könyvtárhasználók becsalogatása jelenti a könyvtárba. Kampányszerűen került sor a felnőtt férfi korosztály olvasásra invitálására „*Az ember (ha férfi) olvas!*” címmel. A kétértelmű (*Man(n) liest!*) felirattal a drezdai városi könyvtárakban a felnőtt férfi olvasókat csalogatták a könyvtárba. A Michelangelo Dávid szobráról készült plakáttal nem csak a férfiakat szólították meg. A drezdai sportgimnázium fiú diákjai közreműködtek abban a fotósorozatban, amellyel az ifjú titánokra hatottak. A kampány rámutatott, hogy az olvasó fiúk ugyanolyan „cool”, sportos egyének lehetnek, mint a mai fiúideálok. A kétméteres plakátokon a fiúk kedvenc könyvük társaságában megnyerő, magabiztos pózokban láthatóak. A monumentális, mozgatható reklámfelületek mellett külső és belső plakátokon is a „menő fiúolvasó” megjelenítésére törekedtek a könyvtárak. A „mintaolvasók” körébe híres férfiakat

(színészeket, sportolókat) is bevontak, példát mutatva velük különböző rendezvényeken. Új sorozat indult iskolás csoporttalálkozások néven, amelyeken éjszakai olvasást, saját alkotásokkal fellépő zenei rendezvényeket szervezhetnek a fiatalok.

Köztudott, hogy a fiúk előnyben részesítik a gyakorlatias szakirodalmat, szívesen átfutják az újságokat, ám az irodalmi szövegek kevésbé vonzzák őket. Nem tudnak hosszasan az olvasásra összpontosítani, de annál jobban szeretnek vitatkozni. 2009-től a *learning by doing* elvet alkalmazva, férfi könyvtáros vezetésével 8-12 év közötti fiúk számára olvasóköri alakult.

A *Könyvek fiúknak – lányoknak tilos a bemenet!* mottó indította el az olvasóköri kialakítását, reklámozását. A plakátok, röplapok mellett mozgatható óriásplakátok is népszerűsítették az újdonságot. A kezdetben minimális érdeklődést lassan felváltotta egy stabil érdeklődő csoport, akik az olvasás mellett havonta kétszer találkoznak, vitatkoznak a könyvtárban.

Az *olvasás lehet férfias* mottóval a munkatársak számára készült workshopon a fiúk olvasástámogatási lehetőségeit, stratégiáit vették számba a könyvtárosok. A fiúk számára készült akciós napok mellett a *Fantasztikus irodalom éjszaka*ja rendezvény és egy speciális fiúprogram, a *medien@age* is szerepelt.

A *Fiúk felolvasnak* akcióba potenciális fiúolvasókat vontak be. A rendezvények felhívták a fiúk figyelmét a könyvtári lehetőségekre, kínálatra. A könyvtár által kitalált és tesztelt *Könyvtári activity* társasjáték az 5. osztályos korosztálytól kezdve minden könyvtárban használható.

A gyűjteményben bővítik a természet, építés, sport, technika, közlekedés körébe tartozó ifjúsági szakterületeket. A könyvtári munkába önkéntes szociális munkát végző fiatal férfiakat is bevonnak. A könyvtár arra törekszik, hogy a fiúk olvasókként megtalálják helyüket az életben, a későbbiekben olvasó apákká váljanak, akik majd a gyermekeiknek is felolvasnak.

(Prókai Margit)

99/2011

PÉREZ PULIDO, Margarita: Programs promoting reading in Spanish prisons. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 36. (2010) 2., p. 131-137.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Olvasásnépszerűsítő programok a spanyolországi börtönökben

Börtönkönyvtár; Felmérés; Olvasásra nevelés

A cikk a hátrányos helyzetű csoportok, köztük a fogvatartottak olvasás és írás útján történő rehabilitációjának hatékonyságát vizsgáló tanulmányokkal és kutatási eredményekkel foglalkozik. Napjainkban a világ számos országában bevezettek az olvasást népszerűsítő programokat a börtönökben, azonban a speciális tartalom és jelleg, valamint annak mértéke, hogy mennyire működnek, országonként különbözik mind kulturális, mind jogi értelemben. Ezért is fontos a spanyolországi helyzet aktuális elemzése, amely felhívja a figyelmet a legújabb és leghatékonyabb módszerekre, valamint ezek felhasználására a jövőbeni összehasonlító tanulmányokban. A szerző ezzel a céllal mutatja be a követendő gyakorlat példáit, elemzi a módszereket, és vizsgálja a programok által képviselt innováció mértékét a börtön sajátos környezetében, valamint a spanyol kulturális és jogi kontextusban.

(Autoref.)

Olvasáskutatás

100/2011

VOURC'H, Ronan: Les étudiants, le livre et les bibliothèques universitaires In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 5., p. 13-16.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az egyetemisták, a könyv és az egyetemi könyvtárak Franciaországban

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Olvasási szokások

Franciaországban az egyetemisták mindennapi életét figyelő és segítő nemzeti egyesület, az OVE (*Observatoire national de la vie étudiante*) háromévenként az egyetemisták életét, tanulmányait, szokásait, életét, igényeit érintő felmérést végez. Minden kérdéssor legalább 250 kérdésből áll, és körülbelül 25 ezer kérdőív kerül elemzésre. A felmérés kizárólag Franciaországra vonatkozik, ám részét képezi az Eurostudent európai programnak, ahol az itt nyert véleményeket az EU tagállamainak felsőoktatásában tanulók hasonló adataival vetik össze.

A hatodik ilyen felmérést 2010 tavaszán könyv formában is kiadták. Könyvtári szempontból az egyetemi hallgató és a könyv kapcsolata érdekes. Ismeretes, hogy az átlag-egyetemista nem kötődik az olvasás, a könyvtár kulturálódási lehetőségeihez. Nincs olyan igénye erre, mint az élet egyéb dolgaira – legalábbis ezt tükrözik az említett felmérések. A könyvtől való távolodás jelensége szinte az egész felsőoktatási hallgatói társadalmat érinti. Az eredendő szociális helyzet nagyon hangsúlyos tényező. Ha a hallgató olyan környezetből jön, ahol a szülők maguk is olvasnak, felsőfokú diplomával rendelkeznek, és ilyen munkaterületen is dolgoznak, gyerekkük kötődése a könyvhöz sokkal erőteljesebb. Az otthoni könyvek aránya pedig egyenes arányban áll azzal, hogy milyen szakterületen és milyen intézményben tanul az illető. Természetes tehát, hogy a humán tudományok, nyelvek iránt érdeklődők szépirodalmi és szakirodalmi könyvállománya is nagyobb társaikénál. Ami *szépirodalmi* olvasottságukat illeti, a bűnügyi regények, majd a novellák, ezután pedig a képregények kapnak kiemelkedő szerepet. 1997-től ez a helyzet nem változott. A szépirodalom egyéb műfajai – a versek, társadalmi és egyéb regények, klasszikus irodalom stb. – ugyanúgy hanyatlást mutatnak, mint a képzőművészeti, színházi, klasszikus kultúrát bemutató dokumentumok.

A *szakmai tudományos műveket* nem kedvelik, ez alól csak akkor van kivétel, ha valami kötelezettség miatt a hallgató közelebbi kapcsolatba

kerül a kérdéses művel. Így a gazdasági és humán tudományi iskolákban az irodalomtörténeti, történeti és egyéb szakkönyvek azért utat találnak maguknak. A technikai, műszaki könyveket az átlag közönség elutasítja, de a műszaki végzettségre vágyók körében megtalálják olvasóikat. A bölcsészettudományi karokon 48,8%, az orvostudományi karokon belül pedig 59,2%-ot tesz ki a szakirodalom olvasása.

A hallgatók könyvhöz jutási lehetőségei közül a *vásárlás* a legjellemzőbb: 67,5%. Ezt követi a *könyvtári kölcsönzés* 38,9%, a *barátoktól kölcsönkapott* könyv 26,5% és a *szülőktől* szintén kölcsönkapott könyv 17,6%. A baráttól és a könyvtárból való kölcsönzésnek általános hagyománya van a felsőoktatási hallgatók között. A kisebb anyagi lehetőségekkel bírók könyvtári kölcsönzései (40,9%) csak néhány százalékkal előzik meg a tehetősebb társaik kölcsönzését (35,6). A vásárlás mértékét egyértelműen a szülőik anyagi helyzete határozza meg.

Az egyetemi könyvtárak éppen ezért azt feltételezték, hogy ha a hallgatónak korlátozottabb az anyagi lehetősége, akkor gyakrabban jön a könyvtárba. Ez azonban nem így van. A tízéves felmérések egyértelműen bebizonyították, hogy a könyv elvesztette régi megbecsültségét a mai generáció szemében. Túl komoly, túl akadémikus, nem tudja felvenni a versenyt a mai szakaszos, csak töredékeket, paragrafusokat, egy-egy szakaszt felkínáló, linkről linkre ugráló internetes „olvasással” szemben.

Régen a kevesebb otthoni könyv és a kevesebb könyvtárba járás nem jelentette azt, hogy a hallgató nem olvas, hiszen ott voltak az újságok, folyóiratok. Ez utóbbiak az interneten 2000-ig csökkenést mutattak, majd megerősödtek 2003-tól, amikor megjelent az ingyenes hozzáférés lehetősége. A jelenlegi felmérések szerint az egyetemisták 40%-a olvas hetente egyszer valamilyen hetilapot és mivel 62,6%-uk olvas valamilyen szépirodalmat, bizhatunk abban, hogy a fiatal egyetemisták szabadidejükben azért kézbe veszik még a könyvet, még ha a szakirodalmat hanyagolják is.

(Pajor Enikő)

101/2011

WOLFF, Katarzyna: Współczesny czytelnik w świetle badań Biblioteki Narodowej In: Poradnik bibliotekarza. – (2010) 4., p. 3-9. : ill.

Korunk olvasója a Lengyel Nemzeti Könyvtár kutatásainak fényében

Nemzeti könyvtár; Olvasási szokások; Olvasásvizsgálat

A Lengyel Nemzeti Könyvtár 1989 óta, egy két-évente megismételt országos felmérés keretében vizsgálja a 15. életévüket betöltött lakosok olvasási szokásait. A cikk a húsz esztendő alatt felgyülemlett eredmények összegzésére, egyszerűsített levonható következtetések, lehetséges tanulságok megfogalmazására vállalkozik.

2008-ban először kerültek kisebbségbe a magukat könyvolvasóként meghatározók a könyvek iránt érdeklődést nem mutatókkal szemben. A könyvolvasás iránti érdeklődés megcsappanásának jeleit a kilencvenes évek közepétől regisztrálják. Az utóbbi időszakban a folyamat felgyorsult. Természetesen az eredmények értékelésekor nem szabad felednünk, hogy a felmérés továbbra is a hagyományos, nyomtatott könyvekre terjed ki, és nem számol az újszerű, elektronikus információforrásokkal.

A legutolsó felmérés tanulsága, hogy a társadalom bizonyos csoportjai az átlagnál jóval többet olvasnak. Ilyenek például azok, akik éppen valamilyen képzésben vesznek részt (69%), a magasabb végzettségűek (66%), a vezető beosztásúak és egyes területek szakemberei (67%), a háztartást vezető nők (53%), az 500 ezresnél nagyobb lélekszámú települések lakosai (57%), a gyakorlott internethasználók (51%). Kirívóan sokat olvasnak a könyveket vásárlók (86%) és a könyvtárlátogatók (80%). Jellemzően keveset olvasnak az elemi iskolai végzettségűek (16%), a szakmunkások (23%), a munkanélküliek (19%), a munkások (22%), a falusiak (27%) és a saját bevallásuk szerint rossz anyagi helyzetben lévők (21%).

A fentiekből arra lehet következtetni, hogy két-féle Lengyelország létezik: egy kulturális értelemben jobban ellátott, magát művelő, mind az intellektuális, mind az anyagi potenciálját folyamatosan növelni igyekvő, a jövőre koncentrázó Lengyelország, valamint egy elhanyagolt, nem fejlődő Lengyelország, amelyet az a veszély fenyeget, hogy kívül reked a 21. század főbb folyamatain. Ha azonban a felmérések eredményeit közelebről szemügyre vesszük, és adatainkat kiegészítjük az olvasás gyakoriságára vonatkozókkal, kiderül, hogy a kulturálisan prosperáló Lengyelország elsősorban városokban lakó, felsőfokú végzettségű nőkből áll. A két nem között a legutóbbi felmérés már húsz százalékpontos különbséget regisztrált. Említést érdemel, hogy miközben jelentősen növekszik a felsőoktatásban részt vevők száma, csupán kismértékben nő a könyvolvasók száma a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében, azaz a felsőfokú képzésbe újonnan bekerülők kevesebbet olvasnak.

2008-ban a következő kiadványtípusok örvendtek a legnagyobb népszerűségnek: a romantikus és rémregények, a kézikönyvek és enciklopédiák, a tényirodalom, a fantasztikus művek, kötelező olvasmányok és tankönyvek, valamint a gyerekkönyvek és ifjúsági regények. Különösen sokan, a könyvolvasók mintegy 17%-a választott a felsoroltaktól eltérő, nem populáris irodalmat olvasmányául: főleg nehezebben emészthető (külföldi és lengyel) kortárs irodalmat, valamint klasszikusokat (pl. *Kafka* Perét vagy *Thomas Mann* Varázshegyét). Meglepő módon a felére csökkent a kötelező olvasmányok és szakkönyvek olvasottsága, ami valószínűleg abból adódik, hogy az internet ezen a két területen jelent különösen konkurenciát. Erősödött ugyanakkor a populáris irodalom pozíciója.

Az olvasói ízlés változékonyságáról árulkodik, hogy a legolvasottabb könyvek és szerzők 2004-es és 2008-as listája csekély átfedést mutat. Ha az elmúlt húsz évre tekintünk vissza, három olyan címet találunk, amely mindig jelen volt a kedvenc olvasmányok toplistáján: *Sienkiewicz* Trilógiája, *Mickiewicz* Pan Tadeusza, valamint a *Harlequin* regények. Joggal következtethetünk

ebből a lengyel olvasó ízlésének konzervativizmusára, valamint a könnyed, szórakoztató olvasmányok iránti fogékonyságára, ugyanakkor a legutóbbi felmérések arról tanúskodnak, hogy egyre többen fordulnak a nehezebb olvasmányok felé, és mozognak egyre otthonosabban az irodalom világában. Lehet, hogy elérkezett a korszak, amikor egyre kevesebben olvasnak, ugyanakkor az olvasóközönség egyre tudatosabbá, az olvasói ízlés pedig egyre kifinomultabbá válik?

Az olvasmányok beszerzésének legfontosabb forrása 2008-ban is a könyvtár volt. A könyvvásárlás messze elmarad utána. Az internetet használók egyre többen vannak, s köztük olyanok, akik egyáltalán nem olvasnak könyvet, jól-lehet sokuk nyilván elolvas ezt-azt a világhálón barangolva.

A vázolt jelenségek arra utalnak, hogy az olvasás a jövőben a kulturális elitevékenységek közé fog tartozni, akár már most a színházba járás vagy a jazz zene hallgatása. Hogy hányan lesznek a könyvolvasók, arról változatlanul a család, az iskola, a könyvtár és az olvasói ízlést kiismerni képes kiadók döntenek. A két Lengyelország tehát továbbra is fennmarad.

(*Dancs Szabolcs*)

Használók képzése

102/2011

ŠPIRANEC, Sonja – PEJOVA, Zdravka: Information literacy in South-East Europe : formulating strategic initiatives, making reforms and introducing best practices. – Bibliogr. In: The international information & library review. – 42. (2010) 2., p. 75-83.

Az információs műveltség Délkelet-Európában. Stratégiai kezdeményezések, reformok és a bevált gyakorlat bevezetése

Használói szokások; Konferencia -nemzetközi

Délkelet-Európa a világ egyik olyan földrajzi régiója, amely hátrányban van a globális információs műveltség vívmányai tekintetében. Az információs műveltség itteni helyzetének megértéséhez, fogalmi értelmezéséhez, valamint a követendő gyakorlatok megállapításához nemrég két fontos, az UNESCO által is szponzorált workshop járult hozzá döntően, amelynek fókuszában az információs műveltség kihívásai álltak Európának ezen a részén. Az első workshopot – „Az információs műveltség terjesztése Közép- és Délkelet-Európában” címmel –, melyet részben az UNESCO szervezett és a CEI (Central European Initiatives) is támogatott, 2006-ban rendezték Ljubljanában (Szlovénia). A másodikat, melyet szintén támogatott az UNESCO, Ankarában (Törökország) tartották, az „Oktatók képzése az információs műveltségre” (Training-the-Trainers in Information Literacy) workshop-sorozat (11 előadás) részeként, melyek a világ minden régióját érintették. A cikk áttekinti és vizsgálja a találkozók résztvevői által elfogadott főbb szabályokat, valamint a két workshop résztvevői által bemutatott követendő gyakorlatokat, megvitatja az információs műveltséggel kapcsolatos jelenlegi támogatási és promóciós akadályokat. A szerzők arra törekednek, hogy rámutassanak a régióspecifikus akadályokra az információs műveltség területén Közép- és Délkelet-Európában, valamint a fent említett ankarai és ljubljanoi workshopok eredményei alapján meghatározzák a súlypontokat jövőbeni helyi és regionális események, találkozók és egyéb kezdeményezések számára, melyeket meg lehet és meg is kell tartani.

(Autoref.)

103/2011

WARREN, Scott – DUCKETT, Kim: „Why does Google Scholar sometimes ask for money?” : engaging science students in scholarly communication and the economics of information. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 50. (2010) 4., p. 349-372.

Miért kerül néha pénzbe a Google Scholar? Egyetemi hallgatók képzése a tudományos kutatás és az információ-gazdaságtan összefüggéseire

Gépi információkeresés; Használói szokások; Használók képzése -felsőoktatásban; Hozzáférhetőség; Térítéses szolgáltatás

A cikk képzési stratégiákat vázol fel a tudományos kommunikáció, illetve a tudományos információ gazdasági környezete oktatásáról. A tudományos kommunikáció üzleti vonatkozásának oktatása segít megértetni a hallgatókkal a Google és a könyvtár által előfizetett források kapcsolatát, valamint azt, hogyan lehet a tudományos eredményeket megosztani és elérni, mi a szerepe a könyvtáraknak a költséges információ szolgáltatásában, és hogyan jelennek meg az egyenlőtlenségek az információhoz való hozzáférésben. Egy ilyen képzés keretbe foglalja a keresőeszközöket, így pl. a cikkadatbázisokat vagy a Google Scholar-t, ezáltal megfelelő kiindulópontul szolgálhat a hallgatók képzéséhez a hasonló eszközök használatára.

(Autoref.)

104/2011

WILLIAMS, Simone: New tools for online information literacy instruction. – Bibliogr. In: The reference librarian. – 51. (2010) 2., p. 148-162.

Új eszközök az információs műveltség online oktatására

Egyetemi hallgató; Használói szokások; Használók képzése -felsőoktatásban; Információtechnológia

A cikk az online oktatási eszközök új területét vizsgálja, mint források beépítése a kurzuskezelő szoftverbe és a felsőoktatási intézmény honlapjába, podcastok, képernyőfotók, blogok, internetalapú játékok és virtuális háromdimenziós környezet használata. A cikk tárgyalja ezeknek a módszereknek a hatásait az egyetemi hallgatók információs kompetenciáira.

(Autoref.)

Lásd még 13, 19

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

Lásd 120

Nyomtatott dokumentumtípusok

Lásd 105

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

105/2011

ABRAM, Stephen: P-books vs. e-books : death match? In: Information outlook. – 14. (2010) 6., p. 30-32.

Nyomtatott könyv kontra elektronikus könyv: halálos meccs?

Elektronikus könyv; Könyv

A szerző írásában a kétféle formátum előnyeit és hátrányait taglalja. Az összeállított lista a rohamos technológiai fejlődés és a jogszabályváltozások miatt nem sokáig lesz aktuális, mégis érdekes áttekinteni, mi volt a helyzet 2010 augusztusában.

A nyomtatott könyv előnyei:

A könyvet kézben tartani tagadhatatlanul jó érzés. A dombornyomás, aranyozás, speciális illusztrációk, versformák esztétikai élménye maradéktalanul csak a hagyományos könyvek-nél érvényesül. A betűtípus és az illusztráció

megváltoztathatatlan, így nem csorbul a szerző és a művész eredeti elképzelése. Sok szabadon elérhető elektronikus dokumentum nem tartalmaz még címlapot sem, pedig ez, sőt még az előzéklap is a könyv szerves része.

Egyelőre a kölcsönadás és ajándékozás nagyszerű élménye is a nyomtatott könyvhöz kapcsolódik, mivel nem korlátozza a DRM (digital rights management). A nyomtatott könyvek többnyire mentesek az amúgy minden médiafelületet ellepő reklámoktól, hirdetésektől. A könyvvel nem jár együtt számítógépes vírus (legfeljebb könyvmoly). A jól nyomtatott művet könnyebb olvasni, mint az e-olvasó képernyőjét, bár ezek valószínűleg hamarosan jobb minőségűek lesznek. A hagyományos könyv használatához nem szükséges elem és szoftverfrissítés. Olvasásakor függetlenek maradhatunk mindenféle technológiától, és bárhol olvashatunk, ahol elegendő fény van. A könyvgyűjtők kincsei megmutatják gazdájuk ízlését, kultúráját, képzettségét, és még dekoratívak is. Tudja-e ezt egy e-könyvgyűjtemény?

Az elektronikus könyvek előnyei:

A szövegek szükség szerint nagyíthatók, a betűtípus változtatható. Néhány készülék hangos felolvasásra is alkalmas. Segítségével hordozhatóvá válik akár több száz könyv is. A nyomtatásban már hozzá nem férhető könyvek digitalizált változataival kalandozhatunk a múltban. Olvasás közben, vagy azt kiegészítve nézhetünk videót, hangokkal és animációkkal mulattathatjuk magunkat. Környezetvédelmi szempontból hasznos, előállításához nem kell fákat kivágni. A szövegek kijelölésének lehetősége, a tartalomhoz fűzhető megjegyzések és ezek közzététele, a közösségi használat segítheti a tanulást. Egy szóra bökve a szótár funkció segítségével azonnal megláthatjuk annak jelentését, definícióját.

Némely e-olvasók lehetővé teszik a Twitterhez és Facebookhoz való kapcsolódást is, így azonnal megoszthatóvá válik az olvasmányélmény. Ellentétben a nyomtatott könyvvel számtalan keresési lehetőséget kínál. Az idézeteket megfelelő formában tartalmazza. Számos leendő fejlesztése szolgálja fogja a minőségi oktatást.

Meglepő, hogy hányan jósolják a nyomtatott könyv, az olvasás és a könyvtárak halálát pont akkor, mikor a statisztikák szerint nő az olvasási kedv, a kiadott könyvek, a felsőoktatási hallgatók és a kutatók száma. A befektetők és fejlesztők rengeteg pénzt és energiát fordítanak arra, hogy a könyvek elérhetőek legyenek a táblagépeken, mobiltelefonokon, számítógépeken, a Google és más nagyvállalkozások pedig hatalmas erővel digitalizálnak. Egyre sokasodnak az online könyváruházak, és nő a könyvtári kölcsönzések száma. Éppen a legjobb időszak arra, hogy valaki könyvtáros legyen, és részt vegyen az olvasás, a könyvek, az oktatás, a kultúra és szórakozás újfajta megközelítésében és alakításának izgalmas folyamatában.

(Fazokas Eszter)

106/2011

KIRIAKOVA, Maria [et al.]: Aiming at a moving target : pilot testing ebook readers in an urban academic library In: Computers in libraries. – 30. (2010) 2., p. 21-24.

E-könyv olvasók használata egy főiskolai könyvtárban

Egyetemi hallgató; Elektronikus könyv; Felmérés; Főiskolai könyvtár; Szolgáltatások használata

A City University of New York (CUNY) John Jay College Lloyd Sealy könyvtárának gyűjteményében az 1990-es évektől vannak elektronikus folyóiratok és könyvek. 2009-ben az elektronikus könyvek olvasására szolgáló hordozható készülékeket (az e-olvasókat) tesztelték. Eredetileg az volt a céljuk, hogy az Amazon és a Sony e-olvasóit összehasonlítsák, később – mivel az

Amazon hitelkártyához kötötte a használatot – csak a Sony termékeivel (PRS-505, PRS-700) folytatták a vizsgálódást.

Egy nyári kurzus keretében jövődöbeli hallgatók (163 fő) kis csoportjai (6-8 hallgató) körében az e-olvasók használatát kérdőíves módszerrel vizsgálták. Az olvasókészülékekre feltöltöttek néhány könyvet, a hallgatóknak pedig egy bevezető előadást követően megtanították a használat fortélyait, majd megfigyelték, hogy boldogulnak, valamint kérdőívet is kitöltettek velük.

Az első megfigyelés az volt, hogy a hallgatók érintőképernyős készülékekre számítottak. A számukra készített segédletet szinte egyáltalán nem vették igénybe, inkább intuícijukra hagykoztak. Legtöbbjük most első ízben találkozott e-olvasóval. 62%-uk olvas szöveget valamilyen mobil eszközön. 96%-uk találta kényelmesnek az e-olvasók használatát, és 84,5%-uk nyilatkozott úgy, hogy ha választhatna a nyomtatott könyvek olvasása és az e-olvasók használata között, az utóbbiakra szavazna (az okok: könnyű kezelhetőség, hordozhatóság, kényelem, az érdekes élmény, azonnali hozzáférés sok könyvhöz). A hallgatók arról érdeklődtek, hogy tankönyvek is elérhetőek-e az e-olvasókon, és csalódottak voltak, hogy az e-olvasó csak fekete-fehér képeket jelenít meg.

Ami a technikai kérdéseket illeti: mindkét vizsgált modell igen csekély súlyú, a PRS-700 érintőképernyővel rendelkezik. Könyvjelző funkciója mindkét modellnek van, jegyzeteket hozzáfűzni csak a PRS-700-nál lehet. Egyik modell sem működik „drót nélkül” (könyvtárak számára ez akár előnyös is lehet). A szöveg nagyítható, de ez bonyodalmakkal jár (az oldalszámok korrekt idézésekor).

A Lloyd Sealy könyvtár nem csak dokumentumok olvasásához adja az e-olvasókat, hanem gyarapítási eszközként is használja őket. Ami a választékot illeti, a főiskolai hallgatók számára releváns kínálnak (tankönyvek, egyetemi kiadók kiadványai, szerzői jog által még védett művek) csak igen kis része érhető el e-könyvként. Könyvtárak számára az e-könyvekért fizetendő térítés gondot jelenthet, mivel más kifi-

zetési módszerek vannak használatban. A Sony cég egy-egy e-könyvből 6 példány szolgáltatását engedélyezi e-olvasókon és kijelölt számítógépeken. A Lloyd Sealy könyvtár gyűjteménye sok olyan e-könyvet tartalmaz, amelyek sajnos nem olvashatók a Sony olvasókkal. Az e-olvasó akkor működik optimálisan, ha egy személy használja. Könyvtári e-olvasó esetén az előző olvasó jegyzeteit és könyvjelzőit ki kell törölni, ezek megőrzésének még nincs kialakult mechanizmusa.

Egy év tapasztalatai alapján megállapították, hogy az e-olvasók piaca igen gyorsan fejlődik, például a két vizsgált Sony olvasó már elavultnak tekinthető. Más cégek is újabb és újabb termékekkel jelentkeznek, köztük olyan alkalmazásokkal, amelyek okostelefonokhoz kapcsolódnak. Egyének számára az e-olvasók jól használhatók (az egyéni olvasókhöz igazodik a tartalom kínálata is), de a könyvtári alkalmazás több problémát is felvet (kölcsonzés, a tartalom beszerzése, kezelése, szerzői jog, feldolgozás), amelyekre a forgalmazók még nem gondoltak. A felmérés következtetése: egyelőre még nem érdemes az e-olvasókkal foglalkozni, könyvtári meghonosításukba időt és energiát fektetni. Inkább a meglévő eszközökkel célszerű az e-könyveket szolgáltatni, a rendelkezésre álló szoftvert a célhoz adaptálni.

(Hegyközi Ilona)

107/2011

SPARKS, Sue [et al.]: A registry of archived electronic journals. – Bibliogr. In: Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 2., p. 111-121.

Archivált elektronikus folyóiratok nyilvántartása

Elektronikus folyóirat; Felmérés; Hozzáférhetőség; Megőrzés

Az elektronikus folyóiratok archiválásával kapcsolatos aggodalmak az utóbbi években fokozódtak. Az archivált címeknek nincs közös listája, és bizonytalanok a rájuk vonatkozó ada-

tok. Ezért nehéz dolguk van a folyóirat-gyűjtemények kezelőinek a döntéshozatal során, vajon megszabaduljanak-e a régebbi nyomtatott változatoktól, és elmozduljanak-e a csak elektronikus megrendelés irányába. 2007-ben a brit JISC (Joint Information Systems Committee) megvalósíthatósági tanulmányt készített az archivált e-folyóiratok nyilvántartásáról. A tanulmány másodelemzésekre, interjúkra és workshopokra támaszkodva megállapította, hogy érzékelhető igény van több, könnyen hozzáférhető információra az archivált e-folyóiratokról. Ugyanakkor a könyvtárosok olyan megoldást várnának el, amely több mint annak egyszerű rögzítése, hogy hol van archiválva egy folyóirat, illetve a változások követése. A könyvtárosokat biztosítani kell arról, hogy hozzáférhetnek a folyóiratokhoz akkor is, amikor a megszokott módon nem érhetőek el. Ezen kívül az archívumoknak és a nyilvántartásnak hosszú távon fenntarthatóknak kell lenniük.

(Autoref.)

Lásd még 41, 42, 43, 85, 91, 93, 95

Információ- és kommunikációs technológia

108/2011

FRENCH, Bill: Marketing LIS courses with Web 2.0 tools In: Information outlook. – 14. (2010) 3., p. 12-14.

Könyvtárosképző kurzusok népszerűsítése Web 2.0-s eszközökkel

Információtechnológia; Könyvtárosképző intézmény; Public relations

A University of Brighton 1947 óta szervez könyvtárosképző kurzusokat, jelenleg csak posztgraduális szinten, információtudományi és információmenedzsment szakirány keretében.

A kurzusok meghirdetésénél néhány éve a webkettes eszközöket is bevetették, egyrészt a költségvetés szűkössége miatt, másrészt mert ezekkel szélesebb közönséget érnek el, harmadrészt pedig tesztelni kívánták a webkettes megoldások alkalmazását kommunikációs és marketingcélokra.

Első lépésként blogot indítottak. Ennek tanulságai: a blog legyen könnyen megtalálható, saját doménnévvel; legyen saját szerkesztésű, ne kelljen alkalmazkodni pl. az egyetem kívánalmaihoz; legyen jól megkülönböztethető a stílusa és a megjelenése; legyen folyamatosan frissítve. A blog neve Information Matters lett, sikerült a doménnevet is megszerezni (www.informationmatters.net). Szerkesztésére a WordPress platformot választották. Kialakították a dizájnt, logót csináltattak. A blog működtetése nehezebbnek bizonyult, mint gondolták. A munkatársak nem tudták, hogyan szólítsanak meg egy ismeretlen közönséget; a blogolás nem része a munkafolyamatoknak; aki nem olvas blogot, nem is tudja, milyen szerepe van a kommunikációban. De blogolni érdemes: örömet látni, hányan olvassák a blogot, honnan jönnek, milyen keresőkifejezésekkel találnak rá a blogra. A WordPress-ben szerkesztett blogot később hackertámadások miatt áttelepítették a WordPresshez mint hoszthoz üzemeltetésre.

Legközelebb az intézmény a YouTube-on jelent meg. A prospektusokat kívánták így kiváltani saját készítésű videókkal. Ehhez kellett egy videokamera, amely nem érzékeny a fényviszonyokra, és külső mikrofon csatlakoztatható hozzá. A készülő reklámvideóknál ügyelni kell arra, hogy azok ne legyenek túl hosszúak. Több tucatot készítettek már, ezek megtekinthetők a www.youtube.com/user/infostudies címen.

Más közösségi médiumokat is kipróbáltak, hogy javítsák a kommunikációt az oktatói személyzetten belül, illetve az oktatók és a hallgatók között. A Twitter szerkesztése idő hiányában abbamaradt: nem volt elegendő számú követője, és olyan speciális ajánlatok sem akadtak, amelyeket terjeszteni lett volna érdemes. A Ning a Facebookhoz és a MySpace-hez hasonlóan hasz-

nálható kommunikációs és információmegosztó szolgáltatásként. Könnyű működtetni, egyszerűen létre lehet hozni alcsoportokat az egyes kurzusok vagy érdeklődési területek számára. Szerkesztésére természetesen időt kell áldozni. A PBWorks wiki – bár még nem mindenki használja az intézményben – a dokumentumok megosztására szolgál. A Google Wave-et a Google így hirdette: „ilyen lenne az e-mail, ha ma találnák fel”. Bármilyen legyen az előnye, egyelőre legfeljebb kipróbálására kerítenek sort.

A webkettes szolgáltatások vegyes eredményeket hoztak: a YouTube bevált, a Twitter nem igazán. A Facebookot is hamarosan kipróbálják, bár a szerző szerint összemossa a személyes kapcsolatokat a szakmaiakkal. A webkettes szolgáltatások tesztelésénél tisztában kell lenni azzal, hogy bármely alkalmazás adaptálása munkával jár, és különös gondot kell fordítani a szolgáltatás folyamatos működtetésére, fenntartására.

(Hegyközi Ilona)

109/2011

MIRANDA, Giovanna F. – GUALTIERI, Francesca – COCCIA, Paolo: How the new Web generations are changing library and information services. – *Bibliogr. In: Medical reference services quarterly.* – 29. (2010) 2., p. 132-145.

Hogyan változtatják meg az új webgenerációk a könyvtári és információs szolgáltatásokat?

Használó; Információtechnológia; Könyvtárosi hivatás; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások

Az internet első évtizedének (1990-2000) a statikus weboldalak és a dokumentumokra alapozott szolgáltatások voltak a jellemzői. A második évtizedben (2000-2010) létrejött az interaktív Web 2.0, amely összeköti a portálokat, blogokat, wiki oldalakat, elősegíti a használók együttműködését, ez fokozatosan az adatok és a tudás hálózattá, szemantikus hálózattá (Web 3.0) fejlődik. 2020 és 2030 között várható az intelligens, sze-

mélyre szabott programokra és intelligens gépekre épülő Web 4.0 megjelenése.

A közösségi hálózatok (social networking), a közösségi könyvjelzők (social bookmarking), a blogok, az önkéntességen alapuló wiki oldalak és a folkszonómiák a könyvtárosokat is segítik a szolgáltatásaik testesztésében. A cél a szolgáltatások minél gyorsabb eljuttatása a használókhoz. A könyvtárosok is megoszthatják a tudásukat, és a használóknak lehetőséget adhatnak arra, hogy a könyvtári szolgáltatásokban aktívan részt vehessenek. A használókat arra kell ösztönözni, hogy információszerzésük során időről időre térjenek vissza a könyvtárosokhoz, akik segíthetnek a saját speciális könyvjelzőik és keresőkifejezéseik kollektív fejlesztésében (*collabulary* = *collaborative vocabulary*). A használóktól kapott visszajelzéseknek nagy szerepe van a szolgáltatások fejlesztésében. A cikk a *Delicious* és a *Connotea* vállalkozásokat említi a kollektív tárolás, megosztás és indexelés példáiként.

A kollektív munka és interaktív környezet árnyoldalaiként említhetjük a Web 2.0-s eszközök megbízhatóságával, hosszú távú elérhetőségével, a bizalmas információk védelmével kapcsolatos aggályokat. Az öntevékenységen alapuló szolgáltatások hirtelen eltűnhetnek, az alapos szakmai tudás nélkül publikált adatok értéktelenné bizonyulhatnak, és a szerzői jogvédelem is könnyen sérülhet.

A könyvtárosok kompatibilisek a Web 2.0 új eszközeivel (pl. az RSS a jeladó információszolgáltatás, a címkézés pedig az indexelés egy formája), a személyre szabás és a források minőségének ellenőrzése eddig is a tevékenységük fő kompetenciái közé tartozott. Még a Web 2.0 egyes hátrányainak kiküszöbölésében is segíthetnek a használók által kiválasztott anyagok szűrése, szabványosított kulcsszavakkal, osztályozási rendszerekkel való rendszerezése,

szakszerű szószedetek kifejlesztése stb. révén. A Web 3.0 szemantikus web lesz, az eszközök szoros integrációján alapul. A dokumentumokat szabványos módon, ellenőrzött szókészletek és metaadatok segítségével, intelligens programok használatával indexelik. Előrelépés várható a természetes nyelv gépi megértésében. Mivel a könyvtárosok szakértők a katalogizálás, indexelés és információszervezés területén, a Web 3.0 kifejlesztésének kulcsszereplőivé válhatnak.

A technológia fejlődése ösztönzi az információ terjesztésének és megosztásának új módjait. A használók különféle forrásokból szerzett adatok összeillesztésével új tudást hozhatnak létre. A *Kongresszusi Könyvtár* digitalizált fotókat tett közzé a Flickr portálon, kérve, hogy a használók lássák el azokat címkékkel (taggekkel).

A Web 3.0 környezetben előtérbe kerül az adatok géppel olvashatósága, és az interakció lehetősége tovább nő. Az Amerikai Rákkutató Intézet (NCI), egy metatezaurusz-projekt keretében géppel olvasható ontológiát fejleszt ki. A *Wikiproteins* egy webre alapozott interaktív, szemantikailag támogatott műhely. Az Amerikai Országos Orvostudományi Könyvtár egyetemes nyelvi rendszert (*UMLS, Unified Medical Language System*) fejlesztett ki a különböző forrásokból származó elektronikus orvostudományi-biológiai információ visszakeresésére és integrálására. Az UMLS szemantikai hálózat széles tárgyköri kategóriákkal dolgozik.

A könyvtárosok nagy szerepet játszhatnak a Web 2.0 előnyeinek kihasználásában, és főleg a Web 3.0 technológia kifejlesztésében, de ehhez – mint annyiszor – meg kell újulniuk.

(Mándy Gábor)

Lásd még 49, 64, 65, 76, 84, 104

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárépítés, -berendezés

110/2011

REVOREDO, Iliana: Die neue Nationalbibliothek Perus : ein Haus für die Geschichte In: Bibliothek. – 34. (2010) 2., p. 222-224.
Res. angol és francia nyelven

A Perui Nemzeti Könyvtár új épülete

Könyvtárépület -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A Perui Nemzeti Könyvtárat 1821 augusztusában alapították, egy hónappal Peru függetlenségének kikiáltása után, a sürgősséget azzal indokolva, hogy az általános műveltség a fegyvereknél hatásosabban fogja szolgálni az ország függetlenségét. A gyűjtemény nagy része azonban Peru 1823. és 1824. évi lerochanása során elpusztult, majd az 1879-1883. évi újabb háború után az 56 ezer kötetből csak 738 maradt meg. Ricardo Palma, aki 29 éven át vezette a könyvtárat, sikeresen „összekoldulta” az új állományt, amely még az 1943-as tűzvész után is főnixként újjászületett.

1986-ban határozta el a kormány új könyvtár építését. 1990-1992 között minden külföldre utazónak 30 dollárt kellett az új épület céljára befizetnie. 1994-ben kiírták az építési pályázatot, 1996-ban elkezdődtek a munkák, de 1997-ben az anyagiak hiánya miatt abba is maradtak. 2003-ban kampány indult, „Egy nuevo solt Peru Nemzeti Könyvtáráért” jelszóval. (1 nuevo sol = 0,25 euró). Rövidesen összegyűlt az építés folytatásához szükséges összeg. Az építés teljes költsége 13 millió euró volt, az állam által biztosított pénzhez hozzájárult még az az 5 millió USA dollár, amit a spanyolországi FAD alapít-

ványtól kaptak, harmincéves lejáratú hitelként. Újra indulhatott az építkezés, és 2006-ra készen állt az új könyvtár.

Az épület hasznos alapterülete 20 ezer négyzetméter, 12 szakolvasótermében 500 munkahely áll a látogatók rendelkezésére. A raktár 6 millió kötet befogadására alkalmas, restauráló laboratóriuma Latin-Amerikában a legkorszerűbbek közé tartozik. Az épület kulturális központ is, 530 férőhelyes színházteremmel, előadó- és kiállítási termekkel és egy 700 férőhelyes szabadtéri amfiteátrummal.

Az építészek 2006-ban elnyerték Peru legmagasabb építészeti kitüntetését, az Arany Hatszög díjat. Dicsérték az építészeti és a természeti környezethez való jó alkalmazkodását, grandiozitása ellenére is emberi mértékeit, jól áttekinthető funkciórendszerét. De a díjtól függetlenül is tagadhatatlan a könyvtár életbevágó fontossága egy olyan országban, ahol az iskolázottsági szint az amerikai statisztikákban a legalacsonyabbak közé tartozik.

(Katsányi Sándor)

111/2011

TRICHLER, Willi: Für das nächste Vierteljahrhundert vorgeschlagt : die Schweizerische Nationalbibliothek in Bern bezieht ihr zweites unterirdisches Magazin In: BuB. – 62. (2010) 4., p. 311-314.

Felkészülve a következő negyedszázadra: megépült a berni Svájci Nemzeti Könyvtár második mélyraktára

Épületgépészet; Könyvtárépület -nemzeti; Raktár

A svájci Nemzeti Könyvtár 1931 óta Bern központjában egy Bauhaus stílusú épületben működik. Az 1980-as évek végén a súlyos helyhiány-

nyal küszködő épület problémáinak megoldására egy szakértő bizottság tett javaslatot.

Elvetették a város peremén építhető új könyvtár tervét, viszont a műemléki és városképi jelentőségű épület bővítése tiltott volt, ezért mélyraktárak építésében látták a megoldást. A legégetőbb problémák sürgős megoldásaként 1997-re elkészült az első föld alatti raktár, ez azonban nem rendelkezett klímaberendezéssel, és csak ideiglenesen oldotta meg a gondokat. Mára viszont a távlati terveknek megfelelően elkészült a második mélyraktár is. Építése 2005-2009 között folyt, négy szinten 9500 négyzetméter felülettel rendelkezik, 31 millió svájci frankba került. Huszonöt évig be tudja fogadni a könyvtár gyarapodását, a jelenleg rendelkezésre álló üres tereket 15 évig az állami levéltár használhatja. Az állványok tervezésére nemzetközi pályázatot írtak ki, végül 14 m hosszú, 2,3 m magas mozgóállványokat alkalmaztak, amelyekben a modern tárolórendszernek megfelelően elektronikus dokumentumokat vagy más tárgyakat is el lehet helyezni, pl. a természettudományi múzeum ásványgyűjteményét vagy a filmarchívum tekercseit. A történeti értékű térképek részére külön szekrények készültek.

A tervezésnél különösen ügyeltek a vízbeszivárgás lehetőségének kizárására és a megfelelő klimatikus viszonyok biztosítására (18 fok hőmérséklet, 45% páratartalom). A klíma az aggregátorok leállása esetén is két hétig változatlan marad. A most megnyílt új raktárba kerül a nemzeti könyvtár kiemelten védett állománya, a teljes hírlap- és folyóirat-állomány, a régi könyvek és térképek, a különgyűjtemények.

Figyelemmel voltak a föld alatt dolgozó raktárosok bezártság érzésére is. Az előterem munkahelységeiben szobahőmérséklet van, a szintenként más színűre festett raktárhelyiségekben dolgozók pedig a világítódudvaron (a felszínre nyíló üvegtornyon) keresztül érzékelhetik az időjárást is. A napfényt elektronikusan mozgatott tükörrendszer sugározza le 26 méter mélységbe, rossz idő esetén pedig a torony tetején levő időjárásjelző készülék jelzése alapján a lenti ablakokban

(digitalizáltan közvetített képpel) megjelenik az eső, a havazás vagy akár a jégeső.

(Katsányi Sándor)

112/2011

VERHO, Seppo: Vihreä kirjasto In: Kirjastolehti. – 102. (2009) 4., p. 22-23.

A zöldkönyvtárak a finn szakajtóban

Ergonómia; Gazdaságosság -könyvtárban; Könyvtárépület; Környezetvédelem -könyvtárban

A zöldkönyvtár fogalma, ha nem is mindenki számára ismert, a könyvtári szakirodalomban már jó ideje használt, mégis újszerű terminológia. A cikk szerzője a következő képlettel indítja írását: üvegház + könyvtár = zöldkönyvtár. Ez az egyszerű képlet a jövőben valósággá válhat a könyvtári gyakorlatban.

Természetesen a könyvtárakat ennél könnyebben is zöldebbé lehet varázsolni, mégis jelentősége van annak, hogy ma már a világon létrejött a zöldkönyvtárak szövetsége, amely különösen Amerikában vált ismertté. E szövetség fő filozófiája, törekvése az, hogy a könyvtárak is vegyék ki a részüket az ún. „zöld gondolat” elterjesztéséből, tekintve, hogy a PR-tevékenységükön keresztül lehetőségük nyílik a környezettudatos gondolkodás népszerűsítésére.

Mindenütt megfontolják ma már a könyvtárakban, mit érdemes energiatakarékossági szempontból vásárolni. Energiatakarékos anyagok használata sok helyen szolgálja az olvasók kényelmét a könyvtárakban. Sok amerikai zöldkönyvtárban még a padlózat is parafából és bambuszsnádból készül, és mindenféle környezetkímélő technológiára utaló jelzések kísérik, vezetnek az odalátogatót a könyvtárakban.

A hulladék újrahasznosítása például alapvető kérdés a zöldkönyvtárak mozgalmában. Szőnyegek, textíliák, sőt fűtőberendezések is tartalmazhatnak újrahasznosított anyagokat a zöldtechnológia szerint. Újra elterjedőben van Amerikában az a korábbi gyakorlat, hogy a tetőről lecsurgó

esővizet felfogják, és öntözésre használják. A cikkíró megemlíti, hogy sok amerikai könyvtárban a mellékhelyiségek is víz nélküli technológiára épülnek.

Ami az új könyvtárak létesítését illeti, többféle megoldás is létezik. Lehet építeni például ún. passzívházat, amely a saját maga energiáját raktározza el és használja fel. Ezek a házak a célszerű fűtőberendezések segítségével jól hasznosítják az egyébként általában veszendőbe menő energiát, továbbá a nap- és földenergiát egyaránt kiaknázzák.

Sok könyvtár hasznosítja az ún. zöldtetőket. A házak lapostetőire humuszt, földet és növényzetet telepítenek. Ezek azért hasznosak, mert a belső helyiségek hőmérsékletét szabályozzák, kiegyensúlyozzák a házak hőmérsékleti viszonyait.

A Berliini Szabadegyetem Filológiai Intézetének könyvtára több szempontból is példaértékű lehet a zöldkönyvtári szemléletet illetően. Ebben a könyvtárban a levegő-cirkulációt is tudatosan hasznosítják az energiagazdálkodásban (erről az egyetem honlapján lehet bővebben tájékozódni). Ennek a technológiának köszönhetően 35%-kal lett kevesebb az energiafelhasználás.

Az említett könyvtár fölé hatalmas, duplaüvegfalú, karéjalakú, a természetes fényt átengedő tetőszerkezet magasodik. A rendkívül jól megtervezett levegőáramoltatási rendszer az épület hőmérsékletét télen emeli, nyáron pedig megfelelően csökkenti. Miután a tetőzetet a fényviszonyokra figyelemmel tervezték, ennek megfelelően a könyvtár a nap nagy részében természetes fényt használ, elektromos áramot világításra alig vesznek igénybe.

A kupola közepén található a szabad, falakkal nem határolt központi, egyébként betonelemekből álló épületrész, ahová a könyvtári munka is koncentrálódik. Az alsóbb szintek mindig valamivel nagyobb kiterjedésűek, mint a felsőbbek. Az egyes szintek szélén helyezték el az olvasóhelyeket, ennek következtében napközben az olvasók számára elegendő a kupola felső részéből áradó természetes fény mennyiség. A közepén található épületrész betontömegében

található az épület melegeit eltárolni képes fűtési rendszere.

A cikk felvételt közöl a Berliini Szabadegyetem Filológiai Intézetének könyvtárának olvasóteréről, valamint közli a zöldkönyvtárak legfontosabb internetes elérhetőségeit, ezenkívül más, a témában kiemelt fontosságú szervezeteket is felsorol.

(Kránitcz Lászlóné)

Lásd még 25, 27, 29, 30

Számítógépes könyvtári rendszerek

113/2011

BOISVERT, Denis – SÉGUIN, Benoit: Implantation en mode coopératif d'un système de gestion de bibliothèques dans huit établissements du réseau de l'Université du Québec : (UQTR, UQAC, UQAR, UQO, UQAT, ETS, INRS, ENAP). – Bibliogr. In: Documentation et bibliothèques. – 56. (2010) 2., p. 49-62.

Res. angol és spanyol nyelven

Integrált gépi rendszer bevezetése az Université du Québec nyolc könyvtárában

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -helyi; Integrált gépi rendszer; Szoftverválasztás

A cikk egy integrált könyvtári rendszer bevezetésének folyamatát mutatja be az *Université du Québec* könyvtári hálózatában. Ezen belül részletesen ismerteti a kereskedelmi integrált könyvtári rendszer kiválasztását és beszerzését, egy dolgozói részvételre épülő vállalati döntéshozatalt, az integrált rendszer háromlépcsős bevezetését, a közös katalógus létrehozását, a nyolc adatbázis egyesítése során felmerülő problémákat, az egyetem támogató csapatát és a műszaki környezetet, a pénzügyi hátteret és az előre nem látott váratlan eseményeket, a menedzsmenteszközöket, a kommunikációs

terv szerepét, a munkatársakra gyakorolt hatást a tanulás és az oktatás tekintetében, valamint a projektmenedzsment-eszközök használatát.

(Autoref.)

Elektronikus könyvtár

114/2011

ALTENHÖNER, Reinhard – STEINKE, Tobias: Kopal : cooperation, innovation and services : digital preservation activities at the German National Library In: Library hi tech. – 28. (2010) 2., p. 235-244.

Kopal: együttműködés, innováció és szolgáltatás. Digitális megőrzés a Német Nemzeti Könyvtárban

Digitalizálás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

A Német Nemzeti Könyvtár (Deutsche Nationalbibliothek, DNB, www.d-nb.de) gyűjtő és megőrző feladatai 2006 óta már a német hálózati dokumentumokra is kiterjednek. Ebből számos teendő adódik. A DNB középtávú stratégiájának megfelelően digitális könyvtárának kiépítésébe kezdett. Ennek a stratégiának az elemei a következők: az egyik legfontosabb teendő a hosszú távú megőrzés, valamint a digitális megőrzés módszereinek és eszközeinek a folyamatos fejlesztése a különböző nemzetközi programokban (PARSE, SHAMAN), és digitális megőrzési szolgáltatások kialakítása.

Még nem tudni, miként lehet száz évre a digitális objektumokat archiválni, de az alapelvek egyértelműek: 1) a bit folyamatok megőrzése, 2) a digitális dokumentumok migrációja és emulációja, 3) a vonatkozó műszaki információk rögzítése és ismerete, 4) a rendszer és infrastruktúra komplexitása miatt megfelelő kutatási hálózat és tudásmegosztás létrehozása, 5) a szövetségi rendszer miatt a tartományok felelőssége, 6) az együttműködés szükségessége.

A DNB már 1997-ben megtette az első lépéseket a hosszú távú megőrzés érdekében (a kiadókkal kötött egyezség révén); azóta az online disszertációk és az elektronikus folyóiratok is a gyűjtemény részei lettek, de egyéb tapasztalatokkal is gazdagodott.

Nyilvánvaló, hogy a hosszú távú megőrzés stratégiájának és infrastruktúrájának a megvalósításához együttműködő partnerekre van szükség. 2003-ban és 2004-ben két kezdeményezést indítottak el: a *nestort* (Network of Expertise in Long-Term Storage of Online Resources = az online dokumentumok hosszú távú megőrzésének szakértői hálózatát), mely a különböző kulturális intézményeket is segíti, és a *kopalt* (Kooperativer Aufbau eines Langzeitarchivs Digitaler Informationen = a digitális információk hosszú távú archívumának kooperációs kiépítése), amelynek alapja a nyílt archiválás (OAIS).

A tanulmány a kopal műszaki koncepciójának részletes bemutatása után az archiválási rendszerének struktúráját és koncepcióját, a fejlesztési programok tapasztalatait és a felmerült követelményeket ismerteti, végül pedig a következő időszak fontos teendőit vázolja fel.

(Murányi Lajos)

115/2011

AVDEEVA, Nina: Innovative services for libraries through the Virtual Reading Rooms of the Digital Dissertation Library, Russian State Library. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 36. (2010) 2., p. 138-144. Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

Az Orosz Állami Könyvtár Elektronikus Disszertációk virtuális olvasótermein keresztül biztosított innovatív szolgáltatásai könyvtáraknak

Disszertáció; Elektronikus könyvtár; Elektronikus publikáció; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Nemzeti könyvtár

Az Orosz Állami Könyvtár (OÁK) az 1944 óta Oroszországban megvédett kandidátusi és dok-

tori disszertációk egyedülálló gyűjteményével rendelkezik. (A disszertációk valamennyi tudományágat felölelik az orvostudomány és a gyógyszerészet kivételével.) 2003-ban hozták létre az Elektronikus Disszertációk Könyvtárát (EDK), hogy az értékes gyűjteményt megőrizzék, és széles körben elérhetővé tegyék. A potenciális olvasók érdekében Oroszország és a Független Államok Közössége különböző intézményeinek könyvtárában virtuális olvasótermeket létesítettek. Az EDK katalógusa és keresőmotorja az EDK honlapján érhető el. Az engedélyezett DefView program segítségével megnézhetők a szerzői jogi védelmet élvező dokumentumok, ugyanakkor a jogellenes másolás is kizárt. Az EDK-projekt keretében létezik a Nyílt Elektronikus Disszertációk Könyvtára, amely a szerzőknek lehetővé teszi, hogy disszertációjukat vagy annak kivonatát az EDK honlapján szabadon hozzáférhetővé tegyék. Az OÁK folyamatosan dolgozik az EDK fejlesztésén annak érdekében, hogy közös információs zónát teremtsen.

(Autoref.)

116/2011

BROWN, Cecelia – ABBAS, June M.: Institutional digital repositories for science and technology : a view from the laboratory. – Bibliogr. In: Journal of library administration. – 50. (2010) 3., p. 181-215.

Intézményi repozitóriumok a természettudományok területén: felmérés tudósok körében

Elektronikus könyvtár; Felmérés; Kutató -mint olvasó; Publikálás -tudományos kiadványoké; Szakirodalom -természettudományi

Az amerikai intézmények számos esetben alakítanak ki intézményi repozitóriumokat és szakterületi online gyűjteményeket főleg a biológiai tudományok területén. A cikkben interjút készítettek a University of Oklahoma húsz földrajztudósával és biológusával, amelynek során számba vették a kutatásaikban, az oktatásban és

alkotómunkájukban használt online forrásokat. Bár korábban nem volt tudomásuk a szerepéről, egyhangúlag támogatták egy intézményi repozitórium létrehozását. A tudományos információ campuson belüli megosztásának és adatok biztonságos tárolásának lehetőségét az intézményi repozitórium értékes tulajdonságának tartották. Támogatásuk ellenére a résztvevők nem szándékoznak túl sok időt és energiát szentelni egy intézményi repozitórium létrehozására, azon túl, hogy szívesen rendelkezésre bocsátják publikációikat.

(Autoref.)

117/2011

CASSELLA, Maria: Institutional repositories : an internal and external perspective on the value of IRs for researchers' communities. – Bibliogr. In: LIBER quarterly. – 20. (2010) 2.

Az intézményi repozitóriumok értéke a kutatói közösség számára külső és belső nézőpontból

Elektronikus könyvtár; Hatékonyság; Megőrzés; Normatívák, mutatószámok

Az intézményi repozitóriumok komoly innovatív technológiát képviselnek, de kezelőik számára még mindig nehézséget okoz, hogy kritikus mennyiségű tartalmat gyűjtsenek össze, és bizonyítsák ennek hatását a kutatásra. A cikkben a szerző olyan teljesítménymutatókat sorol fel, melyek alkalmasak az intézményi repozitóriumok értékelésére. Tizennégy belső mutatót választ ki és illeszt be a *balanced scorecard* négy nézőpontjába. További három külső mutatót is vizsgál. A szerző reméli, hogy tanulmánya elősegíti majd az intézményi repozitóriumok számára általánosan elfogadott teljesítménymutatók kidolgozását, amelyek segítséget nyújthatnak a repozitóriumok kezelői számára gyűjteményeik költséghatékonyságának és jelentőségének bizonyításához.

(Autoref.)

118/2011

GÓRNY, Mirosław – CATLOW, John – LEWANDOWSKI, Rafal: The state of development of digital libraries in Poland. – Bibliogr. In: Program. – 44. (2010) 3., p. 207-214.

A digitális könyvtári fejlesztések helyzete Lengyelországban

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Tervezés

A lengyel digitális könyvtárak története 2002-ig nyúlik vissza, amikor a lengyel kormány úgy döntött, hogy felállítja a Lengyel Internet Könyvtárat, a PBI-t (*Polska Biblioteka Internetowa*), amely az ország központi digitális könyvtáraként fog funkcionálni. A könyvtárosok már ekkor kételkedtek abban, hogy egy központi intézmény képes lesz ellátni ezt a feladatot. A legfőbb ellenérv az volt, hogy a könyvtárak nem szívesen adták oda a saját digitalizált állományait egy külső intézménynek.

2003-ban a poznani egyetem és a helyi nagyobb könyvtárak megalapították az első regionális digitális könyvtárat, a WBC-t (*Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa* <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra>). Eben az együttműködő könyvtárak maguk szkennelik be a gyűjteményüket, konvertálják a megfelelő formátumra, katalogizálják, és beküldik egy közös hardver platformra. A legjellemzőbb formátum a DjVu, a bibliográfiai leírások a Dublin Core alapján, a digitális gyűjtemények pedig a dLibra szoftverrel készülnek. A Wielkopolska Digitális Könyvtár modelljét alapul véve több digitális könyvtárat is alapítottak Lengyelországban. 2009-ben a regionális digitális könyvtárak száma meghaladta a 40-et.

A PBI-t 2008-ban beolvasztották a nemzeti könyvtárba, amely közben megalapította a saját digitális könyvtárát Polona néven ([\[polona.pl/dlibra\]\(http://www.polona.pl/dlibra\)\). Ez ugyanazokkal a technikai jellemzőkkel bírt, és ugyanúgy a dLibrát használta, mint a többi regionális digitális könyvtár.](http://www.</p>
</div>
<div data-bbox=)

A regionális digitális könyvtárak elsősorban a helyben megjelent, ott tárolt, vagy régiós vonatkozású műveket digitalizálják. A regionális gyűjteményekben a könyvek, egyetemi jegyzetek és az újságok dominálnak. A művek – szerzői jogi megfontolások miatt – jellemzően 1939 előttiék. A regionális digitális könyvtárak katalógusai közös felületen kereshetők.

A felszínen úgy tűnik, hogy a lengyel digitális könyvtárak dinamikusan fejlődnek, jóllehet a digitalizálás mértéke messze nem tart lépést a felhasználói igényekkel. A digitális könyvtárak dolgozói néhány éve egy szakmai közösséget (Biblioteka 2.0 digitális könyvtárosok fóruma) is létrehozottak. A használók egyre jobban hozzászoknak a digitális könyvtárak internetes jelenlétéhez. A lengyel digitális könyvtárakban tett látogatások száma elérte az 50 milliót.

A fejlesztések legfőbb gátló tényezője, hogy a digitalizálást nem tekintik a könyvtárak céljának, ez a tevékenység még mindig a kísérletezések időszakát éli. Ráadásul sok könyvtáros érzi úgy, hogy a digitalizálás veszélyezteti az állásukat. A finanszírozás tekintetében elszórt támogatások jellemzik a területet, amelyeket sokszor felkészületlen intézmények kapnak. Hiányzik a közös tervezés, ami a munka szétforgácsolódásához, alulfinanszírozottsághoz és nagyon alacsony hatékonysághoz vezet.

Jelenleg a könyvtárak leginkább azt szeretnék, hogy jogi eszközökkel szabályozzák a területet, hogy végre a digitalizálás világosan megfogalmazott elvek, célok és követelmények mentén történjen.

(Tóth Máté)

ISMAGILOVA, A. H.: Ocenka kačestva elektronyh bibliotek. – Bibliogr. 12 tétel. In: Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 5., p. 60-66.

Az elektronikus könyvtárak minőségének értékelése

Elektronikus könyvtár; Hatékonyság; Honlap

Az elektronikus források mennyiségének rohamos növekedésével és az internethasználat elterjedésével fontos kérdés lett a források minősége. A Kazanyi Állami Kulturális és Művészeti Egyetemen folytatott kutatások célja a tatár nyelvű honlapok értékelése volt, választ keresve arra, hogy a nemzeti elektronikus könyvtárak mennyire teljesítik küldetésüket a legjobb anyanyelvi irodalmi alkotások terjesztésében és propagálásában.

A kutatások során olyan módszereket vizsgáltak, mint a *Brüsszeli minőségi struktúra* (Brussels Quality Framework), a *Minerva* projekt, a *Russian-Cyberspace.org* projekt keretében kidolgozott elemzési eljárások. Ez utóbbiban a minőségi elemzéshez a következő kritériumokat ajánlják: azonosítás, elérhetőség, szerzőség, a hitelesség foka, aktualitás, átláthatóság és objektivitás, felépítés és navigáció, információs dizájn, interaktivitás, kommunikációs hálózatok kialakítása. Az elemzéshez minden kritériumhoz konkrét kérdéseket tesznek fel a tartalom egészére és az egyes részletekre vonatkozóan. A Minerva projekttel összehasonlítva: a Russian-Cyberspace.org egyedibb, nagyobb jelentőséget kap a tartalom, részletesen vizsgálja a felhasználókat, az elemzésben feltett kérdésekre csak az oldal létrehozója tud válaszolni.

1997-ben jelent meg a webometria, az információs források létrehozásának és használatának mennyiségi oldalait vizsgáló, új tudományos irányzat. A spanyol Cybermetrics Lab kutatócsoport *A világ egyetemeinek webometriai rangsorolása* projektjében csak mennyiségi paramétereket használ, minőségi szempontokat nem. Mégis érdekes lehet a digitalizált dokumen-

tumok teljessége és terjedelme értékelésekor, valamint a szakmai közösség számára a honlap aktualitása és relevanciája tekintetében.

A. B. Antopol'skij *Az internetforrások mint a régiók információs fejlettségének mutatója* c. anyagában a forrás minőségi indexéhez az oldalak és a fájlok számát, a Google Scholarban található hivatkozásokat ajánlja. Az elektronikus források elemzésének gyakorlati eredményeivel foglalkozó kutatások közül néhány: G. V. Ádrova módszerét a távoli felhasználók megkérdezésére építi. Egy ukrain egyetem tudományos könyvtárában ezt a módszert használják az elektronikus könyvtár létrehozásában a hatékonyság mérésére. Ádrova szerint a módszer könnyen elérhető és objektív kutatási eljárás, az újdonság, a gyorsaság, a hitelesség és az aktualitás jellemzi; ugyanakkor a lehetséges felhasználói válaszok olyan általánosságok, amelyek nem elegendők a források erősségeinek és gyengeségeinek értékeléséhez (kiváló, megfelelő, rossz stb.). S. V. Dudčenko módszere a honlap látogatottságán alapul. Véleménye szerint egy honlap határfoka azzal mérhető, hogy az olvasó ott marad-e, átnézi-e az oldalt, visszatér-e rá még aznap. Ez az állítás is vitatható, mivel a hálózatban sokan „bolyonganak”, különböző okokból egy-egy oldalt megnéznék, ami nem jelenti, hogy érdeklő is az adott honlap vagy elégedett az online forrással.

Összefoglalva: a nemzeti elektronikus könyvtárak minőségi elemzéséhez egyelőre sem sokoldalú és teljes értékű módszer, sem kritériumok nincsenek. A nemzeti információs forrásokat tartalmazó elektronikus könyvtárak és honlapok elemzéséhez minőségi, strukturális, műszaki, nyelvi paramétereket kell figyelembe venni. Az objektív értékeléshez ajánlott még vizsgálni: az elektronikus könyvtár küldetését; vannak-e teljes szövegű dokumentumok a honlapon vagy csak bibliográfiai adatok és hivatkozások más honlapokra; a többnyelvűség lehetőségét; a szerzői jogi követelmények betartását; a források eléréséhez szükséges időt; látogatottsági statisztikát; célcsoportot (létezik-e valóban); van-e lehetőség megjegyzések írására; a honlap tulajdonosát (in-

tézmény vagy magánszemély); elhelyezhet-e a felhasználó saját digitalizálású anyagot; létezik-e (szakmai, szociális, egyéb) közösség az adott forrás körül; a kivitelezés tükrözi-e a forrás és a honlap nemzeti sajátosságait.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

120/2011

KRIŠTOFOVÁ, Katarína: Slovenská digitálna knižnica : detašované pracovisko SNK vo Vrútkach In: ITlib. – 14. (2010) 2., Digitalizácia a knižnice, p. 22-24.

Szlovák Digitális Könyvtár: Ruttkai Szlovák Nemzeti Könyvtári Részleg

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár

Szlovákia – uniós belépésével és EGK tagságával – 2004-től részesül a Norvég Projekt anyagi támogatásából, összesen 67 millió euró összegben.

A „Szlovák Digitális Könyvtár – Ruttkai Nemzeti Könyvtári Részleg” projekt a szlovák írott kulturális örökség digitalizálását tűzte ki célul. A projekt benyújtása 2006 márciusában, jóváhagyása 2007 júniusában történt.

Ruttkán a Szlovák Nemzeti Könyvtár keretében, a projektnek köszönhetően kerül sor az „Integrált Konzerváló és Digitalizáló Központ” részlegének kialakítására. A beruházás megvalósítását 2013-ig tervezik, mely a történeti könyvgyűjtemények, Szlovákia írott könyvörökségének komplex védelmét és archiválását szolgálja. A program kiemelt feladatai közé tartozik a turocszentmártoni nemzeti könyvtár szlovacika anyagának digitalizálása, a nemzeti könyvtár központi épületének átépítése, korszerűsítése, új tárolóhelyek kialakítása, a ruttkai részleg rekonstrukciója és technológiailag alkalmassá tétele a digitalizálásra, mikrofilmzésre, konzerválásra és restaurálásra.

A projekt megvalósítására 1 359 906,7 euró vissza nem térítendő anyagi eszköz áll rendelkezésre.

A megvalósítást 2007 decemberében kezdték.

A projekt célja egy új kompetenciaközpont kialakítása a szlovák kulturális örökségen belül az írásbeliség és a tudományos örökség digitalizálására. A digitalizált dokumentumok archív médiatárolókon lesznek hozzáférhetőek a tudományos, szakmai és szélesebb közönség számára a „Memoria Slovaca” (www.memoria.sk) portálon keresztül.

A projekt tevékenységi köre magában foglal építési munkálatokat, technológiai beszerzéseket (3000 oldal/óra teljesítményű nagykapacitású digitalizáló robotok), digitális tárolóhely kialakítását (1 500 terabyte), optikai csatlakozás kiépítését Ruttkai és Turocszentmárton között.

2008 tavaszán a technológiai infrastruktúra 3 fontos része valósult meg: létrehozták a moduláris adatközpontot (ún. BlackBox), amely a szerverek mobilis, hermetikusan zárt, klimatizált, konténeres elhelyezését biztosítja, kialakították a hosszú távú archiválás tárhelyét, valamint két digitalizáló robot beszerzésére is sor került. 2009 végéig a robotok összesen 600 ezer oldalt digitalizáltak a hosszú távú archiválás számára.

Az Európai Unió kulturális politikájának prioritásai közé tartozik a kulturális örökség digitalizálása. Az Europeana portál keretében 10 millió dokumentumot tesznek elérhetővé a közeljövőben a használók számára (europeana.eu) az anyanyelvükön. A projekthez több mint 1000 különböző típusú kulturális és közgyűjteményi intézmény kapcsolódik (könyvtárak, levéltárak, múzeumok, audiovizuális archívumok). Az Europeana kancellária székhelye a holland nemzeti könyvtárban található. Jelenleg az összes digitalizált dokumentumból a francia részesedés 47%-os. Az Europeana 1.0 verziójú projekt 2,5 évig tartott, 2010-ben az újabb verzió bevezetésével válik hozzáférhetővé a 10 milliót meghaladó digitalizált dokumentum. A projekt második szakasza 2011-ben indul, többnyelvű lehetőségekkel és a szemantikus web előnyeivel.

A projektet az Európai Bizottság eContentplus programja finanszírozza. Tematikus hálózat kialakítására kerül sor, amelybe száznál több

közgyűjtemény csatlakozik, nyílt hozzáférésű eszközök alkalmazásával. Az EuropeanaTravel projektet az EU finanszírozza, célja több mint 1 millió objektum (térképek, kéziratok, fotók, filmek, könyvek és képeslapok) digitalizálása az utazás és turisztika témakörén belül. A kiválasztott anyagok digitalizálására cseh, észt, finn, ír, lett, magyar, német, lengyel, osztrák, szlovák és svéd nemzeti és egyetemi könyvtárak gyűjteményéből kerül sor.

(Prókai Margit)

121/2011

LLORENS, Faraón [et al.]: The University of Alicante's institutional strategy to promote the open dissemination of knowledge. – Bibliogr. In: Online information review. – 34. (2010) 4., p. 565-582.

A University of Alicante intézményi stratégiája az ismeretek nyílt terjesztésének elősegítése érdekében

Elektronikus könyvtár; Felsőoktatási intézmény; Hozzáférhetőség; Információs szervezés; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

Az információs és kommunikációs technológiák elterjedtek a hétköznapi életben, és ebben a változó környezetben az oktatás nem működhet továbbra is a régi típusú modellek szerint, melyek nem vesznek tudomást a társadalomban végbemenő fejlődésről.

A cikk bemutatja a spanyol Alicante-i Egyetem az „open knowledge” (ingyenesen hozzáférhető ismeretek) támogatásával kapcsolatos vállalkozását. Az oktatási környezet nem maradhat rugalmatlan, zárt és elszigetelt, ahol a hallgatók passzív szerepbe kényszerítve szabályozott oktatásban részesülnek. Gyors és döntő átalakuláson kell átesnie, ami választ ad a társadalom új kihívásaira. Mindenre szükség van a közösen létrehozott tudás megosztásához, amely által további fejlődés érhető el.

Az egyetem intézményi repozitóriumát (RUA) és ingyenes oktatási anyagát (OCW-UA) a kezdetektől úgy tervezték, hogy kapcsolódjon az

ismeretek nyílt terjesztéséhez. Ily módon az intézménynek sikerült – kisebb projektek helyett – globális stratégiai vállalkozásként bemutatni az ismeretek nyílt terjesztésének programját. A nyilvánvaló oktatási hasznon túl a törekvésnek megvolt az az előnye, hogy az egyetem – mint minőségi (tudományos és oktatási) tartalomszolgáltató – szerepét megerősítette.

A RUA az egyetem oktatói által publikált oktatási anyagok tárhelye, amelyek az OCW-UA-n keresztül hozzáférhetőek, míg az OCW-UA a RUA-ban az oktatók által archivált tartalom egyfajta információs szervezési modellje. A projektek közötti kapcsolat megkönnyítette az egyetem nyílt ismeretszerzéssel kapcsolatos stratégiai programjának bemutatását, melyet az oktatók így jobban elfogadtak.

(Autoref.)

122/2011

MOATTI, Alexandre: BibNum, bibliothèque numérique d'histoire des sciences In: Bulletin des bibliothèques de France. – 55. (2010) 3., p. 50-53. Res. angol, német és spanyol nyelven

BibNum, tudománytörténeti digitális könyvtár

Elektronikus könyvtár; Művelődéstörténet; Tudománytörténet

A *BibNum* nevű digitális tudományos könyvtár – amely a tudományos élet fontosabb tanulmányait tartalmazza – 2008 októberében indította a *Cerimes*, a francia felsőoktatási multimédia információs és kutatóközpont. A projekt célja, hogy többletértéket adjon a főbb tudományos munkákhoz oly módon, hogy kortárs tudósokat kérnek fel, fűzzenek megjegyzéseket a szövegekhez, bemutatva azok mai relevanciáját a műszaki, a természet- és a gazdaságtudományok területén.

(Autoref.)

123/2011

PIANOS, Tamara: EconBiz : meeting user needs with new technology. – Bibliogr. In: LIBER quarterly. – 20. (2010) 1.

EconBiz: új közgazdasági és üzleti információs portál

Elektronikus könyvtár; Gépi információkeresés; Igény; Információtechnológia; Portál; Tájékoztatás -közgazdasági

A virtuális könyvtárak megpróbálják kombinálni a hagyományos könyvtári szolgáltatásokat az új típusú dokumentumokkal és szolgáltatásokkal. Az első generációs virtuális könyvtárak többnyire az információkereső rendszerek könyvtári központú szemléletével nyújtották szolgáltatásait. Az új virtuális könyvtárak igyekeznek a használói igényekre koncentrálni, de ezt gyakran könnyebb mondani, mint megvalósítani. A szerzői jogi korlátozások, műszaki akadályok és más hasonló okok sokszor megnehezítik a használók igényeinek kielégítését.

A 2010 augusztusában újraindított új EconBiz portál az üzleti élet, a közgazdaságtan és egyéb rokon területek irodalmára koncentrálnak. Különböző adatbázisokból mintegy 6 millió rekordot tartalmaz. A Lucene/Soir keresőgép-technológiáján alapul a ZBW által kifejlesztett metaadatstruktúrával kombinálva, gyors, kényelmes és komplex keresést tesz lehetővé. Szabványos közgazdasági teauruszt is tartalmaz, amely kulcsszavak és rokon kifejezések felkínálásával segíti a keresést végzőket. A dokumentumok vagy online elérhetők, vagy a csak nyomtatott formában létezők esetében megadják elérési módjukat. A német elektronikusfolyóirat-könyvtár (EZB) által kifejlesztett adatbázis az online és nyomtatott folyóiratokról, valamint a német időszaki kiadványok központi katalógusa (ZDB) szintén elérhető a portálon, ami gyors hozzáférést nyújt a folyóiratok minden formájához. Ezenkívül eseménynaptár, útmutató a kereséshez és egy online referenzpult is segíti a használók komplex igényeinek kielégítését.

Az EconBiz portált a Német Központi Közgazdaságtudományi Könyvtár (ZBW) a Kölni Egyetemi és Városi Könyvtárral szoros együttműködve fejlesztette ki. A keresőgépes technológia nagy részét egy információtechnológiai cég szolgáltatta.

A tanulmány bemutatja a használói igények különböző vizsgálatokból történő összegyűjtésének folyamatát, majd a tényleges igények megállapítását, a portál beüzemelésével kapcsolatos feladatokat és gondokat.

(Autoref.)

124/2011

QUINN, Brian: Reducing psychological resistance to digital repositories. – Bibliogr. In: Information technology and libraries. – 29. (2010) 2., p. 67-75.

A digitális repozitóriumokkal szembeni bizalmatlanság mérséklése

Elektronikus könyvtár; Kutató -mint olvasó; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A digitális repozitóriumok potenciális értéke a kutatók együttműködésétől függ, azaz attól, hogy hajlandóak-e ott elhelyezni publikációikat. Bár sok kutató nem szívesen ajánlja fel munkáját, a szakirodalom kevéssé foglalkozik az ellenállás pszichológiai okaival. A cikk áttekinti az erre vonatkozó pszichológiai szakirodalmat, és vizsgálja, milyen eszközökkel lehetne csökkenteni a kutatók ellenérzését műveik digitális repozitóriumokban való elhelyezésével kapcsolatban. A pszichológusok több hatékony stratégiát dolgoztak ki az ellenállás csökkentésére, amelyek e probléma megoldásánál is szóba jöhetnek. A cikk ezeket a stratégiákat, valamint alkalmazhatóságukat vizsgálja.

(Autoref.)

Lásd még 46, 62, 66

Kapcsolódó területek

Múzeumok, levéltárak

125/2011

MARTÍN-POZUELO, M. Paz: Prospectiva archivística : nuevas cuestiones, enfoques y métodos de investigación científica. – Bibliogr. In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 2., p. 201-224.

Res. angol nyelven

Levéltári perspektívák. Új kérdések, új súlypontok és új kutatási módszerek

Levéltár

A levéltárak és az archivisztika is ki van téve a társadalmi és a technológiai változások hatásainak, és jelenleg olyan mélyreható átalakulási folyamatot él át, amely egész természetét meg fogja változtatni.

A futurologiai módszerekkel végzett elemzés főbb következtetései szerint a levéltáraknak jobban be kell ágyazódniuk a társadalomba, és nagyobb figyelemmel kell lenniük a felhasználói igényekre. Ennek érdekében revízió alá kell vonni saját elméleti konstrukciójukat és mód-

szertani mechanizmusait. Ezt viszont nem lehet megtenni a jelenben és a közeljövőben felmerülő kérdések és bizonytalanságok kellő mélységű elemzése nélkül. Mindehhez szükség van azokra a módszerekre és eszközökre, amelyekkel meg lehet ismerni a levéltárakkal szemben támasztott társadalmi és közvetlen felhasználói igényeket. Fel kell ismerni a különböző szakterületek multidiszciplináris együttműködésének szükségességét. A mindezekon alapuló perspektíva-kutatás teheti lehetővé a levéltárak jövőjének meghatározásában kulcsszerepet játszó változók felismerését; a kulcstényezők változásával összefüggésben a jövő tendenciáinak elemzését; és az olyan résztényezők perspektíváit, mint a demográfiai helyzet, a szakmák és az oktatás jövője, a szakképzés, a levéltárak teljesítőképessége és a levéltári innovációk, a levéltár-politika, a levéltári hálózat és a levéltárak közötti együttműködés.

(Mohor Jenő)

Kiadói tevékenység

Lásd 9

Az ismertett cikkek forrásai

ABI-Technik (DE)

30. (2010) 2.

American libraries (US)

41. (2010) 5., 6/7., 9.

Annals of library and information studies (IN)

57. (2010) 2.

Aslib proceedings (GB)

62. (2010) 3.

Bibliotekarz (PL)

(2010) 7/8.

Bibliotekovedenie (RU)

(2010) 3., 4.

Bibliothek (DE)	34. (2010) 2.
Bibliotheksdienst (DE)	44. (2010) 6.
Bollettino AIB (IT)	50. (2010) 1/2.
BuB (DE)	62. (2010) 4., 6., 7/8., 9.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	55. (2010) 3., 4., 5.
Cataloging & classification quarterly (US)	48. (2010) 5.
Collection management (US)	35. (2010) 2.
College & undergraduate libraries (US)	17. (2010) 2/3.
Computers in libraries (US)	30. (2010) 2.
Čtenář (CZ)	62. (2010) 2.
Documentation et bibliothèques (CA)	56. (2010) 2.
The electronic library (I)	28. (2010) 2., 3.
IFLA journal (I)	36. (2010) 2.
Information outlook (US)	14. (2010) 3., 4., 6.
Information technology and libraries (US)	29. (2010) 2., 3.
Interlending & document supply (GB)	38. (2010) 3.
The international information & library review (I)	42. (2010) 2.
Itlib (SK)	14. (2010) 2.
The journal of academic librarianship (US)	36. (2010) 5.
Journal of access services (US)	7. (2010) 2.
Journal of documentation (GB)	66. (2010) 3.
Journal of electronic resources librarianship (US)	22. (2010) 1/2.
Journal of information science (GB)	36. (2010) 3.
Journal of librarianship and information science (GB)	42. (2010) 2., 3.
Journal of library administration (US)	50. (2010) 3., 4.
Journal of the American Society for Information Science and Technology (US)	61. (2010) 4.
Kirjastolehti (FI)	102. (2009) 2., 4.
Knižnica (SK)	11 (2010) 6.
LIBER quarterly (I)	20. (2010) 1., 2.
Library hi tech (US)	28. (2010) 2.
Library + information update (GB)	(2010) jun.
The library quarterly (US)	80. (2010) 2.
Library trends (US)	58. (2010) 4.
Libri (I)	60. (2010) 2., 3.
Medical reference services quarterly (US)	29. (2010) 2.
Naučnye i tehničeskie biblioteki (RU)	(2010) 4., 5., 6., 8., 9.

New review of children's literature and librarianship (GB)	16. (2010) 1.
Online information review (I)	34. (2010) 4.
Poradnik bibliotekarza (PL)	(2010) 4., 7/8., 9.
Program (GB)	44. (2010) 3.
Public library journal (GB)	25. (2010) 2.
The reference librarian (US)	51. (2010) 2.
Reference & user services quarterly (US)	49. (2010) 4.
Revista española de documentación científica (ES)	33. (2010) 2., 3.
Scandinavian public library quarterly (Sx)	43. (2010) 2., 3.
Technical services quarterly (US)	27. (2010) 2., 3.
Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie DE)	57. (2010) 1., 2.

REFERÁTUMOK

